

The Project Gutenberg eBook of Iloisia juttuja III

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Iloisia juttuja III

Author: Kaapro Jääskeläinen

Release date: June 4, 2007 [eBook #21673]

Most recently updated: January 2, 2021

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILOISIA JUTTUJA III ***

Produced by Tapio Riikonen

ILOISIA JUTTUJA III

Kirj.

Kaapro Jääskeläinen

Vihtori Kosonen, Helsinki, 1908.

SISÄLLYS:

Reservimuistoja
Pyhiinvaellus 19:llä vuosisadalla
Liinaharja
Hurskas vaimo
Käynti Tuovilanlahden Korkeallakoskella
Matkalla Viipuriin
Vekseli
Kaksi iltaa taivaassa
Pahoille pojille ojennukseksi
"Rahat tai henki!"
Esa Huttusen "talvisesonki"
Pyhäjärvi
Raittiuskokouksessa
Miksi Mari lähti meiltä

RESERVIMUISTOJA.

Suomen väljälahkeiset, valkoiset reservimiehen housut ennättivät jo sulkea syliinsä useamman kuin yhden parin kirjallisesti sivistyneitä ja kirjallisella kyvyllä varustettuja sääriä — taikka oikeastaan tällaisella sivistyksellä ja kyvyllä lahjoitettujen miesten sääriä. Suomalaisen yleisön luettavaksi on näet jo tätä ennen ilmestynyt niin hyvästi kirjoitettuja muistelmia minkä mistäkin reservikomppaniasta, ettei senlaatuinen kirjallisuus enää kaipaasi minulta mitään lisäystä.

Mutta kaikilla ihmisillä on omat heikkoutensa. Minä tahtoisin niin mielelläni kertoa sille pienelle Kaaprolle, joka joskus tulee sanomaan minua isoisäkseen, että minäkin olen ollut sotamiehenä, valmiina uhraamaan ensimmäisen ja viimeisen veripisarani isänmaan ja valtaistuimen puolesta. Tahtoisin nähdä, kuinka tämän sankarisuvun kolmannella polvella silmät palaisivat, kun hänelle urhon äänellä lausuisin:

"Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin."

Vaan terveyteni on murtunut, ja toiveet kolmannesta Kaaprosta vielä niin kaukaiset, etten ole varma, ehdinkö sanoa tätä hänelle suullisesti, ennenkuin minut kutsutaan täältä pois, niihin sotajoukkoihin joissa ei ainoastaan housut ja voimistelupaidat, vaan myös virkatakkit ja sinellitkin ovat hohtavan valkoiset.

Näyttää siis olevan parasta varmuuden vuoksi koettaa panna paperille ja siten pelastaa minun kanssani hautaan menemästä joitakin näkemiäni, kuulemiani ja kokemuksiani reservikasarmissa. Jos ne eivät ole omiansa virittelemään sotaista henkeä tuossa kolmannen polven Kaaprosta, niin ei kaikki syy ole minussa, vaan osa on itse niissä oloissa.

KASARMIIN TULTUA. — ENSIMÄISET TUTTAVUUDET.

Tyhjää, kylmää, kolkkoa, pimeänlaista. Ei ketä kärkeä, ei yhtä piian palleroa. Pane itse oljet polsteriisi, polsteri hinkaloosi, hae itse juotavasi — sekin on vettä, ei muuta.

Vähitellen kasarmi kansoittuu. Väännäksen jonkinnäköistä ukkoa: suutaria, räätäliä, renkiä, talon jälleä, herran heikaletta. Viulujakin on joillakuilla, ketä lienevät kylän pelaria; heittiömiehiä kait. Vielä toki on kello tallella taskussani. Pannaan vaan polkaksi, kylmähän täällä on.

Uhkeita miehiä nuo aliupseerit. Kenen heistä saanee lähimmäksi päällikökseen. Täytyy varoilta antaa heidän voittaa sormikoukussa itsekunkin.

Talosta iltanen. Puuro näköjään riittää. Maitoa määrältä. Vieläkö tässä ruokaluvut? Mutta onhan kruunulla aikaa.

Ja sitte maata. Hitto tässä kotia muistelkoon! — Kyll' on kova vuode, ja peite kuin hevosloimi. Pari sataa miestä yksien seinäin sisällä, kaikkea säätyä, sama vapaus kaikilla. Tympeyttää vähän tämä "kansallishenki." Olisipa saanut olla puuroakin määrältä.

* * * * *

Aamusella viedään tukka kuin vesileipäläisiltä. Sitte selkään kruunun hallava takki, jalkaan housut. Ja minkälaiset housut! — Liiviä ei anneta. Vähänpä tulee tälle kesälle taskuja. Takissakaan ei ole kuin yksi, vuorissa. Saappaat sangen neliskulmaiset, päälliset ainoastaan hiukan ohuimmat kuin anturat. Ja leukalappu — aikuisille miehille! Vyö vielä, "hihnainen vyö", sinelli ja lakki kuin marjatuohinen.

"Jopa on tuolla Korpelaisella päätä! Tässä nyt on komppanian suurin lakki, joka riittäisi silppukoriksi pikku taloon, mutta hänellä se on kuin olisi tulitikkulaatikko pääläella."

Korpelainen oli Hankasalmen sydänmailta, Mikko Annaliisanpoika Korpelainen. Äitinsä ainoa poika, "ja se oli leski", elävän miehen leski. Kehuttiin olevan hyvänlainen hevosvaras ja kahdesti istunut linnassa viinankeitosta. No, terve mieheen, koska tässä tullaan yksiin leipiin!

Sitte ruvetaan riviin, lyhyet vasemmalle päin. Katsotaan, kuinka sotahaarniska istuu. Saksilla tasataan virkatakkien helmuksia. Valmista sotaväkeä, ja vähällä vaivalla. Aika pulskaa väkeä. Mitä ne kasakat meihin nähden!

"Miks'ei Ryhänen pysy ojennuksessa?"

Ei voi. Jos jalat asettaa riviin, menee vatsa yli puolen metrin ulommaksi muita; jos vatsan panee muiden tasalle, jäävät jalat yli puolen metriä rivin taakse.

"Rovastiksi piti ruveta."

"Mutta tuli sotaherra."

"Valmis parooni."

Tuo viimeinen arvostelu oli Ryhäsen oma.

Lopuksi lääkärintarkastus, yksityiskohtiin menevä. Sairaille ja raihnaisille annetaan omat vaatteensa takaisin ylleen, ja he saavat lähteä hiljakseen kotia kohden. Toiset vielä ilkkuivat portilla:

"Maalta olet sinä tullut ja maalle pitää sinun jälleen menemän."

SOTAMIEHEN OLEMUS JA TARKOITUS.

"Ras, vaa, rii, tiree, ras, vaa, rii, tiree."

Siinä se sotamarssi, jota lakkaamatta harjoteltiin. Kolmen viikon kuluttua osattiin ihan sujuvasti kaikki jalka- ja kivääritemput; neljännellä jo syvästi ylenkatsottiin siviilimiestä ja siviilivaatetta. Eikä näihin taitoihin paljokaan lisää tullut niinä yhdeksänä viikkona, mitä sitte vielä palveltiin.

"Miks' ei saa panna kivääriä olalleen sillä lailla kuin se liukkaimmin menisi? Miks'ei ruveta ampuma-asentoon ilman kymmeniä temppuja ja jonkinjoutavia mutkia? — Niin, miksi koiralle ei pistetä sokeria suoraan suuhun, vaan asetetaan se kuonolle, luetaan yks, kaks, kolme — ja sitte vasta saa koira kiepsauttaa makupalan sinne, mihin se alkujaan oli menevä."

Kenellä oli näin kapinallisia ajatuksia?

Sillä hienohiipiäisellä ylioppilaalla, jolla oli omat teettämänsä housut, kun ei näet kelvannut talon tarjous — eikä olisi hänellä ollut sanottavasti sisällystäkään pantavana noihin kruunun kaatioihin. Ei lähtenyt herra potaatin kuorintaan, söi kaupungilla, makasi voimistelutunnit, tuli aamusilla ampumaradalle kun joutui, eikä käynyt sisäharjoituksissa. Sanoi luutnantin edessä suorittaneensa yksityistutkinnon koko "käsikirjasta." Ainakin hän kiusaksi asti vaivasi luutnanttia siviililäisillä aatteillaan.

Luutnanttia ei toki voinut sanoa liian sotarakkaaksi. Oli hyvin sievä ja oppinut mies. Piti pyhänseutuna komppanialle luentoja muurahaisista, sienistä, auringosta, kuusta ja tähdistä sekä siitä, kuinka tämä maapallo on syntynyt suuresta tulipommista. Hän oli pitkä ja solakka, eikä kasvoissakaan olisi naisväellä pitänyt olla muistutuksen syytä, vaikka päällimäisen tuoreuden kyllä oli paljon luku vienyttä.

Onko sotaväessä uskontoa?

On! Joka iltahuudon jälkeen luetaan Isämeitä täydellä vatsalla, kirkkoon lähetetään sunnuntaisin komennuskunta, ja kun syömään ruvetaan, kuunnellaan lusikka kourassa, kuinka vetreäkielinen mies sivauttaa rukouksen "kaarneen pojista." Jos se ei tunnu lähtevän niin joutuisasti kuin miesten vatsa vaatisi, tarttuu lähin aliupseeri keskeltä kiini ja riuhtasee ruokaluvun yhdessä vilauksessa loppuun, yli kivien ja kantojen — "aamen!" Silloin on jo useimmalla lusikka vadissa ja pala suussa.

Mutta Ahonen, se ylioppilas, väitti ettei sotamiehen uskonto ole kristinuskoa, koska hänelle ei opeteta mitään Aaprahamista, Iisakista ja Jaakopista eikä kuningas Taavetista ja hänen suvustaan, vaan Venäjän keisarista ja häntä ympäröivistä tähtisikermistä. Se on kaldealaista tähtienpalvelusta, niin hän sanoi. Katkismuksenkin hän oli kyhännyt nuorelle sotamiehelle, yksinkertaiseen muotoon:

Vänrikill' on tähti yksi, aliluutnantilla kaksi, kolme niit' on luutnantilla, neljä alikapteenilla, mutta kapteen' on paljas kuin kuu.

Everstillä ei oo yhtään, eikä kenraalilla mitään, kolme everst' luutnantilla, kolme kenraal' luutnantilla, kahteen kenraal' majuri tyytyy.

Kunniata tehdä nuille muista, tähdille ja kuille, myös lipuille, standaareille, vaan ei tarvis vertaisille. — Karta siviililäistä konnaa!

Viimeinen säe oli veisattava muissa värsyissä kahdesti, vaan viimeisessä kolmasti.

Kunnianteon ohessa on sotamiehen tarkoituksena taistella valtakunnan ulkonaisia ja sisällisiä vihollisia vastaan. Ahonen puolestaan ei koko sotaväessä-oloaikanaan sanonut nähneensä muita vihollisia kuin ruostepilkkuja kiväärissään, sekä sisällisiä että ulkonaisia.

Niinmuodoin olisi sotamiehen ulkonaisessa elämässä nämä kaksi pääkappaletta: kunnianteko ja kiväärin puhdistus.

Entäs sisällisessä? — Ahosen mukaan siinä on myös kaksi pääkappaletta: lomalippu ja rakkaus.

Mutta luutnantti sanoi Ahosen oppia vääräksi opiksi. Minä en tiedä.

HOUSUT LIIAN OHUET. — SAAPPAAT LIIAN PAKSUT.

Ryhäsen miehuuton vatsa suli, hoikkeni vähitellen, ja hänestä tuli sotamies kuin harvat. Taipui talon tavoille, otti päivät onnineen, teki salaa mitä ei saanut tehdä julki, eikä missään vaiheissa surkeillut. Kunnioitti kaikkia, ja puhutteli vertaisiaankin arvonimeltä. Viimeksi mainitun seikan tulín tietämään seuraavasta tapauksesta.

Oltiin uimassa, mutapohjainen rantama täynnä meitä valtaistuimen pylviäitä. Monet yksin tein pesivät vaatteitaan. Silloin joku sotatoveri äänettömästi päästä läimäytti märillä housuillaan Ryhäsen alastomaan selkään. Leikkiä se tietysti oli, vaikka kovakätistä.

"Elä sinä perkele lyö!" kiljasi Ryhänen.

"Ei saa kiroilla", muistutti aliupseeri rannalta.

"Ymmärrän, herra aliupseeri, mutta sotamiehen pitää aina mainita puhuteltavan arvonimi."

Mitä muuten kiroilemiseen tulee, teki sitä syntiä vähä kukin, eikä kieltämisellä oikein päätöta tarkotettukaan. Se oli samanlaista kuin kiväärin puhdistuksessa: aliupseerit kävelivät alinomaä ympäriinsä, terottaen mieliin, että kulumisen välttämiseksi ei kivääriä saa hangata muulla kuin tappuroilla, vaatteella tai pehmeällä puulla — ja juuri sitä julistaissaan salaa jakelivat miehistölle hyvin ottavata puhdistuspumaadaa.

Ryhänen ei ollut oikein hyvä ampuja milloinkaan. Mutta eräänä kylmän koleana aamuna hän laski kaikki luotinsa "isänmaan poveen." Oli saanut kauemman aikaa odottaa vuoroaan, metsänrinnassa värjötellyt ja salaisin puolin tupakoinut. Pahasti tutisivat kintut tähdätessä, ja kivääri tietysti myös vapisi. Kapteeni sanoi nuhtelevalla äänellä:

"Ryhänenkin juapi yäkauret ja elää huanosti; sitte kohmelossa tärisee."

"Ei, herra kapteeni, mutta minulla on vaan *yhdet* housut", selitti Ryhänen, ja laukasi taas. Luoti raapasi muutaman sylene päässä maahan.

"Mihenkäs se nyt taasen meni?" kysyi kapteeni.

"Kyllä se eteenpäin meni, herra kapteeni."

Siivo mieshän se Ryhänen oli itse asiassa eikä ollut juonnilla pilattu. Mutta minkäpä hän sille taisi, etteivät häneltä luodit sattuneet niinkuin sanat?

* * * * *

Korpelaisesta vaan ei tahtonut tulla kalua. Häntä juoksutettiin kaikki loma-ajatkin kuin lapautunutta hevosta, ja äkseerutettiin monella muotoa, mutta mies ei norjennut sen notkeammaksi. Sitäpaitsi hän joutui tuontuostakin "kiiniottoon", sai kotiarestia ja työvuoroja, seisoi "kiväärin alla", istuipa putkassakin, sekä valoisassa että pimeässä. Ruumiinsa puolesta hän kyllä tänvertaiset vaivat kesti, sillä hän oli vahvimpia miehiä mitä löytyy, eikä missään pidetty niin hyvällä ruualla kuin täällä — ei linnassakaan. Itse sotalaitosta vastaan hänellä ei olisi ollut mitään. Luontoa ei puuttunut: oli tappelun taitava mies, monta kaunista voittoa saanut. Mutta kasarmielämä ei soveltunut hänen verilleen — tämä kuri, järjestys ja nämä temppujen teot. Hän ei siitä puhunut, niinkuin Ahonen; tuskin sitä oikein ymmärsi itsekään. Vaan se näkyi kaikista hänen viitteistään, etupäässä siitä uhkamielisyydestä, millä hän otti rangaistuksia, täpösen tahallaan — ottipa niskaansa toistenkin syytä. Arestihuone oli hänen mieluisin olopaikkansa, koska edes siellä sai olla niinkuin tahtoi, pitkin tai poikin.

Hän halusi vapautta, niinkuin sydänmaalainen sitä halua. Olipa häntä vaikka hevosrosvona ja viinankeittäjänä, kunhan saa olla vapaudessaan!

Kerran kuitenkin oli Korpelainen hyvällä tuulella sotaväessä: kävellä veipotteli edestakasin kasarmissa, sulki syliinsä jokaisen, joka vaan vastaan tuli, eikä tahtonut missään saada sijojaan. Kasvat paistoivat pullevina kuin viinaleilin kupeet, ja suupielistä kihosi ruskea tupakan mehu. Ylimielisyydessään rohkeni mennä hyväilemään Ahostakin, mutta tämä pudotti häntä korvalle minkä jaksoi. Tyytyväisesti hymyillen otti Korpelainen hänet uudestaan kiini, painoi sulavimman suutelonsa

ylioppilaan pehmoselle poskelle ja meni sitte menojaan.

Mistä oli Korpelaisella näin hyvä mieli?

Oli nähnyt lääkärin tulevan kasarmille ja toivoi nyt pääsevänsä täältä pois.

Harjoituksiin mentyä ilmestyi lääkäri kentälle kapteenin kanssa. Keskeytettiin marssit ja koko komppania kutsuttiin yhteen riviin. Sitte lääkäri kertoi, kuinka eräs reservimies oli iltahämärässä tuonut hänelle kaksikymmentä markkaa rahaa ja hopeakuorisen silinterikellon, että pääsisi pois sotapalveluksesta.

"Miehen minä kyllä voin tuntea. Mutta parempi on, jos hän itse ilmoittaa itsensä ja astuu ulos rivistä."

Helppo se mies olikin tuntea, sillä kukas muu astuu esiin kuin Mikko Annaliisan poika Korpelainen. Pettymys, häpeä ja viha näyttivät hänessä taistelevan ylivallasta, kun sitte kapteeni omalla mehevällä tavallaan jutteli tämän tapauksen johdosta yhtä ja toista sekä kokoontuneelle komppanialle yhteisesti että hänelle erikseen.

Rahansa ja kellonsa hän sai takasin, mutta äskeinen hyvä mieli oli mennyt.

Iltapäivällä tuotiin Korpelainen kantamalla väliskärin luokse. Oli puita pilkkoessaan lyönyt jalkaansa, enimmät vasemman jalan varpaat poikki. "Vahingossa" tietysti. Mutta kun tarkemmin katsottiin, nähtiin oikeassakin saappaassa kirveen haava; sukka oli myös puhki, vaan jalassa ei muuta kuin pieni punainen naarmu.

Loppuajan sai Korpelainen maata sairashuoneessa. Sitte tuli asiasta sota-oikeus ja vankila. Kaikki siitä syystä, ettei ensi yrityksellä arvannut sitä kruunun saapasnahkaa niin kovin vahvaksi.

KIISTA KAHDESTA KOIRASTA.

Ahonen oli ollut luutnantin kanssa lomalla. Olivat jo palanneet ja istuivat sillan kaiteilla, odotellen iltahuutoa. Vähä poskemmassa oli toisia lomalta tulevia reserviläisiä.

Silta oli virran yli kaupungin laidassa. Virta ei ollut Koljonvirta eikä silta Virransilta, vaan kuitenkin vanha tappelupaikka, joka muistutti sotamiestä hänen jalosta kutsumuksestaan, niinkuin Ahonen tahtoi sen sanoa. Kaupungin koirat siinä keväisin taistelivat maalaisveljiänsä vastaan.

Kaunis näköala myötävirtaa: lehteviä vaaroja, ruohoisia niemiä, takalikolla järven selkä, sivulta nousi jylhä salomaa, ja taivaanrantaa vasten painelivat toisiaan siintävät harjanteet.

Mutta luutnantin silmä seurasi sillan tienoille kokoontuneita kaupungin koiria. Jos siinä oli joutavia rakkeja, oli eräitä hyvännäköisiä jahtikoiriakin. Pitivät silmällä kaupungin porttia, josta vähänväliä joku pörhökarvainen maan musti yritti pujahtaa kaupunkilaisten seurustelupiiriin. Vuodenaika oli taivuttanut heidänkin suljetun sydämensä etsimään suurempia huvitilaisuuksia. Portin takana väjäilivät, häntä koipien välissä, syvästi mietiskellen, miksi rakkaus asuu juuri seuraelämässä, huvimatkoissa, vene- ja rekiretkissä.

Ahonen äänetönnä nautti, kun laskeva aurinko valoi kultiaan vesille ja maille. Mikä viehättävä maisema! Noiden metsäisten harjujen salaperäinen sini vietteli mielen kauas pois.

Luutnantti vihdoin herätti hänet unelmistaan.

"Tunnetko tuota koiraa?"

"Ei ole minulla kunnia tuntea."

"Se on apteekkarin Hektor, paras tappelija koko kaupungissa."

"Elähän loukkaa meidän vääpeliä!"

"En, mutta oikein todella: kyllä se Hektor on vahva. Eikö ole?"

"Taitaapa olla."

"Kaksi saa tulla oikein vankkaa koiraa, ja maalaiskoiria vaikka kymmenen, kyllä se puolensa pitää. Eikös sillä ole oikein kaartilaisen ryhti?"

"Kaikkia sinä ihailletkin kun tappelevia koiria!"

"Jaa, mutta tuollaista koiraa —! Katsoppas nyt, tuossa tulee maan musti. Se on Hamulan Vahti. Pois

käännyttää Hektor senkin."

"Ennen minä sentään ottaisin toverikseni tuon pystykorvan kuin näitä hyvästi syötetyitä herraspiskiä."

"Elä sano piskiksi, mies, tuommoista poikaa! Näet nyt, eikö vaan luiki Vahti takasin portin taa."

"Rauhan mies."

"Sepä sen on. Saattaisi se Hektorille riittää voimiltaan, mutta näes, kun ei ole sitä luontoa."

"Eikä tarvista."

"Ei ole kunniantuntoa, sano vaan suoraan. Pidäthän sinä muulloin kiini kunniantunnosta."

"Vietäisiinpäs karhun pesälle tuo pörhökarva, niin eiköhän siitä vaan löytyisi enemmän luontoa ja kunniantuntoa kuin näistä kaupungin hienorotuisista."

"Näyttää sillä olevan ihan tarpeeksi jäntterät jäsenet, ja karvanjuuri sähisee sitkeää kiukkua."

"Niin no, Vahti on luonnostaan karhukoira. Hektoria ei ole siihen opetettu."

"Mitä se sitte tekee sillä kaartilaisryhdillään? — Vaikuttaa ehkä kunnioitusta jossakussa maalaiskoirassa, joka ei satu olemaan tappelutuulella. Mutta senkin kunnioituksen laita on niin ja näin. Menköönpäs koetteeksi Hektor portin tuolle puolen!"

Jo törähti iltatorvi. Miehet läksivät vilhakasti astumaan kasarmille päin. Luutnantti ja Ahonen vielä kaiken matkaa väittelivät niistä kahdesta koirasta: toinen yhä puolusti apteekkarin Hektoria, toinen Hamulan Vahtia.

AURINKO, KUU JA YKSI LEMPEÄ TÄHTI.

Sillä tavalla kuin Ahonen sovitti luutnantin tähtitieteellisiä sunnuntaiopetuksia sotilasmaailmaan, oli reservikomppanian kiinteänä keskipisteenä *kapteeni*. Niinkuin luutnantti sanoi meidän taivaallisen aurinkomme sentään hitaasti kiertävän jotakuta kaukaisempaa ja vielä mahtavampaa taivaankappaletta, jolla taas vuorostaan on oma isäntänsä, niin noudattaa reservikapteenin elämänrata piiriesiupseeria, tämän taas asianomaista pataljoonan päällikköä j.n.e. aina uusien avaruuksien läpi niin korkealle kuin tässä matoisessa maailmassa voi ajatella. Mutta kapteenilla itsellään oli myös joukko eriarvoisia kiertotähtiä ympärillään, niinkuin luutnantti, kolme- ja kaksinauhaiset eli vanhemmat ja nuoremmat aliupseerit ja yksinauhaiset jefreitterit eli korpraalit.

Tyvenyys oli kapteenimme etevin avu, ja jokseenkin tarkoin hän toteutti keskipisteen ensimmäisen velvollisuuden: liikkumattomuuden aatteen. Hän ei turhan tähden hievahtanut huoneestaan eikä sohvaltaan, sanomalehden alta. Ja sen hän teki oikein, sillä eihän nykymaailmassa kaikki mahdu reuhaamaan.

Vuosia takaperin oli sama tyyneys ollut muutaman länsisuomalaisen nuorukaisen kaunistuksena, karvarin pojan, jota oli aiottu isänsä ammattiin. Kuinka sotahenki sitte oli hänet temmannut ja nostanut kokonaisen reservikomppanian päälliköksi, se ei kuulu maantieteellisen Suomen eikä reservikasarmiemme historian rajojen sisäpuolelle. Hän oli näet ylennyt Venäjän väessä.

Matalajalkainen, lujatekoinen ruumis oli hänen hätäilemättömän henkensä ajallisena majana. Kasvat avonaiset, miehekkäät, ja yhä miehekkäämpi sankka parta, mutta punainen. Nenän kupeessa oli arpi, sotilaan paras kaunistus. Hän oli saanut siihen haavan. Oli kaatunut — mutta oli jälleen noussut ylös, nostanut vielä hevosen ja rattaatkin pystyyn. Se oli tapahtunut jo ennen hänen sotilaaksi menoaan.

Hän ei koskaan kiivastunut, paitsi jos oikein huonosti ammuttiin. Silloin hän katsoi tarpeelliseksi kutsua ampumaradalle joitakuita niistä hengistä, joiden nuolet päivällä lentävät ja pimeässäkin sattuvat pilkkaan.

Jos kapteeni on aurinko, on *vääpeliä* verrattava kuuhun, joka saa valonsa auringosta ja jakaa sitä ihmisten lapsille. Vääpelin kautta kulkevat kaikki kapteenin käskyt miehistölle.

Mutta nähdessä meidän vääpeliä Tervasharjua olisi tuskin kenellekään ihmiselle johtunut mieleen kalpea kuun haltijatar. Hän oli luseva, pitkä, hartiakas ja jumalattoman vahva mies, päässä tuikeat silmät ja niiden välissä uljas kotkannenä. Melkein tuntui todelta, mitä hän joskus harjoituskentällä meille sanoi pohjalaismurteellaan, että nim. "Olen minä tommosia räpyksiä syönykkin!"

Hänen kasvonsa olisivat voineet vivahtaa Kuuttaren kasvoihin ainoastaan siinä tapauksessa, että kuuntervaaja olisi onnistunut katalassa aikeessaan. Suoraan sanoen ei hän ollut paljoa valkoisempi kuin se, jonka nimeä hän itse usein tarpeettomastikin sekotti puheesensa. Vaikka ei aina tarpeettomasti, sillä hän oli ollut Turkin sodassa, taistellut muhamettilaisia vastaan — ja hänen kertomuksiansa niistä otteluista monasti kyllä sieti tukevalla tavalla vahvistaa.

Yrjön ristin oli hän saanut, sen voi jokainen nähdä. Omien laskujensa mukaan hän oli yksin painetilla tappanut enemmän kuin puolen pataljoonaa turkkilaisia; ammutuista oli mahdoton kenenkään saada selvää. Vaikea hänen enää oli palautua näihin rauhallisiin oloihin. Sentähden hän sydämensä pohjasta odotti sotaa joka kevät. Hän oli koko komppaniassa ainoa, joka sodasta puhui muulloin kuin palvelustoimissa. Kapteeni ei puhunut paljo mitään; luutnantti kertoeli hyönteisistä, tähtisikermistä y.m.s.; alempiarvoiset vertailivat kellojaan tai henttujaan. Vääpelin kertoelmat olivat terveellisenä suolana tässä rauhanmakuisessa sotilaselämässä, ja vaikka niiden tieteellinen tarkkuus voitaisiinkin panna epäilyksen alaiseksi, oli niillä kuitenkin se suuri ansio, että niitä kuullessa ei nukuttanut.

Muuten Tervasharju oli kaikin puolin rehti mies, ei tyhjän jurnottaja eikä saivartelija. Miehistön vahvin tuki liian korkealle lentäviä aliupseereja vastaan.

Komppanian piirissä oli vielä yksi hyvin tärkeä henkilö, jota ei ollenkaan mainita "käsikirjassa Suomen reservimiehelle". Hän ei ollut täällä asevelvollisuuden ja arvan perusteella, vaan oli tullut tarjokkaana.

Eikä hän noudattanut sääntöjä kunnianteosta.

Hellu hän oli nimeltään, parinkymmenen vuotias ja viraltaan *kapteenin piika*.

Vieläkin olen näkevinäni tuon pitkänhuiskean tytön vaaleine palmikkoineen — niin tarkoin se tuli katsottua. Kaikkein silmät vartioitsivat häntä, kun hän milloin liikkui ulkosalla, Korpelaisesta aina Ahoseen saakka, ja vielä sitäkin ylemmäksi. Ne olivat juhlahetkiä, kun hän joskus aitaan nojaten katseli harjoituksia kentällä. Joka mies teki silloin parastaan: komentajat huusivat haletakseen, ja komennettavilta oikesi selkä kuin jos olisivat äkkiä seipään nielleet. Ei parooninkaan tarkastus tehnyt suurempaa vaikutusta. Mutta koko tässä yhteiskunnassa ei ollutkaan muuta ihailtavaa naista kuin Hellu. Keittäjätär tosin oli — vanha vaimo — ja pidettiin hänenkin kanssaan hyvää väliä, että olisi saatu vatiimme niin monta lihapalasta kuin mahdollista.

Mutta Hellun seikka oli ihan toista. Ahonen esimerkiksi tuli jo ensi päivänä heikkorintaiseksi, hankki kapteenilta maitotingan ja joi litran lämmintä maitoa aamuin illoin. Joi Hellun kädestä. Lypsyajat hän aina noudatti täsmälleen, vaikka ei muuta mitään.

En koskaan kuullut hänen sovittavan Hellua tähtijärjestelmänsä. Mutta jos minä saisin koettaa, panisin hänet mielukkaimmin pyrstötähdiksi. Nehän kuuluvat kulkevan suuria soikeita ratoja, joiden toisessa päässä on aurinko. Niin oli Hellunkin radalla pienemmässä päässä kapteeni, jota hän palveli, se meidän aurinkomme. Mutta sitte kulki rata kautta alipäällikkökunnan ja miehistön ties kuinka kauaksi.

Luonnollisena syynä pyrstötähtien ratojen soikeuteen sanotaan olevan se, että toiset taivaankappaleet vetävät niitä pois auringosta mikä mihinkin päin. Niinpä jo alkukesästä lähetettiin varusmestari takasin pataljoonaan, kun kapteeni oli löytänyt varushuoneesta — huivin.

Mutta kyllä oli Hellussakin vetovoimaa. Monta kertaa täytyi ajattomalla ajalla vaihtaa yövahtia ja viedä entinen arestiin, kun eivät pysyneet kasarmin portilla, vaan turhanpäiten vahtasivat kapteenin keittiön ovea. Kerran oli vetovoima ottanut niin ankarasti, että vääpeli — "itte Tervasharju" — oli lähtenyt ulos saappaistaan, joita maa veti puoleensa. Onneksi vääpelille, ettei kapteeni niitä tavannut keittiön portailta. Olisi voinut tulla auringonpimennys.

Pyrstötähtien lopullinen kohtalo on surullinen, sanoi luutnantti luennoissaan. Aurinko voittaa aikojen kuluessa toisten taivaankappaleitten vetovoiman ja sulkee hehkuvaan syliinsä avaruuden vallattomat tyttäret, pyrstötähdet. Niin kuuluu lopuksi Hellunkin käyneen: hänestä on tullut "kapteenska".

LÄHTÖPÄIVÄNÄ.

Oli meidän viimeisen kesän viimeisen päivän viimeinen harjoitus. Muut näkyivät antavan mennä miten tahansa, mutta meidän plutoonan päällikkö teki tarkkaa, tarkempaa kuin koskaan ennen. Ei hän hyvin lähenneltävä mies ollut muulloinkaan, mutta tänään hän oli tavattoman pahalla päällä: marssitti ja juoksutti ja juoksutti ja marssitti, kun muissa platoonissa lepäiltiin; kävi moneen kertaan läpi kaikki kivääritemput, ampuma-asennot, pistintaistelut, kaikki. Ja taas juoksutti, että hiekka pölysi.

Hän olimies, joka tunsu suonissaan valtiaan verta, jotain Hannibalin, Napoleonin tai Skobelevin

tapaista. Niin hän oli lyhyt ja laiha kuin Napoleon, mutta ryhti kahta kauheampi. Ikävä vain, että sydämetön sallimus oli hänet paiskannut ainoastaan reservialiupeeeriksi. Ei tehnyt edes oikeata vakinaisen väen aliupeeria. Tuokin valkoisella maalattu viitonen hänen olkalapussaan oli kiukusta kurttuinen. Miks'ei hän saanut olla keltainen, niinkuin noilla vakinaisesta pataljoonasta tulleilla?

Nyt taas oli lopussa hänen käskyvaltansa tältä kesältä. Huomenna jo oli pantava siviilipuku ylle ja alennuttava muiden ihmisten kaltaiseksi. Hammasta purren hän sitä ajatteli, ja koetti vielä viime hetkestä imeä niin paljo nautintoa kuin suinkin saada voi.

Hänellä oli komentoääni kimakka, vähä akkamaiselta soiva, vaan se kesti kauan, ennenkuin laskeutui. Mutta vihdoin viimeinkin kuulosti kurkku käyvän karheaksi, ja hän lausui kauan odotetun: "Voina!" (Lepo!)

Siinä hikeä pyyhkiessä joku sanoi pian kuin huokasemalla:

"Hyvällepä tuo jo onkin."

"Onko mitä sanomista?" kysyy aliupeeri kivakasti.

"Ei muuta kuin että hyvää se voina jo tekee."

"Vai niin, vai jo te luulette olevanne täältä irti? Taidatte hyvinkin olla miehiä mielestänne?"

"Kylläpä se niskakarvoja pöyhistää, kun tästä koiran virasta pääsee."

Koko tänä päivänä ei kuultu vastauksiin liitettävän "herra aliupeeria". Mutta plutoonanpäällikkömme oli niin tuohuksissaan, ettei huomannut tarttua siihen, mistä olisi päässyt kiini.

"Mirnaa! — Pikom mars!" (Reilaan! — Juoksuun mars!)

Ja taas alettiin laukata. Nyt se meidät ajoi kasarmin aitausta vasten ja siinä hyppyytti yksillä sijoilla, ettei hänen tarvinnut itsensä juosta; seisoj vain vieressä ja luki tahtia ihan läkähtyäkseen: "ras, vaa, rii, tiree". Mutta jaksettiin sitä nyt mekin ja polettiin uhalla, kun oikein purettiin. Muut plutoonat katselivat ihmeissään tätä leiskettä.

Täytyi lopulta taas antaa lepoa, kun ei enää tahtonut miehellä kieli suussa kääntyä.

"Tulipa sitä nyt tehdyksi taivalta!" sanoo Ryhänen.

"Mitä taas on tuikuttamista?"

"Että hyvästi sitä juostiin."

"Mitenkä hyvästi?"

"Melkein tuolle aidalle piisattiin."

"Eikös — tuota — minulla ole valta juokсутtaa?"

"Ei sitä toki muuten olisi juostukaan."

"Häh?" kiljasee aliupeeri, nyrkki ojona. "Vastaatko puheesi, mies? Sanoppas toisen kerran se sana!"

"No, ei sitä nyt muuten olisi juostu, jos Teillä ei olisi valta juokсутtaa."

"Vai haluttaa sinua vielä pääsinpäivänäsi putkaan! Vai ei minulla ole valta juokсутtaa? Kysytäänpäs kapteenilta!"

"Kysykää vain", kuului vihainen murina koko plutoonasta. "On tässä vierasmiehiä."

"Voipas pirkule, ettei ole ryssän laki!" lausui aliupeeri katkerasti ja poistui vähä ulommaksi. Taisi sentään huomata itsekin joutuneensa jo pois suunniltaan. Mutta kun meiltä ei hällä loppunut, hän pyörähti yht'äkkiä takasin ja muisti, että:

"Rivissä ei saa äännellä!"

"Saapi levon aikana!"

"Kuka sen sanoi? Kuka se uskaltaa vastustaa esimiestään virkatoimessa?"

Kuka lie ollut. Mahdoton siitä oli saada selkoa.

"Päästäänhän tästä lepoasennosta. Mirnaa! — Turiskaapas nyt, jos on luontoa!"

Semmoista sitä kesti, kunnes tuli määräaika lähteä pois harjoituksista.

Iltapäivä meni kruunu kapineita jättäessä. Kun sitte omissa vaatteissamme järjestyttiin viimeiseen iltahuutoon, oltiin taas yhtä kirjavia kuin tullessammekin: suutaria, räätäliä, renkiä, talon jälleä, herran heikalettä. Siviiliukkoja kaikki. Ei jälkeäkään äskeisistä sotamiehistä, muuta kuin kerityt korvalliset. Ruotukumppanukset oli unohdettu. Kukin haki vaan vertaisiaan ja kotipuolelaisiaan. Siihen se hupeni kolmen kesän yhteishenki.

Hellu tuolla hiipii navettaan niin alla päin. Ei nyt enää häneen moni vilkase. Tänä iltana juo Ahonenkin viimeisen maitolitranza.

Palvelustodistuksia jakaissaan kapteeni piti näin kuuluvan jäähyväispuheen:

"Te tairatte olla kotianne menossa?"

Ei hän ollut mikään puhesankari, vaan hänen miehekkäiltä kasvoiltaan loisti niin iloinen ja tyytyväinen hymy, että se tarttui meihinkin.

Kapteenin mentyä lausui vääpeli puolestaan muutamia sanoja erojaisiksi.

"Nyt teille on annettu se oppi, kuinka miähiä tapetaan" — siitä hän lähti, ja puhui sitte kuin poika tulevasta sodista ja taisteluista, "joista kumminkin jumala isänmaata varjelkoon". Mutta jos milloin tarvis tulisi, niin toivoi hän, ettei saisi syytä hävetä olleensa tämän komppanian ensimmäinen vääpeli.

"Perhanasti", hän sanoi lopuksi, "perhanasti teitä täällä on trahvattukin, siihen vähäseen aikaan nähren; tihäään annettu putkaa ja piikkipostia. Mutta siitä teirän ei ranttää olla karmialla miälellä... Olen ma ittekin monessa liämässä keitetty, enkä ole tän valkiämmäksi tullu.

Vilu ja nälkä on kumppalinan' ollut
Tonavan toisella pualella.

Vaan mitäs niistä nyt! — Rajuimmallani olin, kun otin pestin kaartihin, ja samana päivänä ne rahat ryypättiin. Neljä kamraatia oli mua kantamassa kasarmiin sinellin päällä kuin paarilla — enkä sittenkään meinannu pysyä. Siitä sain viikon pimiää. Ja se mulla oli ensimmäinen palvelusviikko. Mutta sotamiäs tuli, ja helvetin hyvä."

PYHIINVAELLUS 19:LLÄ VUOSISADALLA.

Ennen Ruotsin vallan alkuaikana sanotaan Suomessa olleen pappeja niin harvassa, että useimmat ihmiset näkivät niitä ainoastaan kerran eläissään, nimittäin silloin kun menivät kastettaviksi. Sillä siihen aikaan ei ihmisiä viety, kannettu kasteelle, vaan he menivät itse. Kesällä ei päästy kulkemaan kymmenpenikulmaisten soiden takaa, ja talvella taas olisivat lapset niin pitkällä matkalla paleltuneet. Vasta sitte kun itse kykenivät hiihtämään parikymmentä penikulmaa yhteen menoon ja siitä saivat lämpimänsä, vasta sitte he pääsivät hakemaan ristinmerkkiä otsaansa ja partaisiin kasvoihinsa. Muuta etua ei tästä ollut kuin etteivät suinkaan sen ajan miehet itkeneet kummien käsivarsilla ja sillä tavoin häväisseet sukupuoltaan.

Nykyään on meidän maassamme piispoja melkein yhtä harvassa kuin silloin oli pappeja. Mutta nykyinen aika on kuitenkin entistä paljoa onnellisempi, siitä syystä että tavallinen ihminen tarvitsee piispaa paljoa harvemmin kuin pappia. Monta ihmistä on elänyt ja kuollut, näkemättäkään piispaa. Vieläpä elänyt niin, että kelpaa muille esikuvaksi, ja kuollut kadehdittavan "kauniin" kuoleman. Eikä piispa saata tuntea kuin pienen osan hiippakuntalaisistaan. Suurimman osan sieluista hänen täytyy tehdä tili kirkonkirjain perusteella.

* * * * *

Minä en ole nähnyt muita piispoja kuin Kuopion piispan. Ja siitäkin on jo vuosia.

Oli syksy myöhä, rannat jäässä. Väinölännientä lakasi jääkylmä tuuli, ja vaikka oli sunnuntai-ilta, ei siellä ollut kävelijöitä muita kuin minä. Kauan en siellä kestänyt minäkään, kun jo piti kääntyä pois. Palatessani näin eräässä niemen puoleisessa talossa pidettävän jotain kokousta. Väkeä oli paljo. Läksin joutessani katsomaan, mutta huoneeseen ei ollut yrittämistäkään. Kaikki paikat olivat ihan täydet,

etehistä ja ulkoportaita myöten. Useita näkyi kääntyvän takasin ovelta, semmoisiakin, jotka olivat tulleet jo ennen minua. Tuossapa täytyi kääntyä meidän talonrouvankin. Hän ei ollut ollenkaan sovinnollisen eikä kristillisesti kärsivällisen näköinen, niinkuin olisi voinut odottaa hänen uskonnolliseen maineeseensa nähden. Murahti vaan hammastensa raosta katkerat sanat: "Lie tuota kumminkin taivaan valtakunnassa tilaa!"

"Mikä kokous täällä on?" kysyin häneltä.

"Piispa pitää selitystä."

"Saapiko sinne mennä?"

"Saa kyllä, jos sopii. Vaan ette Te sinne sovi, enemmän kuin minäkään.
— Mutta joutaisitteko, Jääskeläinen, huomenna meitä soutamaan Vaajasaloon? Minä lähden sinne Stenströmin vanhan rouvan kanssa, ja Koivusaaren ryökkinät tulevat mukaan, ja ehkä Ahlgrenin vanha rouva. Joudatteko, kuulkaapas?"

"Joudanhan minä muuten, mutta ei nyt ole enää mikään venekulun aika. Saattaa yöllä jo jäätää selän umpeen."

"Ei suinkaan se vielä ensi yönä mene. Näin tärkeässä asiassa ei auta katsoa, jos saa kärsiä vähä vaivaakin. Siitä saa kuitenkin satakertaisen palkinnon. Lähdettehän Te?"

"No, miltä aamulla näyttää."

"Kiitoksia, kiitoksia!"

Sen varmemmaksi minä en luvannut, mutta rouva pakotti minun heti viemään sanaa Stenströmin ja Ahlgrenin vanhoille rouville sekä Koivusaaren vielä vanhemmille neidoille, joita oli kolme kappaletta. Heidän piti kokoontua meidän talonrouvan luokse huomenaamuna kello 10.

Tuli huomisaamu. Selkä ei ollut mennyt jäähän, vaikka oli kylmä. Tuuli tavattoman tuimasti, niin että soutamaan lähtö minusta oli ihan hullutusta. Mutta nuo määrälleen kokoontuneet kolme rouvaa ja yhtä monta neitoa eivät ottaneet kuullakseen mitään estelyitä. Ja vähä alkoi tuntua minunkin povessani siltä, että tämä matka saattaa olla hyväksi. Kun ottaa nähdäkseen noin paljon vaivaa jumalansanan tähden, niin ehkä sen kerran vielä ilolla löytää edestään. Eikä minun, vanhan syntisen, elämässäni tähän asti suinkaan ollut liian paljon tällaisia valokohtia.

Myönnyin siis, ja lähdettiin rantaan. Vene oli jäätynyt teloilleen, että tuskin sain sitä irti. Työnsin sen jään reunalta veteen.

Peränpitäjäksi rupesi Stenströmin vanha rouva, joka yleensä oli tunnettu miehekkäästä luonteestaan. Hän ajoi tavallisesti itse hevosta, ja kuului tappaneen lampaakin nuorempana ollessaan. Nyt hänet täytyi kumminkin sitoa nuoranpätkällä perälautaan kiini, sillä hän pelkäsi voivansa nukahtaa; oli kuullut, että semmoisessa tapauksessa joskus oli perämies pudonnut venheestä.

Näin varustettuina lähdettiin liikkeelle. Matka sujui hyvästi, sillä meillä oli myötätuuli. Veneessä tietysti puhuttiin yksinomaan uskonnollisista asioista. Niihin olivat matkatoverini hyvin perehtyneet. Sentähden en oikein voinut käsittää, miksi he vaativat kuullakseen yhä lisää tältä alalta. Eihän useimmilla ollut puoltakaan sitä tietoa, mikä heillä oli. He olivat hyvissä perheissä syntyneitä ja erinomaisen huolellisen kasvatuksen saaneita. Eikä kukaan heistä ollut tehnyt mitään mainittavaa syntiä, sillä siihen heillä ei ole ollut tilaisuutta, jos joskus olisi haluttanutkin.

Kuta kauemmaksi tultiin, sitä raskaammaksi kävi soutaminen. Vesi jäätty airoihin, jotka siitä syystä yhä paksunivat. Maantieteen oppikirjoissa tosin sanottiin, että yksi Suomen piispoista asuu Kuopiossa. Mutta siihen aikaan se asui Vaajasalo nimisessä Kallaveden saarella, joka juuri näkyi Kuopioon. Nyt soutaissani minä vasta oikein tunsin, kuinka suuri virhe niissä oppikirjoissa oli.

"Että niitä voipi olla semmoisia, jotka eivät usko!" siitä tärkeästä asiasta keskusteltiin koko loppumatka, ja päätettiin se ongelma esittää piispan, ratkaistavaksi. "Hän sen kuitenkin osaa selittää paremmin kuin kukaan muu."

Vihdoin tultiin Vaajasalon rannalle jään reunaan. Sain siinä murtaa jäätä ja tehdä jos jotakin, ennenkuin sain matkatoverini maihin. Kun vielä päästin peränpitäjän siteestään, oltiin valmiina lähtemään maamatkalle. Piispa näet ei asunut rannalla, vaan keskellä saarta tornissa, joka ulottui puiden latvojen yläpuolelle.

Tornin juurella oli piispa vastaanottamassa vieraitaan. Ja silloin minä hänet näin. Toiset menivät sisälle piispan puheille, minä vetelin renkituvassa unia, kootakseni voimia paluumatkan ponnistuksiin.

* * * * *

Ilta alkoi jo hämärtää, kun rupesimme lähtöpuuhiin. Piispa saattoi meidät rannalle ja omin käsin auttoi venettä irti. Toivotti vielä onnea matkalle.

Pakkanen oli vähän kiihtynyt entisestään, ja tuuli oli senverran kääntynyt, ettei ollut ihan vastainen, vaan vastalaitainen. Se heilautteli venettä jotakuinkin, ja joka heilauksessa kuului huuto; milloin se pääsi kaikilta soudettaviltani yht'aikaa, milloin taas vaan parilta hengeltä kerrallaan. Peränpitäjäkin oli hädissään, vaikka olin hänet nuorittanut niinkuin mennessäkin.

Minua alkoi vähä kyllästyttää tuo alituinen kirkuminen. Nythän heidän piti olla valmiimmat kuolemaan kuin koskaan muulloin, kun juuri olivat tulossa jumalansanan luota. Jos he todella luottivat jumalan varjelukseen, niin mitä hätäilemistä tässä sitte oli? Enhän minäkään, paatunut syntinen, joutanut hätäilemään. Päinvastoin olisin hyvin halusta lähtenyt maailmasta näin valitussa seurassa, sillä tuskin semmoista tilaisuutta taas piakkoin sattukaan minun kohdalleni.

Kun alettiin päästä Itkonniemeen, josta olisi ollut vielä pari kilometriä soudettavana kaupunkiin, oli jo niin pimeä, että tuskin näki mitään eteensä. Tuuli yhä hurjemmin, ja aironlehdet olivat muodostuneet pyöreiksi jääpölkkyiksi. Kulku kävi huonosti. Sentähden ehdottelivat matkatoverini, että lasketaan Itkonniemeen, ja he menevät siitä jalkasin kaupunkiin. Mieleenhän se oli minulle, kun vaan peränpitäjä osaisi laskea rannalle eikä "Akkaluodolle", joka on laaja kari lähellä Itkonniestä. Koetin häntä opastaa minkä pimeässä osasin.

Mutta yht'äkkiä karahtaa vene kiville. Ja siihen se jäi. En saanut irtautumaan, en mitenkään. Huudettiin, vaan eihän se sellaisessa tuulessa mihin kuulunut. Rantasella tosin oli kesähuviloita, mutta tuskin siellä olikaan enää ketään asukkaita näin myöhällä.

Kaikeksi onneksi oli luodolta lähtein melkein yhtä matalaa rantaan saakka. Silloin minä tein elämäni ehkä jaloimman teon. Tarjousin kantamaan heidät yksitellen veneestä rantaan. Ja kun ei ollut muuta neuvoa, täytyi heidän suostua siihen. Vettä oli puolireiteen, jääkylmää vettä. Kuuteen kertaan sain kahlata sen matkan edestakasin. Viimeistä kuormaa asetellessani rannalle, sanoin helpotuksen huokauksella:

"Jos, hitto vie, minulta vaan ei tässä kestissä jää pois muutaman vuotiset synnit —"

"Ai, ai, Jääskeläinen, ei saa puhua sillä lailla!" sanottiin minulle.

He olivat kaikki kuivina. Mutta minun täytyi märissä vaatteissani vielä soutaa juppasta vene kaupungin rantaan. Nyt se kyllä lähti karilta, kun ei ollut painoa sisässä.

Rantaan päästyäni vielä vilkasin piispan tornia kohden. Siellä ei näkynyt muuta kuin tähden lailla tuikkava tuli itäisellä taivaalla, toisten tähtien joukossa.

Kuinka muutamat jo täällä ajassa saavat asua tähtien joukossa! Ja kuinka muutamat ovat hartaat kuulemaan jumalansanaa! Mutta toiset taas, vaikka ovat paljoa syntisemmät, eivät viitsi ihan kirkon vierestä mennä kirkkoon sitä kuulemaan. Ei edes poutapyhinä.

LIINAHARJA.

Viralliset kilpa-ajopäivälliset olivat aikoja sitten päättyneet, mutta Seurahuoneen "juhlasali" oli vielä täynnä väkeä. Äskeinen juhlallinen mieliala oli muuttunut suureksi innostukseksi. Tunteet lainehtivat hevosmiesten povissa. Koko sali näytti lainehtivan tupakansavussa ja nousuviinassa.

Kärjäkirjurien ja lääninkanslistien pöydässä olivat sentään hevosasiat jo saaneet väistyä roskaisten oikeusjuttujen tieltä. Ainoastaan joku nuorempi koetti vielä saada sanotuksi jotain "Jormalaisen Liinaharjasta", vaan hänen ei onnistunut siihen kiinnittää huomiota. Keskeyttämättä vanhemmat vain jatkoivat juttujaan.

Maalaisten pöydissä taas jokainen puhui omasta tai "setänsä" hevosesta, eikä yksikään välittänyt toisen puheista. Itsekukin tahtoi kuulla omaa säveltään yhteisessä törinässä. Välistä kuitenkin joku löi

nyrkkiä pöytään ja sai kuuluville: "Semmoinen p—leen tamma kuin sillä Jorm—", mutta törinä nieli lopun.

Itse hevosystäväinkin pöydässä, jossa etevimpäin hevosten omistajat sekä palkintotuomarit istuivat, oli jo muuan kaskuniekka kertomassa, kuinka hän kerran oli peijannut saitori Liimataisen syöttämään sahajauhoja hevoselleen.

Se oli valitellut viljan kalleutta hänelle. "Senpätähden minä olen jo pari viikkoa syöttänyt sahajauhoja", oli hän sanonut. "Oikeinko totta?" — "Ensi kerranko sinä sitä kuulet? Laita vain Koskelta hakemaan muutamia kuormia. Mutta elä käske pyytää sahajauhoja, vaan priima *sirkkelijauhoja*, niissä ei ole mustia." Ja se haetti kolme kuormaa ja sekotti appeeseen. Mutta hevoset katsoivat niin h—tin pitkään...

"Hei, Jormalainen! Tulithan toki takasin. Se mies ei ole syöttänyt sahajauhoja hevosillaan."

"Eikä ole itse syönyt."

Jormalainen oli paksu, lihava mies. Kasvot vaalahtavat, kylmät, riippuvat.

"Hyvä tammarotu meidän on ensikädessä saaminen", alotti valtion asiamies taas yhtä vakavasti kuin ennenkin. Samasta asiasta hän oli puhunut koko illan, ja päivällisillä siitä pitänyt innokkaan puheen Suomen tammoille. "Vahva ja hyvälahjainen kotimainen tammarotu, se on pohja, jolle sitte voidaan rakentaa. Ja ensimmäinen askel siihen suuntaan on tamma-emansipatsiooni."

"Eläköön tamma-emansipatsiooni! Eläkööt Suomen tammat!"

Tamma-emansipatsiooni — tuo uuden ajan virtaus oli saanut paljon yltyä näistä kilpa-ajoista. Jormalaisen Liinaharja oli juossut palkintonsa 5 minutissa 49 sekunnissa, kun taas ensimmäisen oripalkinnon ottaja oli viipynyt 5 minuttia 49 ja yhden viidesosan sekuntia. Miksi siis oriista annettiin 400 markan palkinto, mutta tamman täytyi tyytyä 200 markkaan? Mikä verinen vääräys!

Oli kiitollinen aine puhua tosissaan ja laskea leikkiä. Muutamia orivallan puolustajiakin oli, mutta he olivat nyt pienenä vähemmistönä.

"Vankka kotimainen tammarotu" — sitä oli niin pulska sanoa, äänen ollessa karkeana, ja sentähden enemmistö oli sillä kannalla. Jormalaiselle ehdotettiin kunnianimeksi: "suomalaisen tammarodun isä".

Huomio kääntyi hetkeksi muutamaan sarkatakkiseen, lapikasjalkaiseen maamieheen, joka jo oli ruvennut reuhaamaan. Hän istui yksin olutpullonsa ääressä, rallatti torvisoiton mukaan ja löi tahtia sekä jaloillaan lattiaan että juomalasilla pöytään. Hihkasikin väliin.

Ravintolan puolesta oli jo käyty kieltämässä, vaan siitä ei ollut apua. Sitte koetettiin saada häntä sievästi pois, mutta se ei onnistunut, eikä raaempaan väkivaltaan vielä näin alkuillasta haluttu ryhtyä. Mies vain jatkoi ilonpitoaan.

Silloin kääntyi Jormalainen häntä kohti ja sanoi tiukasti:

"Pehkonen, mene nyt kortteeriisi!"

Mieheltä luonto heti laskeusi. Epävarmoilla askelilla hän meni ovelle ja aukasi sen jo. Mutta kääntyi sentään vielä takasin, tuli Jormalaisen luo ja alkoi, kieli kömpelönä, puhella:

"Isännän ei nyt pidä pahastua, jos minä vähä... Se on niinkuin meidän perettä, se Liinaharja. Meiltähän se isäntä —"

"Mene nyt vaan!"

"Ei siitä minulla olisi tullut juoksijaa... Siihen pitää niin paljon lyödä, eikä minulla olisi ollut sydäntä —" Ääni kävi itkunsekaiseksi.

Jormalaista alkoi kyllästyttää. Hän nousi, tarttui miehen kaulukseen ja saattoi hänet ulos. Eikä tuo vastustellutkaan, vaan itseksensä väitti:

"Kyllä se on siinä lyönnin paljoudessa ... siinä se on..."

"Ole huolehti! Minun pidollani siitä on hevonen tullut eikä sinun", sanoi Jormalainen, enemmän salissa olijoille kuin Pehkoselle. "Humalaan juonut itsensä", jatkoi hän pöytään palattuaan, "vaikka siivo mieshän se on muuten."

Kuului olevan Jormalaisen torppari. Siltä oli ostanut Liinaharjan varsana, eikä olisi silloin luullut siitä

tulevan hevosta minkäänlaista.

Ulos tultua kylmä talvinen viima koko joukon selvitti Pehkosen päätä. Ensimmäinen tunne hänellä oli ilkeä, rintaa jumottava katumus, että oli ollenkaan mennyt tuonne herrojen käymäpaikkaan, kun kerran ei osannut olla siivosti. Ei ollut juonut muuta kuin pullon olutta, mutta tupakan katku, väen sorina ja ytimiä vihleksivä torvisoitto, ne olivat huumanneet hänet ja saattaneet niin kiihkoihinsa. Tottumaton hän oli kapakkamieheksi. Kerran ennen oli ollut, ja nyt Liinaharjan takia toisen kerran.

Mitä tekemistä hänellä oli täällä? Eihän Liinaharja ollut hänen, se oli aikoja sitten myyty Jormalaiselle. Mutta vaikka hän sen hyvin ymmärsi, tuntui hevonen kuitenkin vielä hiukan niinkuin häneen kuuluvalta. Pakosta hän sen oli myynyt, kun isäntä väenväkeen oli sitä tahtonut.

Eikä hän nyt malttanut olla käymättä puhuttelemassa Liinaharjaa, joka kauroja pureskellen seisoi Seurahuoneen pihalla. Se oli erinomaisen lauhaluontoinen ja älykäs hevonen; lapset ja naisetkin sitä olivat hoitaneetkin heillä ollessa. Entisen isäntänsä se nyt heti tunsu ja hirnahti iloisesti. Pehkosta vähä hävetti tulla kapakasta niin älykkään hevosen puheille. Vaikka se oli nuori, oli se yhtä viisas kuin emonsakin, joka Pehkosella vielä oli. Se oli myös liinahtava, vaan ei enää vanhoillaan niin puhdasjoushinen kuin tämä.

Kehumatta se oli kaunis hevonen, tuo Liinaharja: rinta leveä ja kaula pysty, melkein kuin oriilla; karva vaalean punerva, hieno ja kiiltävä; kaikkein kauniimmat kuitenkin olivat jouhet: harja pitkä ja tuuhea, puhtaan valkoinen, ja häntä samanlainen, lähes maata viistävä. Soma oli ollut nähdä sen juoksua kilpa-ajoradalla. Sivakat jalat, kuin sorvatut. Kuinka notkeasti ne nousivat. Ja harja, kuinka se hulmusi, varsinkin vastatuulen puolella. Sieramet puhkuivat menonhalusta, ja silmät paloivat, nuo lempeät silmät. Kun sitte palkintotuomarien taululle ilmestyi "5 min. 49 sek.", ja kun väkijoukko ratkesi hurjiin eläköönhuutoihin, silloin oli käynyt niin oudosti Pehkosen sydämeen, että hän päätti mennä Seurahuoneelle ja juoda putelin olutta, niinkuin muutkin hevostmiehet. Olihan hän Liinaharjan kasvattaja, vaikk'ei omistaja. Paremminkin hän olisi mielestään sopinut Liinaharjan ajajaksi kuin Jormalainen, joka lihavana, veltona, puolihumalaisena istua jähotti reessään ja ärjyi ajaessaan kuin karhu. Ei viitsinyt nousta reestä sittenkään, kun oli ajanut pois radalta. Lyödä se ei toki tohtinut radalla, eikä ihmisten näkyvissä muutenkaan ilennyt. Mutta kyllä hän tiesi sen kurin. Monasti oli hevosparka vaahtoon pieksetty, ennenkuin oppi rikkomatta ravaamaan tuollaista tuulispään vauhtia. Nyt ajon edellä oli sitä rääkätyt päivät päästään. Olisi sillä pieksämisellä saanut pakenemaan minkälaisen kaakin tahansa.

Yht'äkkiä välähtää pihalle valoa, ja palanen törinää läiskähtää avaruuteen. Ulos tulee puolikymmentä päihtynyttä herrasmiestä, Jormalainen keskellä, pullo kummassakin kädessä. Hoippuroivat lyhdyn kanssa Liinaharjan luokse. Asiana näkyi olevan katsoa, kuinka Jormalainen tyhjensi pullot kauravasuun.

"Syö sinä samppanjaa, Liinaharja, hih! Mutta me juodaan", hihkui Jormalainen ja löi hevosta kämmenellään lautaselle, että se vavahti. Liinaharja peloissaan ei suostunut edes haistamaan koko herkkua. Seisoi vain korvat luimussa.

"Eikö passaa ryökkinälle samppanikalja, häh?" Ei tullut apua uudestakaan läimäyksestä.

"Ei se ole sahaajua tuo", koetti taannoinen kaskuniekka huomauttaa. Mutta kukaan ei sille kallistanut korvaansa. Nyt oli Jormalaisen päivä, ja häntä vaan nyt huomattiin, sillä hänen palkintorahansa olivat liossa.

"Eläköön suomalaisen tamarodun isä!" sai muuan mokeltaneeksi, ja toiset alkoivat mölytä: "eläköön!"

Herrat jäivät vielä toikkaroimaan pihalle, kun Pehkonen pimeässä salaa pujahti ulos portista ja lähti astumaan majapaikkaansa. Hän oli jo ihan selvä.

Vasta loppuviikolla oli Jormalainen ajanut kotiinsa, hurjasti kuin aina ja kovin pahalla päällä. Palkintorahoista ei ollut mitään jällellä; ne olivat luistaneet kapakoihin ja kaikkeen pahuuteen joka penni. Mutta joutivat mennä — helposti nuo olivat tulleetkin, vajaan kuuden minutin ajosta. Oli hän tosin saanut myös kiitoslauseen "hevosen hyvästä hoidosta", vaan se ei taskua paljon lämmittänyt.

Hän koetti nukkua, mutta ei saanut unta. Päätä pakotti kovin, suu maistui pahalta, koko elämä tuntui ilkeältä. Jormalainen ei ollut ensimmäistä kertaa tässä tuskassa. Aina hän oli siitä jollakin neuvolla päässyt. Varmimmaksi keinoksi hän oli havainnut liikkumisen ulkoilmassa, varsinkin jos pääsi vähä hikoamaan. Sentähden nähtiinkin Jormalaisen usein kohmeloaamuinaan lähtevän ulkotöille, vaikka hän muulloin tarkasti varoi työntekoa. Sitä keinoansa hän päätti käyttää nytkin. Otti tuuran olalleen ja meni

systemään ranta-avantoa. Pulskalta se näytti, kun isäntä itse löi jäätä; ihmetellen sitä katselivat pihasta rengit ja piijat. Kyllä siinä pian sai lämpimänsä.

Tämä työ kuitenkin tunnusti lukeutuvan vähäksi tällä kertaa. Päivällisellä ei vielä ruoka maittanut. Saadakseen elämänsä oikein korjautumaan, päätti isäntä mennä työhön iltapuoleksikin.

Pehkonen oli tekemässä torppansa päivätöitä hevosineen. Aikoi juuri lähteä heinänhakuun Suontausniityltä, kun isäntä käski hänen ruveta halonvetoon ja sanoi itse menevänsä heinäan. Valjasti Liinaharjan heinähäkin eteen, jossa se ei ollut seissut moniin aikoihin.

Isäntä väänsiin häkkiin ja läksi ajaa vilistämään. Pitihän niitä Liinaharjan juoksulahjoja käyttää. Ilma oli raikas, jotensakin kylmä. Miehen mielialakin korjautui vähitellen. Tuntui niin hyvältä, kun taas monesta ajasta oli työssä. Huurteinen metsä oli niin raittiin, kohmeloa parantavan näköinen, ja lumi niin puhdas, valkoinen. Eikä sitä vain joka mies tämmöisellä hevosella ajele heinässä, ensimmäisen palkinnon ottajalla. Tuskin muut kuin hän, suomalaisen tammarodun isä.

Maantieltä erottua oli Jormalaisen mieli jo niin ylhäällä, että hän arveli laulaa. Eihän tuo mitä tekisi, kun ei ketään ollut kuulemassa; olipa hän myöhemmällä laulanut Seurahuoneen salissakin. Saman laulun hän nytkin viritti, ensin alavasti ja hiljaa, sitte yhä kovemmin ja kiiveten yhä korkeampiin ääniasteihin:

"Isä se hevosen valjasti ja käskipä pojan luistaa, hei, ajella sen hellun luo, jonka rakkaimmaksi muistaa.

Kahdeksan sataa on tarjottuna
mun liinakkotammastani.
Jos ei tuhatta anneta,
niin vetelen ma helluani.

Seitsemänsataa ja seitsemänkymmentä helluni hevonen maksaa. Sepä se sitte linjaarirattaita heilutella jaksaa."

Ladolla oli aika hauska kelliä hyvänhajuisissa heinissä ja verkalleen täyttää häkkiä, poleksia sitä ja hakea taas lisää. Oikein oli isäntä tuohuksissaan, ennenkuin häkki oli täysi. Sitte hän rupesi loikomaan kuorman päälle ja läksi kotimatkalle. Mutta äskeisen lämpimän jäleltä pyrki kylmä ennen pitkää ahdistamaan häntä. Täytyi nousta kävelemään. Sittoi ohjaksenperät häkin nurkkaan ja jäi astua juppasemaan kuorman jälkeen.

* * * * *

Maantielle tultua kuului takaapäin aisakellon helinä. Kohta alkoi erottaa kulkusiakin. Olivat kai matkustajia ja ajoivat aika vauhtia. Lähemmäksi tultua kävi Liinaharja rauhattomaksi ja yritti puhaltautua juoksuun, mutta kuorma oli raskas ja keli kireä. Liinaharjaa suututti: silloin tulevat kiusaamaan kilpajuoksuun, kun hänellä on työtä tosissakin! Hän koetti kääntää päätänsä ja katsoa, minkänäköisiä nuo olivat, mutta silmälaput estivät näkemästä sivulle. Kellot ja kulkuset raikuivat yhä lähempänä. Matkustajilla kun näytti olevan kiire, juoksi Jormalainen hankea myöten hevosensa rinnalle, aikoen kääntää tiepuoleen. Mutta yht'äkkiä Liinaharja hypähtää taaksepäin, ja Jormalainen parkasee pahasti.

Liinaharja oli luullut häntä sivupyrkiväksi hevoseksi ja purra hotassut. Lakin läpi oli haukannut päänahkaa kämmenen kokoisen lämpäreen keskeltä päälakea. Vasta purtuaan huomasi sen käyneen ihmiseen ja alkoi vavista. Värisi kuin haavan lehti.

Matkustavaiset hautoivat lumella haavaa, joten verenvuoto pian taukosi. Mutta sitä kivisti ja vihloi kauheasti.

"Hyvä hevonen, vaan pahat tavat", sanoi muuan matkustajista. "Ei ole hennottu kurittaa."

"Eikö tuosta pahat tavat eronne!" murahti Jormalainen hampaittensa raosta.

Katkeralla mielellä hän vihdoon kiipesi kuormalleen ja kiroillen ajoi loppumatkan täyttä laukkaa kotiinsa. Pähän pantiin hauteita ja kääreitä. Pehkonen laitettiin hevosellaan noutamaan lääkäriä kaupungista. Talossa näet ei ollut muuta kunnollista hevosta kuin Liinaharja; sitä oli hoidettu, muut jätetty omaan huonouteensa, kun ei niistä aikanaan millään keinolla tullut juoksijaa, vaikka kyllä oli koetettu. Liian vanhoja olivat enimmäkseen olleetkin, nykyiselle isännälle tullessaan.

Liinaharja ei nyt joutanut kaupunkimatkalle. Sitä oli kuritettava verekseltään. Pahat tavat oli saatava pois. Oikeastaan ei Jormalaisella ollutkaan muuta tärkeätä elämäntehtävää kuin suomalaisen tammarodun kehittäminen ja kasvattaminen, "vahvan ja _hyvä_ lahjaisen tammarodun", niinkuin valtion

asiamies oli sanonut. Tätä tehtävää ei hänen arvoisensa mies voinut hetkeksikään unhottaa, varsinkaan nyt kun hän itse sai tuntuvasti kärsiä pahantapaisen hevosensa tähden. Eipä sillä koskaan ennen oltu tuollaisia kureja nähty.

Liinaharja vietiin talliin pilttuuseensa ja kaksi renkiä vuorotellen lyömään, ensin piiskalla, sitte rautariimuilla ja seipäillä. Kun yksi väsyi, sai toinen jatkaa. Se oli isännän käsky, että katkeamaton läiske piti kuulua tallista hänen sairavuoteellensa. Ensin Liinaharja potki ja hypähteli, mutta lopulta seisoj liikkumatta kuin seinä. Oli hän ennenkin tässä talossa saanut kokea hevosen kuria, vaan ei koskaan tämmöistä. Vasta kun eläin raukka alkoi hoippua ja molemmat rengit olivat väsyksissä, katsottiin riittävän. Lääkärin tuotuaan sai Pehkonen kuulla Liinaharjan pieksämisestä ja meni heti talliin katsomaan. Lautaset, selkä ja reidet olivat makkaroilla. Muutamista repeämistä tihkui verta. Ruokaan se ei koskenut eikä ollut tietävinäänkään hyväilystä. Silmät olivat sameat ja tyhmän näköiset. Oikein kävi ikävästi Pehkosesta, vaikka ei se enää hänen omansa ollut. Katui katkerasti, että sitä sittenkään oli myynyt, ja päätti mielessään, ettei kenenkään pitäisi mistään hinnasta myydä kotikasvatteja tietyille kilpa-ajureille.

Taitavasti kuroi lääkäri umpeen Jormalaisen päälaen. Kun tukka kasvoi, ei haavaa paljo huomannutkaan.

Kaunis hevonen oli Liinaharja vielä jälestäkinpäin ja juoksi myös aika hyvästi. Mutta vaikka se näytti polkevan voimainsa takaa, ei sen juoksussa enää ollut tuota entistä tuulispään vauhtia. Muiden "pahain tapojen" mukana oli siitä piesty pois tuokin voiton ja kunnian himo, joka sille kilparadalla oli tuottanut palkintoja, mutta vihdoin aiheutti niin tunnottoman kurituksen. Nyt se kiistämättä antoi toisten mennä sivutsensa, jos näyttivät haluavan.

Jormalainen toivoi kuitenkin vielä saavansa kiitoslauseita, jos ei vaan rahapalkintoja, "hyvästä hoidosta."

HURSKAS VAIMO.

Jos köyhä väki ei missään muualla pidä puoliaan, niin ainakin rippikirjoituksissa. Siellä on heillä ehdoton enemmistö, ja siellä he ovat melkein kuin kotonaan. Mutta varakkaammat ja ylhäisemmät tuntevat niissä tilaisuuksissa olevansa jotenkin vieraita, niinkuin ei heidän paikkansa olisi siellä. Sentähden he harvoin sinne tulevatkaan itse, vaan ilmoituttavat muilla ripin tarpeensa.

Antti Hentusen ja hänen rouvansa puolesta esimerkiksi oli vaan renki läsnä rippikirjoituksessa, vaikka he eivät olleetkaan ihan ensimmäisen luokan herrasväkeä.

Viraltaan ja arvoltaan Antti Hentunen oli maakauppias, ja meille lienee jotenkin yhdentekevä, millä lailla hän oli päässyt siihen asemaan. Kenties tämä seikka enemmän liikutti erästä herrassa nukkunutta entistä maakauppiasta, jonka puotipalvelijana Antti oli ollut nuoruudessaan. Mutta muulle maailmalle ei ole tarpeellista tietää, millä hetkellä ja mistä lähteestä Antti sai kutsumuksen ruveta omantakeiseksi kauppiaksi. Hän on *nyt* maakauppias, ja sillä hyvä. Elää omillaan ja elättää muitakin, joka on vielä parempi.

Ensimmäiseksi, luulen minä, huomasi Antissa näitä edistyneiden mahdollisuuksia ja ylöspäin pyrkimisen oireita edellämainitun herrassa nukkuneen entisen maakauppiaan Liisa niminen sisäneitsyt. Ja arassa, puhtaasti neitseellisessä sielussaan hän päätti ottaa osaa näihin pyrinnoihin, tukea niitä ja olla myös mukana, jos ne joskus hedelmän kantaisivat. Kerran hämärissä, kun ei ollut muita kotona, se asia päätettiin, sillä tavalla ettei sitä käynyt enää purkaminen. Oli siinä syytä kummassakin. Alku oli Liisan tekemä, ja sentähden minusta oli hänessä enemmän syytä. Mutta kukapa minua uskoo? Jos tapaus olisi semmoisenaan tullut valkeuteen, olisivat kaikki päättäneet sen Antin syyksi, ja kaikki olisivat katsoneet kieron häneen. Siihen kait Liisa olikin perustanut laskunsa.

Ei auttanut muu kuin ruveta yksin leipiin eli, kauniimmasti sanoen, "yhdistää kohtalot." Vanhukset arvelivat, että tottapa lie jumala valinnut heidät toisilleen. Ja miks'ei olisi jumala valinnut näitä aviopuolisoja niinkuin muitakin? Itse he vaan olivat, mahdollisten erehdyksien välttämiseksi, vähä ohjailleet tätä valintaa. Ja jouduttaneet.

* * * * *

Kymmenen vuoden kuluttua vasta oikein voi nähdä, kuinka hyvästi Antti ja Liisa soveltuivat toisilleen.

Silloin heillä jo oli neljä lasta, joista vanhin kahta viikkoa nuorempi kuin heidän kirkollinen avioliittonsa. Heillä oli myös Mikko niminen puotilainen, josta ei kukaan olisi osannut arvata, aikoiko hän koskaan avata omaa kauppaa, vai eikö.

Kauppias Hentunen oli tähän aikaan hyvin paksu ja hyvin pyöreä. Lyhyempi hän luultavasti ei ollut nyt kuin ennenkään, vaikka näytti semmoiselta kerältä. Silmät olivat kutistuneet hyvin pieniksi, ja kasvoilla oli kukoistava väri. Kuitenkaan hän ei ollut terve. Kävi joka kesä Kuopion kuuluisassa kylpylaitoksessa, istui savessa ja kiipesi kylvyn jälestä Puijon rinnettä — kaikki lääkärin määräyksen mukaan.

Syynä sekä hänen pyöreyteensä että kylvyn tarpeeseensa oli hänen käyttämänsä omantakeinen kirjanpito. Hän ei näet tyytynyt siihen, että Mikko hoiti hänen tavallisia kauppakirjojaan, vaan sen ohessa hän itse omakätisesti hoiti neljää erikokoista nassakkaa, ehkäpä vielä huolellisemmin kuin Mikko puotikirjoja. Muut olivat pyöreäkylliset, paitsi yksi, jota voisi sanoa "muistikirjaksi." Se oli litteä, veti kaikista vähimmän ja kulki aina taskussa. "Kassakladi" oli puotikamarin uunin takana, "pääkirja" vaatekaapin nurkassa ja "varastokirja" kellarissa. Näitä kirjoja hän "vei" vähä toisin puolin kuin varsinaisia kauppakirjoja kuletetaan. Siirsi näet vähitellen varastokirjan sisällön pääkirjaan, josta taas tarpeen mukaan täytti sekä kassakladin että muistikirjan. Yhtä uuttera kuin Mikko oli täyttämään hänelle uskottua kladia ja muistikirjaa, yhtä uuttera oli kauppamies tyhjentämään omiaan. Mahdollisesti hän luuli tämän olevan sitä aina mainittavaa "kaksinkertaista kirjanpitoa."

Muuten hän oli erinomaisen hyväluontoinen niinkuin aina lihavat miehet, ja peräti vähä välitti muista asioista kuin omasta kirjanpidostaan. Mikkoa kohtaan hän oli enemmän toverin ja ystävän kuin isännän kannalla. Aina kun Mikko jostakin syystä oli työlästynyt ja uhkasi muuttaa pois, rukoili kauppamies itkusilmin häntä jäämään.

"Minun tulee niin ikävä sinua", hän nyhyi, "minä kun vielä olen niin akkavallan alainen..."

Viimemainitulle asialle Mikko tietysti ei mitään voinut. Mutta eipä hän lähtenyt, jos lie koskaan oikein aikonutkaan.

Liisa rouva taas oli kehittynyt herransa ja miehensä täydelliseksi vastakohtaksi niin ruumiin kuin sielun puolesta. Koska vastakohtat sanotaan avioliitossa parhaiten sopivan yhteen, olivat he siis ihanteellinen aviopari.

Liisa rouva oli pitkä ja laiha, niin laiha, että "luut sinertivät nahkan alta ja tuuli vinkui kylkiluiden välissä", kuten Mikon oli tapana sitä kuvata. Laihuutensa syyksi rouva valitti huonoa ruokahalua, vaikka hän useinkin pahimmin valitellessaan puri kuin tuskainen, ja Mikko puolestaan arvioi hänen syövän ainakin neljän hengen edestä. Mutta mikä lie ollut, ettei hänessä jumalanvilja ottanut asuakseen.

Sisällisesti oli Liisa rouvassa tapahtunut se muutos, että hän nyt oli peräti hurskas. Viljeli pyhänseutuna jumalansanaa, veisasi viikollakin aamuin illoin ja kävi uutterasti "seuroissa." Jos asian ottaa puolueettomasti, oli hän jumalisin ihminen koko kihlakunnassa. Naisista ei kukaan uskaltanut ajatella itseään hänen vertaisekseen, ja miehistä taas siinä suhteessa ei ole koko kilpailuun. Ei löytynyt yhtään virhettä hänessä eikä hänen vaelluksessaan. Ei ainakaan hän itse löytänyt. Ja muut eivät tohtineet ruveta etsimäänkään. Jos joku olisi semmoista yrittänyt, olisi paikalla ollut hukassa. Kadotettu sekä ajassa että ijankaikkisuudessa. Niin häntä suojeli vanhurskauden maine. Sitäkään vanhimman lapsen syntymisjuttua ei enää kukaan uskaltanut muistaa. Aina vaan säälitellessä puhuttiin, kuinka työlästä on olla "juopolla miehellä niin hurskas vaimo."

* * * * *

Oli lauantaipäivä paria viikkoa ennen joulua ja ensimmäiset rekikelit. Väkeä kiehui kylä täynnä, ja puodissa oli kauhea kiire. Mikko liikkui kuin kärppä, ja kauppamies itsekin pyörähteli ja hikosi. Riitti hänellä kuitenkin aikaa silloin tällöin kääntyä nurkkaan päin ja kopeloida taskuaan.

Vasta puolisen jälestä asettui tungos vähäksi aikaa, kun kirkkomiehet läksivät eväilleen. Kauppamies oli päivälliselle kutsunut muutamia varakkaimpia isäntiä, joiden huoleton toimeentulo selvästi näkyi sekä kasvojen muodosta että ruumiin rakennuksesta. Vanhan hyvän ja kunniallisen tavan mukaan otettiin syödessä riittävät ruokarypyt. Kotielannossa Liisa rouva oikeastaan oli enemmän myöten kuin vastaan miehensä juopottelua. Mutta vieraitten ihmisten nähden hän aina oli hyvin tarkka ja huolekas siitä asiasta. Nytkään hän ei mitenkään saanut rauhaa muualla kuin ruokailuhuoneen oven takana. Ja ryyppynottoaikoina hän aina raotti ovea, aterian alkupuolella pikkusen vaan, niin että toinen silmä ja puoli nenää näkyi päivällisvieraille, mutta sittemmin rako yhä laajeni. Kauppamies istui selin oveen eikä huomannut mitään. Puheli ylen rohkeasti, kehui suurilla asioillaan, alkoipa lopulta laulahdellakin. Silloin kuului oven takaa, kuin raskaan painon alta päästen, kuiskausta:

"A-antti-i!"

Kauppias kääntyi sinnepäin, mutta tunsi olevansa tällä kertaa turvattuna, kun oli näin aikamiesten matkassa. Sitäpaitsi oli hänellä nyt tarmoa luonteessaan tavallista enemmän. Ja kun hänellä kerran luontoa oli, niin päätti hän sitä myös käyttää.

"Mene tiehesi, akka!" sanoi hän ja katsoi jäykästi yli olkansa. Nauroi vielä käheästi päälle, ja vieraatkin vetivät suutaan vinoon isännän mieliksi.

Tämmöistä loukkausta ei Liisa rouva muistanut saaneensa nieltäväkseen koko avioliittonsa ajalla. Ei, vaikka kuinka olisi muistellut. Mutta hän ei tehnyt niinkuin moni maailmallinen, parannuksen tekemätön ja synnillisellä luonnolla varustettu heikompi astia tällaisessa tapauksessa hänen luullakseen olisi tehnyt. Hän ei karannut miehensä kimppuun eikä raapinut häneltä silmiä päästä, ei edes uhannut raapia, ei sanalla sanoen näyttänyt olevansa milläänkään. Hiljaa vaan painoi oven kiini, huokaili hetken aikaa ja alkoi sitte etsiä lohdutusta jumalansanasta.

* * * * *

Iltapäivällä alkoi taas entinen touhu sekä puodissa että muualla talossa. Mutta emäntää ei nähty ollenkaan. Piit juoksivat kuin päättömät; paljo olisi ollut tehtävää, vaan eivät tienneet, mihin ryhtyä. Emännältä ei saatu mitään neuvoja, ei edes aitan avainta. Hän ei sekaantunut mihinkään "maallisiin"; luki vaan postillaansa ja lomaan veisasi väräjäväällä äänellään.

Kun iltasella kiire oli puodista hälvennyt ja viimeinen ostomies pyyhkinyt kaupantekijäisryypyn jälet suupielistään, sulki Mikko oven, pani luukut akkunoihin ja rautakangen ulkopuolelle oven poikki.

Sitte ruvettiin talossa illallispuuhiin. Lapset saivat syödä yksin, ja piit sumppusivat heidät maata niinkuin parhaiten taisivat. Kauppiamies söi Mikon kanssa kahden — vaikka ei heillä paljo syötävää ollut: leipä oli homehtunut, voi talinsekaista, sillinpalat kovia ja kuivia, perunat ihan kylmiä. Näistä merkeistä alkoi kauppiamies vähitellen vainuta ukkosen olevan ilmassa, ja jos tunnustaa suoran totuuden, niin heräsi hänessä jotain epäselvää pelon tapaista, jota asiantuntijat sanovat tunnonvaivaksi, omantunnon kolkutukseksi y.m. Hän muisti joskus ennenkin tehneensä melkein yhtä uhkarohkeita temppuja, kun oli ollut vähä "toisella kymmenellä", vaikka tosin ei muuta kuin kolme kertaa koko heidän avioliittonsa ajalla. Eikä yhdelläkään niillä kerroilla hänen asiansa ollut niin paha kuin nyt.

Hän koetti ajatella, että miltähän tuo oli kuulunut vieraista. Kaiketi ne luulivat häntä hyvinkin tylyksi vaimolleen. Ja miltähän se oli tuntunut Liisasta? Olikohan tuo kovinkin pahasti suuttunut? — Mutta nämä ajatukset eivät häntä ollenkaan huvittaneet. Päätä tahtoi muutenkin pakottaa, kun oli tullut pitkin päivää naukatuksi tavallista ahkerammin.

Illallisen jälestä tuli piika kutsumaan kauppiamiestä rouvan puheille. Kutsu ei ollut odottamaton, sillä semmoinen oli asian meno ollut ennenkin. Ensi työkseen kauppiamies tiristi muistikirjan uurteista mitä siellä vielä oli. Sitte hän otti käsille kassakladin uuninraosta, mutta ei hän siitäkään sanottavasti kostunut. Täytyi käydä vaatekaapilla, toisessa huoneessa. Pääkirjassa piti olla ainetta vielä pariksi päiväksi. Mutta vaatekaapista ei löytynyt koko kapinetta, ei mistään nurkasta. Ja aikaa oli etsiessä tuhrautunut niin paljo, että kauppiamiehen täytyi kiiruhtaa rouvansa luokse, voimatta asianmukaisesti vahvistaa itseään.

Kamarinsa keinutuolilla hän istui, rouva Liisa Hentunen kaikessa laihuudessaan. Silmät punertivat kuin itkun jäleltä, ja postilla oli hänellä käsissä. Kauppiamies astui varovasti huoneeseen ja istui tuolille ovenpieleen. Hiljaisella, nuhtelevan tuskan painamalla äänellä alotti rouva keskustelun:

"Antti! — Kuuletkos?"

Antti ei virkkanut mitään.

"Kuinka sinä sanoit minulle tänäpäivänä?"

Ei vastausta.

"Etkö sinä sanonut näin: mene tiehesi, akka? — Oliko se niin?"

Kauppiamies ei vastannut sanaakaan. Hän oli kerta valinnut sen taistelutavan, eikä siitä hellittänyt. Mutta rouva jatkoi hiljaa ja tyvenesti niinkuin ennenkin:

"Sillä lailla sinä sanoit, vierasten kuullen... Muistatko sinä entisiä aikoja, Antti? Muistatko koskaan luvanneesi minulle ikuista rakkautta ja uskollisuutta?"

Ei vaan kuulunut hiiskaustakaan vastaukseksi.

"Muistatko sinä sitä kallista hetkeä, kun meidät vihittiin pyhään kristilliseen avioliittoon? Mitenkä

sinä silloin sanoit? Sanoitko sinä: mene tiehesi, akka? — Etkö sinä silloin luvannut rakastaa minua myötä- ja vastoinkäymisessä? Ja muistatko sinä papin sanoja?"

Mutta kauppamiehen ajatukset lienevät liikkuneet muualla, koska hän ei vieläkään antanut minkäänlaista ääntä.

"Sanoihan pappi niin, että miehen ei ole sallittu pahasti vaimonsa kanssa menetellä, oman häijyn mielensä jälkeen, niinkuin sen pahempi nyt usein nähdään ja kuullaan; mutta pitää häntä rakastaman ja kunniaissa pitämän ja antaman, niinkuin pyhä Pietari sanoo, vaimolliselle astialle niinkuin heikommalle hänen kunniansa. Tokko sinä enää muistat sitä? — Ja sitte sanoi pappi vielä, että niinkuin mies on lahjoitettu suuremmalla viisaudella ja vahvemmallalla luonnolla kuin nainen, niin pitää hänen myös käyttämän sitä hänelle avuksi ja ei sortamiseksi. — Niin se pappi sinua neuvoi, Antti, eikä neuvonut sanomaan vierasten kuullen: mene tiehesi, akka!"

Kun Antti puolestaan ei antanut aihetta pitempiin alustaviin keskusteluihin, täytyi rouvan nyt jo ryhtyä pääasiaan. Hän kertoi ilmoituttaneensa samana iltapuolena pidettyyn rippikirjoitukseen sekä itsensä että kauppamiehen. Rouva kyllä omasta puolestaan ei tiennyt tehneensä mitään pahaa, joka olisi painanut hänen tuntoa. Mutta lohdutukseksi kärsimästään loukkauksesta ja sisälliseksi vahvistukseksi hän tahtoi tulla miehensä mukaan, ikäänkuin tukemaan häntä. Hän oli valmis antamaan anteeksi puolisonsa raskaan hairahduksen, mutta asia ei ollut sillä hyvä. Oli sovittava myös jumalan kanssa.

Tätä juuri oli kauppamies enimmäkseen pelännyt. Hän ei ollut luonnostaan mikään kirkonkävijä, eikä häntä semminkään haluttanut mennä rippikirkkoon, jossa se ryyppy pahanen oli niin pitkän odotuksen takana. Täytyi ensin puolen päivää istua kuivin suin. Mutta minkäpä sille taisi? Olihan sinne mentävä, kun kerran oli kirjoitettu. Eikä hän sanallakaan vastustanut Liisan esitystä. Ei muuta kuin hiukan tuskaisena kynsäsi korvallistaan ja mutisi melkein kuin itsekseen:

"Viitasaarelaisten kun piti tulla jauhun oston huomenna —"

"Jääpihän Mikko kotiin", huomautti Liisa rouva sävyisästi. Näytti aikovan jatkaa postillan lukemista. Siitä arvasi kauppamies ajan tulleen hänelle lähteä omaan huoneeseensa. Mutta kellarissa täytyi hänen sinä iltana vielä pistäytyä, kylmässä ja pimeässä.

* * * * *

Aikaseen sunnuntaina oli talossa aamiainen valmiina, vaan siihen ei talon rouva koskenut. Olisihan ollut synti raskauttaa itseään syömisellä juuri ennen herran ehtoolliselle menoa. Ei kauppamieskään uskaltanut istua pöytään. Mutta rouvalta salaa hän teki kaksi kookasta voileipää, asetti kourallisen muikkuja niiden väliin, pisti taskuunsa muutamia keitettyjä munia ja katosi sitte vähäksi aikaa omaan kamariinsa.

Liisa rouva oleskeli myös tänä aamuna epäiltävän paljo omassa huoneessaan. Kukaan ei voi varmasti sanoa, rukoiliko hän, vai laitteliko hänkin tehokkaammalla tavalla itseään siihen kuntoon, että saattoi ottaa vastaan herran pyhiä armovalikappaleita.

Oli navakanlainen pakkanen näin alkutalven ilmoiksi. Hanget helottivat puhtaimmillaan, puut huurteisine oksineen olivat lähes yhtä kauniit kuin kesäpuvussaan. Muodot, piirteet olivat kauniimmatkin; se vain, että värejä puuttui.

Kauppamiehen talosta ei ollut kirkolle matkaa täyttä kilometriä. Mutta karhunnahka oli kuitenkin pantava rekeen, sillä kirkon tienoilla oli paljo katsovia. Nuori raudikko ori oli myös sennäköinen, että sillä ilkesi ajaa.

Melkein puolimatassa oli jyvärengin Aatu Julkusen mökki. Koira istui sen ovella ja haukahteli. Mutta ei se kauan malttanut siinä istua, vaan läksi vilistämään hevosta kohti, että lumi pölysi. Haukkuen ja reuhaten hyppeli kahden puolen hevosta ja aikavälistä yritti haukata reessä olijoita. Renki koetti ohjasperillä lyödä koiraa, vaan ei tavannut. Ärähtäen se aina silloin peräytyi tiepuoleen ja oli kohta taas valmiina hyökkäykseen. Ori alkoi tuosta jo tulistua.

Juuri mökin kohdalle tullessa ilmestyy jostakin nurkan takaa pieni, tuskin kymmenvuotias tyttönen, juoksee avojaloin ja paitasillaan ajajia kohti, huudellen: "Musti seh, Musti seh! Etkös tottele?"

Sellaista ilmiötä ori vasta oikein säikähti, hyppäsi syrjään ja kaatoi reen. Kauppamies vierähti raskaasti tielle ja rouva hänen päälleen. Rouvalle ei tullut mitään vahinkoa, vaan kauppamies valitti kylkeensä koskeneen. Kuitenkin häiritsi tämä tapaus rouvan yksinäisiä, hartaita mietelmiä. Sentähden hän katsoi asianlaadun vaativan huomauttaa rengille, kuinka hänen, Paavon, on huoneentaulun mukaan oltava "kuuliainen ruumiillisille isännillensä, pelvolla ja vapistuksella, sydämensä yksinkertaisuudessa,

niinkuin Kristukselle", ja ettei hänelle tilinteon päivänä tule olemaan hyvä palkka, kun hän näin huolimattomasti menettelee isäntäväkeensä kohtaan, panemalla heidän henkensä tahi ainakin heidän ajallisen terveytensä vaaraan.

Sitte rekeen päästyään hän kutsui tytön luokseen ja sanoi hänelle:

"Sinun isäsi, tyttö parka, on tehnyt kovin pahasti ja sydämettömästi, kun on ottanut elättääkseen rumaa ja vihaista koiraa, vaikka hänellä ei kaikin ajoin ole leipää liiaksi lapsillensakaan."

"Mustipa on aina isän toverina metsällä", väitti tyttö vilkkaasti.

"Kuuleppas, lapsi, elä sinä opi vastustelemaan vanhempia ihmisiä. Nuoret olkaat vanhoille alamaiset, sanotaan sanassa, ja pitäkääit itseänne kiinteästi nöyryyteen. Mutta sinulle on tainnut mennä perinnöiksi isäsi ylpeyttä. Minä olen jo ennen käsenyt hänen ampua koiransa, jos tahtoo olla meidän leivässä. Mutta hän ei ole minua totellut. Elä sinä, lapsi kulta, vaan tule hänen kaltaisekseen!" — Sitte tarttui hän tytön otsahivuksiin ja jatkoi: "Olkoon tämä nyt pieneksi muistutukseksi pahanilkisyydestäsi, kun juoksit hevosta säikyttämään."

"Enhän minä kuin Mustia tuln kieltämään", väitti tyttö, itku kulkussa.

"Tässä saat vielä vähä lisää siitä, että yhä vain olet uppiniskainen ja väität vanhempia ihmisiä vastaan."

Tyttö tuli saamaan kelpo tukkapöllyn, sillä rouva puhui harvaan ja pani painoa joka sanalle. Jalkojakin tytön jo palelti hangessa seistessä. Irti päästyään hän hiljaa nyyhkyttäen pakeni kotinsa ovelle, josta Musti säälivin silmin hänen onnettomuuttaan katseli.

Tämän pysäyksen jälkeen jatkoivat rippivieraat taas matkaansa. Ori juoksi verraten rauhallisesti, vaikka Musti yhä seurasi rekeä, tuontuostakin haukahdellen. Jäleltäpäin kuului tytön itkunsekainen kutsu: "Musti seh! Musti seh!"

Vähän matkaa ajettua tunsikauppiamies kylkeään omituisesti lämmittävän. Ja kun hän sitä koetteli, olivat vaatteet siltä kohdalta kosteat. Hän oli vähällä parkasta, luullen saaneensa kylkeensä suuren verihaavan. Mutta tarkemmin koeteltua hän huomasi, että "muistikirja" oli särkynyt taskussa ja sen sisältö imeytynyt vaatteisiin. Puhdas kirkkonenälinakin oli likomärkänä. Hiljaa kiroten kaivoi kauppiamies pullon sirut taskustaan ja pudotti ne reen viereen. Seurasi häntä sentään kirkkoon miehen haju — ja nenälinasta voi imeä vähä makuakin.

Kirkolla nousivat kauppiamies ja hänen rouvansa reestä, ja renki pyöräytti tyhjiltään kotiin.

Rippisanoissa nuori kirkasääninen pappi puhui kelvollisista ja kelvottomista ehtoollisvieraista. Piti tälle aterialle tullessaan elävästi tuntee syntinsä ja niitä katkerasti katua sekä vahvasti uskoa, että ne nyt anteeksiannetaan. Ja vakaa aikomus piti olla elämänsä parantamiseen. Sitäpaitsi oli oltava sovinnollisella mielellä kaikkia lähimäisiään kohtaan; sillä ken ei kanssaihmisilleen anna anteeksi heidän virheitään, hän älköön myös toivoko jumalalta anteeksiantamusta. Ne, jotka täyttivät nämä vaatimukset, olivat kelvollisia ehtoollisvieraita. Kelvottomia taas olivat kaikki katumattomat ja uskomattomat, jotka vain tavan vuoksi olivat saapuneet herran armopöytänsä ja joilla kyti viha ja vaino povessaan toisia ihmisiä vastaan. Niiden sanoi pappi syövän ja juovan itselleen tuomion ja kadotuksen.

"Ettehän te, ystäväiseni, ole sellaisia ehtoollisvieraita? Ette suinkaan te ole katumattomalla ja paatuneella sydämellä tulleet tälle pyhälle aterialle, saapuneet herran pitoihin ilman häävaatteita?"

Eihän toki! Ei kukaan. Sen vastauksen olisi voinut lukea kaikkien tyvenistä kasvoista. Ei kellään näyttänyt olevan vähintäkään pelkoa siitä, että tässä olisi kadotukseen ja helvettiin meno niin veitsen terällä. Vanhemmista vaimoista sentään moni hiljaa nyyhki ja peitti nenälinalla kostuneet silmänsä. Liisa rouva oli siinä asiassa edellä muista, niinkuin pitikin. Hän ei enää nyyhkinyt, vaan uikutti hiljaa, hartaasti. Tietysti hän, jos kukaan, oli kelvollinen. Epäilemättä kaikkein kelvollisin. Suntion kukkaroonkin pudotti 2-markkaisen — sen näki jos kuinka moni ja kuuli heläyksen. Puolipäiväsaarnan piti rovasti itse. Evankeliumissa sattui olemaan kehoitus "kavahtamaan, ettei teidän sydämenne koskaan raskauteta ylensyömisestä ja juopumisesta ja elatuksen murheesta". Sen johdosta oli rovastilla tilaisuus tavallista laveammin puhua mieliaineestaan, "ristin koulusta". Ne, joilla ei mitään ole, saavat kärsimyksistään monenkertaisen palkan tulevaisessa elämässä, jossa ei enää ole köyhyyttä, ei kurjuutta, ei nälkää eikä janoa, ei vilua eikä väsymystä. Sitä aikaa odotellessa hän kehotti maallisesta tavarasta osattomaksi jääneitä kärsivällisyydellä kantamaan kuormaansa eikä toisilta, onnellisemmilta, kadehtimaan ja himoitsemaan sitä, mitä herra kaikinäkevässä viisaudessaan ei ollut katsonut otolliseksi antaa heille. Heidän piti päinvastoin olla kiitolliset siitä, etteivät olleet jumalalta mitään saaneet. Sillä sitä vapaampi tie heillä oli taivaaseen. Mutta varsin hankala pääsy sinne on niillä, jotka

ovat paljon koonneet tämän maailman hyvyttä ja henkensä raskauttaneet mammonan palveluksessa. Se on tiukempaa kuin kamelilla meno neulansilmän läpi. Ja kuta enemmän he ovat tavarata koonneet, sitä ankarampi tili heidän kerran on tehtävä. Sillä tämä maallinen tavara ei oikeastaan ole ihmisen omaa, vaan herran antama laina, jota ihmisen tulee käyttää, niinkuin hänen haltuunsa uskottua leiviskää.

Tässä saarnassa oli eräitä lauseita, joiden kohdalla Antti Hentunen vähä alkoi höröstellä. Mutta kun rovasti jatkoi puhetta ja meni muihin asioihin, rauhottui hän, huomattessaan, ettei ollut puhe hänestä. Mitäpä se rovasti häntä — olihan heillä siksi paljon ollut asioita keskenään.

Sitte jatkuivat kirkonmenot tavallista kulkuaan.

Mutta kesken ehtoollisen jakoa kuului alttarikaaren vaimopuolelta ensin kova parahdus, sitte yhä kestäväää liikutusta. Kaikkein katse kääntyi sinne, sekä rippivieraitten että muiden kirkossa olijain. Kauppamiehen katse oli ensimmäiseksi ehtinyt siellä käydä ja jo siirtyä poisikin. Hänen Liisansa näet ei ollut voinut hillitä liikutustaan. Ei se muuta ollut.

Vähä tuo hävetti kauppamiestä — vaikka oikeastaan hän luki synniksi itselleen tuon hävettämisen. Kyllä hän sen ymmärsi, että olisi pitänyt tehdä samalla lailla hänenkin, ennenkuin olisi oikein kelvollinen. Kovinhan papit armollisesti katselivat Liisaa, vaikka tämä ei ollut mikään syntinen. Muuten vaan otti asian niin tunnolleen. Kuinka paljoa enemmän kauppamiehen olisikaan pitänyt...!

* * * * *

Kirkosta päästessä oli jo renki hevosineen vastassa. Ilma oli kirkkoaikana lauhtunut. Sateli harvaan ja verkalleen isoja, pehmeitä lumihukaleita. Aurinko vähä kumotti alaalta läntiseltä taivaalta, vaikka tuskin oli päivällisaika.

Ori sai astua kotimatkan. Niin tahtoi rouva aina kirkosta tullessa, varsinkin rippikirkosta.

Edellä kulki pari miestä, joita ei viitsitty sivuuttaa. Toinen näkyi olevan se kauppamiehen jyvärenki Aatu Julkunen, kotiinsa menossa, toinen hänen veljensä, joka oli mökkiläisenä jossain salokylillä. Molemmat laihoja, puutteen ja huolten painamia; silmät olivat kuopalla, ja niissä asui aina omituinen nälkäinen katse.

Lähemmäksi tultua voi kuulla miesten puhetta, jos tarkasti kuunteli.

"Meille kait tulet syömään ennen kotiin menoasi?" kysyi Aatu veljeltään. "Eihän siellä suuria vieraanvaroja ole. Kipeänä on eukkokin, vaan koetetaan katsoa jotain. Ei suinkaan sulla ole evästä muassa?"

"Ei tuota tullut pannuksi. Minua varten ei suinkaan rovastin tarvinnut saarnata elatuksen murheesta."

"Hyväpä sen on siitä saarnailla, kun ei ole sitä murhetta itsellään. Mutta olisipas meidän sijassa... Leikkuaikana kertoivat painaneen 15 vanhaa leiviskää."

"Antelias se kuitenkin on saarnoissaan, vaikka muuten moittivat ahneeksi. Meille lupaa siellä tulevaisessa niin pulskan elannon, eikä itse tunnu pyrkivänkään osille. Eihän se miten mene neulansilmästä semmoinen."

"Jospa se onkin tarkottanut imeä itseensä koko pahan mammonan, että meillä olisi sitä helpompi pääsy. Hyvänä paimenena uhrautuu sillä tavoin lammastensa edestä."

Näin epäuskoista puhetta kuullessaan rouva käski rengin ajamaan sivu. Mutta juuri sivuuttaissa sanoi salolainen Aatulle:

"Noin laihaksiko se teidän rouva on ujunut? Mitähän se siellä kirkossa niin ulisi, ihan kuin hännälle polettava koira?"

Mitä lie Julkunen vastannut, on vaikea varmasti sanoa, sillä hän puhui hyvin hiljaa. Mutta rouva kuunteli siksi herkällä korvalla, että sai selville ainakin suuntia.

Vähän matkaa ajettua hän sanoi miehelleen:

"Erottaa täytyy meidän töistä tuo Julkunen. Niin paatunut ja jumalaton raukka, että oikein tulee sääli. Ja muutenkin se on osottanut tottelemattomuutta minulle, kun et sinä ole ollut mailla."

"Kovinpa sillä on paljo huonoa joukkoa", sanoi kauppamies. "Jos tuota sentään vielä koettaisi pitää."

"Ei, ei sitä voi eikä uskalla, jos tahtoisikin. Jumalattoman työllä ei ole siunausta, vaan kirous seuraa

hänen askeleitansa. Ei sitä mitenkään..."

Samassa tultiin Julkusen mökin kohdalle. Tyttö oli taas ovelta torumassa Mustia, joka haukkui ja raapi ovea, päästäkseen ulos. Mutta tyttö ei laskenut.

Kauppamiehelle silloin juotui mieleen, mikä vahinko hänelle oli kirkkoon mennessä tullut, osaksi tuon tytön takia. Hän oli ollut vähällä ihan suuttua. Mutta nyt tuntui kuin olisi jotain lämmintä noussut hänen poveensa. Vyörähtivät mieleen papin puheet sovinnollisuudesta, leiviskästä, tilinteosta j.n.e. Hän käski rengin seisauttaa hevosen, viittasi tyttöä luokseen ja alkoi kaivella taskuaan. Pani sitte jotain tytön käteen ja sanoi hiljaa:

"Anna se isompi raha äidillesi!"

Tyttö kiitti sievästi ja meni taas vartioimaan ovea.

"Vieläkö sinä sille...!" alotti rouva puheen, kun taas lähdettiin ajamaan. "Paljoko sinä annoit?"

"Eihän tuota paljoa —. Ei tullut multa kirkossa pannuksi kukkaroonkaan."

"Vai sillä lailla sinä käytät sitä leiviskää, minkä herra on meille uskonut! Tuommoisille jumalattomille jakelet. Pois olisit käsenyt Julkusen joukon koko meidän alueelta, jos sinulla olisi vähänkään rakkautta jumalaan ja omaan vaimoosi. Kyllä sinä et Julkusen käske menemään tiehensä, niinkuin käskit vaimoosi. Vai oletko jo unhottanut sen kauniin lauseesi? Tokko sinä enää muistatkaan, mitä varten tänäpäivänä kävit herran armopöydässä, koska jo sieltä palatessa pahotat vaimosi mielen? Kunhan sinä, polonen, et vain olisi ollut ilman häävaatteita; kunhan et, Antti kulta, olisi ollut kelvoton vieras!" — Ja rouva alkoi taas tuntea liikutusta, pyyhki kosteita silmiään ja nyyhkäsikin muutamia kertoja.

"Antaa tuon Julkusen asian nyt olla edes tuonemmaksi", sanoi kauppamies arastellen. "Eihän sitä ilkiä ihmisiltäkään, keskellä talvea ja joulun alla."

"Enemmän tulee kuulla jumalaa kuin ihmisiä, Antti. — Vaikka olkoon vain tuonemmaksi, mutta ei kesän yli. Silloin vetäisit päällesi sen kirouksen, joka on jumalattomille valmistettu. Ja jos sinä muuten et tätä asiata muista, niin minun tuntoni vaatii rovestille ilmoittamaan, että sinä sanot vaimollesi: mene tiehesi, akka! Ja että sinä rippikirkosta tullessa oman vaimosi nähden ja kuullen lähetelet rahaa toisen miehen vihitylle vaimolle. Luuletko, ettei minua siinä asiassa uskottaisi? Kyllä papit hyvin tietävät, kuinka nuhteettomasti sinä muuten olet elänyt. Sitäpaitsi, kuulihan sen Paavokin."

Kauppamies yritti sanoa jotain, mutta ei kuin rykäsi. Mitäpä puolta hänellä oli? Liisa oli kelvollinen, hän kelvoton ja pahanlainen ryyppymies.

Lähempänä kotia ei oritta enää voinut hallita. Se riuhtasiin väkisin juoksuun. Kauppamiehelle se oli mieleen, eikä rouvakaan siitä tällä kertaa virkkanut mitään, sillä kotona odotti ehtoollisvieraita valmiiksi katettu päivällispöytä.

* * * * *

Kenties minun on senverran onnistunut herättää lukijan mielenkiintoa, että hän tahtois tietää, missä Liisa rouva *nyt* on.

Hän on jo kymmeniä vuosia ollut siellä, jonneka me kaikin toivomme pääsevämme. Ennen lähtöään hän jo oli toimittanut siunattuun maahan miehensäkin, Antti Hentusen.

Hänelle itselleen pidettiin kirkossa ihana ruumissaarna, jonka mukaan seurakuntalaisten, sekä nuorten että vanhain, oli otettava esikuvakseen "tämän kristisisaren nöyrä ja hiljainen, mutta jalolta uskolta läpisetungettu vaellus; yksivakaisesti oli hän itselleen kilvoitellut sen kaikkein kirkkaimman kruunun, ja uskollisemmasti kuin kenkään meistä, päähän asti."

En siis voi lukijan uteliaisuutta tyydyttääkseni muuta vastata kuin että rouva Elisabeth Hentunen nykyään on enkelinä taivaassa.

Ehkä voitte, jos haluatte, häneen siellä tutustua.

KÄYNTI TUOVINLAHDEN KORKEALLAKOSKELLA.

"Parasta se on nyt mennä, jos kerran aiot siellä käydä. Ja käytävähän siellä on. Kun vaan ei jo nyt olisi liian myöhä."

Sen neuvon sain eräänä aamuna kuopiolaiselta ystävältäni Heikiltä, joka on Matkailijayhdistyksen jäsen, paikallisiin oloihin perehtynyt, ja johon sokeasti luotin senkaltaisessa asiassa kuin Korkeallekoskelle lähdössä. Vahinko vaan, ettei Heikki itse sanonut joutavansa mukaan.

"Me kuopiolaiset siellä on käyty niin monasti", lisäsi hän hymyillen.
"Eikä sillä matkalla opasta tarvitse. Istut vaan Tähteen."

Oli ensimmäisiä kesäkuun päiviä, ilma ukkosen sekainen, särmikkäitä pilviä kaikilla taivaan rannoilla. Mutta päivä paistoi vielä, ja paistoiakin "imelästi", niinkuin Heikki sanoi. Jos minulla olisi ollut enemmän aikaa viipyä Kuopiossa, olisin odottanut vakavampaa matkasäätä, vaan nyt täytyi tyytyä tähän. Kello 3 menin laivarantaan ja etsein "Tähteä", niinkuin ne kolme kuningasta itäiseltä maalta. Kävin edestakasin satamalaiturin reunaa ja tarkastelin lähteviä laivoja, joilla kaikilla oli oma saattoväkensä. Mutta siellä oli vaan "Kainoja", "Neitiä", "Lempiä", "Sukkelia" ... ahaa, tuolla pilkistää "Tähti" toisen takaa. Niin, mutta menepäs sinne! Siinä oli vesi välissä.

"On kierrettävä lammakon taite", kuulin jonkun sanovan.

Toisten laivain kello oli jo 3, koska alkoivat yksi toisensa perästä puikkia selälle, mutta onneksi seisoi "Tähti" paikallaan niin kauan, että ennätin kiertää "lammakon taite." Se näet kuuluu aina lähtevän muita jälempiä, että sitte saapi ajaa niiden sivu. Onhan se iso kunnia laivalle, ja ylpeältäpä se tuntuu matkustajastakin. Tuossa jäi jo "Sukkela", ja nyt jää "Lempi" ... ei, ei jäänyt; pääsi parahiksi kääntymään toiselle reitille.

Ähkäin puhkain kierretään Puijonniementä. Vesillä tuntuu sangen kylmältä. Järvi ei ole vielä ehtinyt lämmetä, kun niin äsken on päässyt jäävaipastaan. Tuuli puskee kohtivastaan, pitkin suurta selkää. Kiihtyy kiihtymistään. Vedenkalvo on ihan musta, hirveän vihaisen näköinen. Ukkonen jyrähtää kaukaa ja alkaa roiskuttaa sadetta. Mutta laivan kannelta ei kukaan lähde alas salonkiin. Uskollisesti vaan istuvat ja ottavat vettä niskaansa.

"Kun tulis antamaan piletit!" huokaa vieressäni istuja niin hartaasti, että se herätti uteliaisuuteni. "Mikäpä kiire sillä asialla on?" kysäsin. "Pääsis tästä paletumasta", oli vastaus. Tarkemmin asiaa tutkittuani sain selville, että maksu Kuopiosta Tuovilanlahteen on kannella 1 mk. 25 p., etusalongissa 2 mk. ja peräsalongissa 2 mk. 50 p. — ja että paikan määrääjänä on se, missä kippari pilettejä jakaissaan tapaa kunkin matkustajan. Sitte piletin saatua voi vapaasti oleskella missä tahansa.

Mutta tällä kertaa ei kippari ollenkaan ollut kiireinen piletin antoon. Näkyi olevan tulossa oikein ankara sadekuuro, ja hän luultavasti ajatteli, että se väkisin ajaa matkustajat salonkiin. Eikä hän siinä erehtynyt. Muutamana minutin kuluttua oltiin keskellä myrskyn myrääkää. Satoi ja tuuli kuin viimeistä päivää. Yksitellen painautuivat kansimatkustajat salonkiin. Ja kun siellä näytti olevan mahdollisimman suurin määrä väkeä, astui kippari pilettipöytänsä sisälle. Ainoastaan kaikkein urhoollisimmat olivat enää kannella. Minä heidän mukanaan jo iloitsin saaneeni urhoollisuuden palkinnon, 75 penniä säästettyä rahaa.

Illomme oli kuitenkin ennenaikainen, sillä kippari oli meitä ovelampi. Salongista noustuaan hän keskeytti rahankannon eikä ollut millänsäkään meistä kannella olijoista. Kävi vaan tyyneästi vääntämään peräsimen kehrää. Taisi olla tärkeä käänne tekeillä.

Tiesin, että ennen ensimmäistä pysäyspaikkaa hänen täytyy ottaa raha, ja koetin kärsiä kuin mies. Mutta oli jo mennyt selkä selän perästä ja tullut salmi salmen jälestä, eikä mitään pysäyspaikkaa kuulunut. Kylmä kosteus kävi läpi luiden ja ytimien. En enää olisi kauan kestänyt tässä 75 pennin taistelussa. Sentähden päätin pikimältään pistäytyä salongissa, sillä aikaa kun kippari oli käänteen teossa. Ehkäpä sitte kestäisin, kun näin varkain saisin lisätyksi lämpövarojani.

Mutta tuskin olin ennättänyt tuntea salonkilämpimän hyväilevän ruumistani, ja hampaani vähä asettuneet loukkua lyömästä, kun näen edessäni kipparin kiertävän pilettsuikaletta salaperäisestä tötteröstään. Kenties oli hän jättänyt laivan keskelle käännettä tahi pannut täkkin miehen jatkamaan sitä manööveriä.

Silloin, ihan viime tingassa, vilahti mieleeni vielä yksi toivon kipinä.

"Myydäänkö pilettejä edestakasin?" kysyin. "Minä en muuta kuin käväsen Korkeallakoskella ja palaan aamulla Kuopioon. Eikö siitä saa alennusta?"

"Onkos herra *huvimatkailija*?"

"Kyllä — kun vaan ilma myötenantaisi."

"Huvimatkoilijoilta on maksu ainoastaan 2 mk. 50 p. edestakasin, salongissa."

Ja minä kun olin kannella värjötellyt turhanpäiten, kärsinyt kylmää ja ehkä ijäksi turmellut terveyteni! Samalla maksulla olisin saanut vapaasti oleskella salongissa. Viisaasti kyllä, ne eivät julkisuudessa ilmota mitään taksoistaan ja alennuksistaan. Sanomalehdistä olin nähnyt ainoastaan laivojen matkasuunnat ja lähtöajat. Mutta kaikesta muusta "antaa tietoja kippari aluksella."

Nyt minulla taas oli hyvä olla. Lämmin tuntui niin suloiselta. "Lämmintä ja leipää" — nehän ovat ihmiselämän perussävelet. Leivän arvon kyllä jokainen muistaa kolmasti päivään, mutta lämpimän tärkeys tahtoo unohtua, ellei siitä joskus saisi tällaisia muistutuksia. Jaksoin taas ruveta odottamaan pysäyspaikkaa, jos semmoista ollenkaan oli tulossa. Vihdoin tuli Kehvo, jossa kuului olevan orpokoulu, ja kohta senjälkeen Hirvilahti kansakouluineen. Sivistykseen pyrkivää väkeä siis täällä Kuopion takana.

Kun sitte lähestyttiin Ruokovirran matalarantaisia seutuja ja pujahdettiin samannimisestä kauniista kanavasta, alkoi tulla pysäyspaikkoja oikein tulemalla. Muuan tukevan näköinen, jyrkkäpuheinen Pielaveden isäntä selitti syyksi, että nyt oli saavuttu Maaningan pitäjän rajoihin, ja maaninkalaiset kuuluivat niin riitauneen kunnallisissa asioissaan, että korkeintaan kolme henkeä sopii samaan laituriin; ja vaikka laitureita on niin tiheässä, täytyy paraita pukareita viedä veneellä laivaan keskiselälle saakka. Sellaista se tuntui sielläpäin olevan kunnallisen itsehallinnon vaikutus laivaliikkeeseen.

Seudut olisivat ehkä olleet hyvinkin viehättävät, jos olisi ollut kaunis ilma ja täysi kesä. Mutta nyt vielä niistä puuttui viimeinen voitelus: lehti oli vasta alulla, ruoho kulonkirjava, ja kukkia tuskin olisivat monta löytäneet luonnontutkijatkaan. Näin ollen voi olla aivan totta, mitä arvoisa pielaveteläinen opastajani lausui näistä maisemista, että nimittäin "ne eivät ole niin rumat kuin näyttää" — vaikka se vähä oudolta kuului.

Ahkiolahden eli Viannan kanavasta ei enää menty. Ihan ovelta käännettiin ja alettiin etsiä Tuovilanlahden suuta. Olisipa ollut ihme, jos sitä ei olisi löydetty. Niin erilainen se on muista Savon lahdista. Se ei ollut hymyilevä eikä välkkyvä, ei ruohikkorantainen eikä lehdikkoreunainen — eikä taas pilalle asti jylhäkään, vaan se oli vähä kutakin. Enemmän se muistuttaa kauniita Laatokan lahtia. Alastomat kallioseinät nousevat jyrkinä vedestä, mutta niiden hartioilla vihannoivat nurmikot ja oraspellot talojen tienovilla. Lahti on sangen pitkä ja kaita. Kun peremmältä silmäilee suullepäin, näkee maisemia, jotka — sanoipa heitä nyt reiniläisiksi tai alppimaisiksi — ovat suorastaan juhlallisia näin kotioiloissa.

Eräässä kallion kylessä on, vähän matkaa vesirajan yläpuolella, miehenmentävä reikä, jonka sanotaan syvemmillä vuoreissa leviävän avaraksi huoneeksi. Tämä paikka on nimeltään "Pirun pesä." Pielaveteläinen, joka nyt oli oman kuntansa piirissä, pyysi kipparin ajamaan lähitse pesän suuta, koettaakseen tarttuuko ukko laivaamme kiini. Mutta ei se tarttunut. Ei liene ollut kotosalla, koska ei kuulunut näyttäneen moniin vuosiin.

"Jos lienevät papit karkottaneet?" arvelin pielaveteläiselle.

"Ei se näistä oman pitäjän papeista — on se niihin ennättänyt perehtyä. Enemmän minä sitä Kuopion uutta piispaa — olisiko sitä pakoon muuttanut toiseen hiippakuntaan."

Tuovilanlahti on vahva liikepaikka. Ranta täynnä makasiineja, lotjia ja tynnyrikasoja; kylällä kauppapuoteja ja meijereitä; syksyisin voin osto kova. Ahaa, ajattelin, ei ole ihme, jos semmoisen liikkeen keskellä ei vuoren ukko joudakaan makailemaan pesässään. Pitää heilua, jos mieli jotain saada toimeksi.

Rannalle päästyä oli ensin saatava kievarista aineellista voimaa matkan jatkamista varten. Sillä vielä oli astuttava noin kolme kilometriä. Ja sitä saatiin, kun joutui. Savossa saadaan vaikka mitä "kun joutuu".

Syödessä kertoi kievarin isäntä, ettei Matkailijayhdistys vielä ollut alottanutkaan rakentaa aikomiaan mukavia portaita Korkeakosken alle. Hän, joka kehui olevansa innokas matkailuasian ystävä — mahdollisesti tosin ei ilman aineellisia sivutarkoituksia — sanoi omalla kustannuksellaan pitäneensä siinä portaat jo kaksikymmentä vuotta. Mutta miehen sekä ikään että silmänluontiin katsoen en voinut uskoa sitä aikaa ihan niin pitkäksi.

Maat täällä ovat mäkiiset, ja kaukaisuudessa siintää yhä korkeampia kukkuloita. Se joki tai virta tai oja — miksi hänet tahtoo sanoa — jossa Korkeakoski on, kulkee pitkin matkaa sangen syvän ja jyrkkä-äyräisen haudan pohjaa. Kosken kohina kuuluu, tarkkaan ottaen, vajaan kilometrin päähän, eikä sen lähellä heikosta puhelusta saa selvää.

Ja nyt sitä sitte ollaan Korkeallakoskella. Suurella vauhdilla syöksyy vesi kallion kielekkeeltä alas kivikkorinnettä synkkään syvyyteen. On aikoinaan särkenyt myllynkin niskastaan, koska pari myllynkiveä ja joukko seinähirsiä törröttää paraassa nielussa. Onhan siinä vilskettä: vesi valkeana vaahtona, ja hieno huuru kohoaa kohden korkeutta. Astumme siinä portaita myöten kosken alle, toivoen joka askeleella, että Matkailijayhdistys jo olisi tehnyt aikomansa paremmat portaat. Raskas pielaveteläinen sitä varsinkin toivoi, sillä hän sanoi pelkäävänsä kuolemaa, kun oli huonoissa väleissä papiston kanssa kunnanesimiehen vaalin takia.

"Mitenkäs teidän pitäjässä on paljo laivalaitureita?" kysäsin.

"On niitä siksi kuin laivojakin,"

Korkeankosken alle on metsäiseen maahan aikojen kuluessa syöpynyt syvä, laaja kattila, josta ainoastaan vesi pääsee pois ilman siipiä tai portaita. Tämän kattilan pohjasta on koskea katseltava. Siihen näkyvät kaikki sen kuohut ja tummat paadet. Seutu on jylhän kaunis, tekee miltei kolkon vaikutuksen, niin oudon Savossa.

Olisi siinä mainio kosken paikka, kun vaan olisi vettä. Korkeutta on yli tarpeenkin, mutta vettä on vähä.

"Piti tulla kahta viikkoa aikasemmin, silloin vesi oli ylimmillään", lohdutteli pielaveteläinen.

Kyllä kai! Tuskin tarkein nytkään.

Maalareille tämä on erinomainen tauluntekopaikka. Heidän kankaalleen on helppo lisätä vettä, ja muuta tässä maisemassa kyllä riittää. Niin rauhaisa vielä istua siellä kattilan pohjassa ja maalata.

Silloin juolahti mieleeni rohkea ajatus. Jos minun teknillinen kykyni olisi yhtä suuri kuin luontainen kekseliäisyyteni, tekisin Matkailijayhdistykselle seikkaperäisen ehdotuksen Korkeankosken laittamisesta vierasten varalle. Eikö voisi sulkulaitosten avulla säästää keväistä tulva- ja kesäistä sadevettä suureen säiliöön kosken yläpuolelle ja sitte vaikka kerran viikossa, esimerkiksi sunnuntaisin, määrätuntina laskea tulemaan oikein hurjasti? Se olisi suurenmoista. Sitä kannattaisi tulla kaukaakin katsomaan, eikä kiellettäisi pientä pääsymaksua kustannusten korvaukseksi. — Kenties on ollut yhtä viisaita ennen minua, ja kenties on tuuma huomattu epäkäytännölliseksi — mutta hyvä tuuma se olisi sittenkin,

Pielaveteläinen oli myös kekseliäs. Kesäiseen aikaan oli hänestä paras lähteä Kuopiosta aamusella Iisalmeen menevässä laivassa ja jäädä Ahkion kanavalle. Sen läheisyydessä on Viannan koski, jossa on viljalta vettä. Seutu ihmeen kaunis siinäkin. Sitte vasta olisi maisin tahi veneellä Tuovilanlahtea myöten tultava Korkeallekoskelle ja *ajateltava*, että "ollappa tässä Viannan vesi!" — Ai, ai, sinä Heikki ystäväni, kun et tuota neuvonut!

"Tähti" lähti Tuovilanlahdesta takasin Kuopioon aamulla ani varahin. Hyvä vain, että ennätti mukaan. Nyt vasta oikein voi nähdä tuon lahden kaikessa loistossaan. Nyt se oli sekä hymyilevä että välkkyvä nousevan auringon kullassa, kun rannat kuvastuivat syvälle tyneen veteen, eikä mitään sen jylhydestä ollut kadonnut. Verraton lahti.

Kuopioon mennään samoja jälkiä kuin sieltä tultiinkin. Se erotus vain matkanteossa, että nyt kun kauniin ilman vuoksi hyvin olisi voinut istua kannella ja ihailla luontoa, nyt oleksittiin enimmäkseen salongissa, josta noustiin pois vasta viimeisellä pysäysvälillä. Paluumatkalla näet kannettiin rahat ja annettiin liput aivan kaupunkiin päästessä.

MATKALLA VIIPURIIN.

Kuopiosta lähteissä oli minulla muutama markka rahaa yli varsinaisen tarpeen. Kun en ole mikään pääomien ystävä, esiinnyin Viipuriin tultuani jotakuinkin reilusti. Istuin vossikan rekeen ja käskin ajaa johonkin hotelliin, jossa saisin hiukan levähtää matkan vaivoista, kunnes voisin mennä ihmisten ilmoille, tarvitsematta häiritä heidän makeinta aamu-untaan. Kello ei näet ollut vielä kuuttakaan aamusella.

"Eikös tuossa kulmassa jo ole hotelli?" kysäsin, kun vossikka näkyi aikovan ajaa ohi. "Hotel — mitä siinä on kyltissä?"

"Ohan se siinäik, mut on niin helevetin kallis."

"Kuuleppas, poika — mistee sin' out peräsin?"

"Kuopiosta tietysti."

"Kuinka niin *tietysti*?"

"Mistee pääs ne oikeet miehet muualta —? Tunnen minä teijättii", hän lisäsi, kääntyen tuttavallisesti minuun päin. "Työ junalla tulitta?"

"Junalla."

Niin, junalla — ja kolmannessa luokassa. Minä olen Härmässä syntynyt, Kuopiossa kasvanut ja Helsingissä turmeltunut, niin ettei minuun enää pysty se, miltä nuoria upseereja tahdotaan varjella, antamalla heidän kulkea toisessa luokassa kolmannen luokan piletillä — se turmelus nimittäin.

Tunnenpa olevani kuin turvan takana, koska on Viipurissa edes yksi kuopiolainen vossikka, s.t.s. "oikea mies". Ihan samanlainen pulloposki oli kuin nekin, jotka jätiin Kuopion asemalle.

Vielä kerran lensivät ajatukseni takaisin Kuopioon, vielä kerran kuvastui lähtöhetki sieluni silmiin ja vielä kerran sain taistella inhimillistä heikkoutta vastaan. Sydämeni sulii, katsellessani tuon vossikan pyöreitä hartioita. Olin tuntevinani täällä vieraalla maalla lämpöisen tuulahduksen Kallaveden kimaltelevilta rannoilta.

Sinne ne jäivät kaikki hyvät toverit ja uskolliset ystävät, monissa vaiheissa koetellut. Minut otettiin pois heidän silmänsä edestä, niinkuin ennen Elia profetta: tulisella hevosella ja lämmitetyillä vaunuilla.

Viimeiseksi vilahti kosteihin silmiini... Jaa, muiden mielestä se ei ehkä ole ollenkaan runollista, mutta minun heltynesee olemukseeni painui eronhetki kaikkine sivuseikkoineen kuin vahaan. Kun Kuopiosta junalla lähtee, näkee viimeiseksi lääninvankilan ja heti sen rinnalla sairashuoneen. Nämä myös ensimmäisinä tervehtivät tulijaa. En tiedä, lieneekö lääninvankilan sijottamisessa näin lähelle rautatieasemaa pidetty silmällä sitä seikkaa, että vangeilla olisi mukava tehdä pieniä virkistysmatkoja. Vai olisivatko nuo rakennukset ehkä siihen asetetut etupäässä kaupunkiin tulijoita varten — tarpeellisen lajittelun vuoksi?

Vähitellen jäivät jällelle viimeisetkin tuttavat paikat. Oli turha vaiva enää tähystellä vaunun akkunoista. Seudut olivat ikävät ja tyhjat lumivaipassaan; vaunut vielä ikävämmät ja tyhjemmät; mutta oma mielialani kaikista ikävin ja tyhjin. Tupakanpoltto, paras lohdutukseni tällaisissa mielentiloissa, sekin oli kielletty viidellä eri kielellä. Ja ovilasiin oli piirretty ystävällinen huomautus: "Pysykää vaunuissa junan kulkiessa!"

Jopa jo! Konstipa tässä pysyä, tämmöisessä kyydissä kuin Savon radalla annetaan.

Meidän sekajunassa oli kaksi kolmannen luokan vaunua ja vielä yksi matkustajavaunu, jossa takapuoli oli ensimmäistä ja etupuoli toista luokkaa. Siinä vaunussa luullakseni ei tällä kertaa ollut ketään, taikka jos oli, olivat ne niin hienoja, etten voinut nähdä niitä ruumiillisilla silmilläni.

Etumaisessa kolmannen luokan vaunussa olin toisessa päässä minä, toisessa lihava maakauppias jostain hätää kärsivästä Karjalan puolen pitäjästä. Tutkimusmatkoillani havaitsin, ettei hänen puolellaan ollut tupakanpoltto kielletty, jonkatähden asetuin sinne.

Hän oli puhelias mies. Nähtävästi hiukan karaissut itseään talvista matkaa ja niitä herroja influentsabasilille vastaan, jotka matkustelevat sekä Suomen että Keisarikunnan radoilla ilman pilettejä, siis vielä suuremmilla etuoikeuksilla kuin nuoret upseerit. Kauppias oli nyt matkalla Helsinkiin, puuhaamaan kunnalleen jotain hätäaputyötä tai viljalainaa tai mitä vain saisi. Uhkasi panna kielensä oikein ohueksi, vaikka kyllä hän ei sydämessään ollut leppyinen koko Helsingin herroille. Oliko niillä ollut järkeä määrätessään viimeisiä valtion viljalainoja? — Ei pennin edestä! Alin lainasumma oli 35,000 markkaa, ja sitte piti olla omia rahoja vähintään toinen sen verta panna viljan oston. Mistä tavallinen liikemies otti tänä aikana kaikki ne rahat ja kaikki ne takaukset? Niin ovatkin lainat suurina summina menneet viidelle kuudelle "kopekkaneuvokselle" läänissä. Heillä on nyt valta ottaa viljalla, minkä syntinen sydämensä sietää, ja nylkeä maakunta niin paljaaksi kuin tahtovat. Maakauppa sortuu toivottomassa kilpailussa valtion pääomien kanssa. Olisi pitänyt antaa korkeintaan 10-20,000 markkaa käteensä, ilman muuta velvollisuutta kuin että niillä tuotetaan viljaa ulkoa. Näin olisivat rahat levinneet pitkin maata ja kilpailu tasottanut hinnat. Maakunta olisi voinut päästä jotenkin ehyenä hätäajan yli. Maakauppiaan täytyy aina lomitella: antaa huonona aikana velaksi ja odottaa aikaa parempaa. Mutta ne "neuvokset" eivät ole siihen tottuneet eikä heillä ole siihen mitään pakkoa. Hallituksen olisi pitänyt panna ehdoksi: "Anna velaksi sinun lähimäiselles, niin sinulle myös velkaa annetaan." Mutta onko meidän viranomaisilla kymmenettä osaa sitä ymmärrystä kuin niillä on palkkaa?

Tähän suuntaan hän nyt puheli. Miten lie sitte Helsingissä kieli ohennut.

* * * * *

Kouvolaan tultua näimme uusia kansoja ja kuulimme uusia kieliä.

Tässä erkanin maakauppiaasta, joka jäi odottamaan Helsinkiin menevää junaa. Se oli vahinko minulle, sillä häneltä olisin voinut saada vielä monta opettavaista tietoa Viipuriin mennessä. Viimeisiksi sanoikseen hän kysyi:

"Mitä varten sinä nyt oikeastaan jätät savolaiset ystäväsi ja lähdet Viipuriin?"

"No, jos saisini ystävikseni karjalaisetkin, tulisi ystäviä enemmän."

"Se saattaa olla vähä niin ja näin", hän lausui mietiskellen. "Viipuria sanotaan Suomen lukoksi. Mutta siinä lukossa on väärä avain, joka ei liiku sinne eikä tänne: istuu ruostuneena lukossa, eikä lähde pois. Siellä ovat viikingit vallassa."

Vielä kipeämmin koski savolaistuneesen sydämeeni eräs toinen uutinen, jonka kuulin siltä kuopiolaiselta vossikalta. Hän kertoi, että Viipurissa ei saa "oikeeta piimee, ei yhtä kokkeliä." — Viikingeistä minä viis veisaan, mutta voi kaupunkia, jossa ei ole piimää!

VEKSELI.

Se maakauppias, jonka Viipuriin mennessäni Savon radalla tapasin, kertoi Kuopiossa joutuneensa pieneen vekseliasiaan. Ja ne ovat niitä vihoviimeisiä näin huonona aikana.

"Yks maakauppias" ei saisi koskaan mennä kovin laajoihin asioihin. Hänen olisi otettava esimerkiksi pienemmistä "liikkeenharjoittajista" kaupungissa. Kun Kuopiossa pannaan kauppa pystyyn, niin ensiksi tehdään aukko seinään, sitte haetaan leipurilta kolme kappaletta "10 pennin korvapuustia" ja kuusi kappaletta piparkakkuja — 5 penniä pari — kuuden kuukauden myynti- ja maksuajalle. Vielä tuotetaan tehtaalta 1 kori olutta sillä puheella, että maksu seuraa joka kerran kuin "kuoret" vaihdetaan uuteen koriin. Jos nyt epäsuotuisat liikeolot tekevät asianomaiselle mahdottomaksi täyttää sitoumuksiaan ja hänen täytyy ilmottautua konkurssitilaan, niin ei kellekään siitä tule kovin tuhoavaa iskua. Suurimmalla saamamiehellä, nikkarilla, on ensimmäinen kiinnitys tärkeimpään omaisuuskohtaan: puodin oveen; oluttedas ei koskaan menetä enempää kuin yhden korin, josta kuitenkin on toivo saada takasin tyhjät ja myymättömät pullot; leipurin ei tarvitse pelätä, että olisi mitään myyty noista kuusi kuukautta sitten valmistetuista leivoksista — hän saa aina takasin sen osan, mikä ei mene velallisen ja hänen perheensä ylläpidoksi valvontapäivään asti eikä uskottujen miesten palkaksi. Enemmän kärsii tällaisesta konkurssista seppä, joka on takonut kyltin, sillä hänen täytyy maalauttaa siihen uusi nimi, ennenkuin se kelpaa jollekulle toiselle yhtä yritteliäälle liikemiehelle. Näin oli eräskin seppä viime elokuusta marraskuuhun mennessä "valvonut" samaa kylttiä neljässätoista eri konkurssipesässä ja toivoo sen avulla pääsevänsä ennen vuoden loppua osamieheksi vielä moneen "pesään"; sillä liikesuhteet kallistuvat yhä arveluttavammalle kannalle.

Oli se ennen Kuopiossakin toinen aika. Rahaa oli ja sitä läksi. Vielä viime kevännä oli kertojani saanut Yhdyspankista vekselillä 1,500 markkaa ja sitä hän nyt oli käynyt selvittämässä. Rahansa hän oli jättänyt kotiin parempain tarpeiden varalle, sillä nykyinen aika ei ole mikään pankkien täyttämisen aika. Oli aikonut saada saman summan jostakusta toisesta pankista ja sillä maksaa Yhdyspankkiin. Vekseli oli langennut jo lauantaina, mutta meni pyhän yli maanantaihin, jolloin hän vasta joutui kaupitsemaan uutta vekseliään. Koska hänellä oli kaksi vankkaa nimeä apunaan, luuli hän paperinsa varmasti kelpaavan Suomen pankkiin. Odotettuaan sikäläisen "riippitunnin" kello 11-12, meni hän nostamaan rahoja.

"Jassoo — niin — kyllä — tuota —", juttelee pankin kirjuri, etsiessään vekseliä kaikenlaisten paperien joukosta; sitte hän kuiskaa niin hiljaa, etteivät toiset rippivieraat kuulisi: "Kyllä ne eivät hyväksyneet sitä ostettavaksi!"

No, ollaan sitte kuitit, ajatteli kauppiamies. Yhdyspankki suletaan kello 1 — ennätti siis vielä käydä Kansallispankissa. Hänellä oli kymmenkunta osaketta tähän kansalliseen yritykseen; jos eivät osta sinne hänen vekseliään, niin hän myy osakkeensa juutalaisille vaikka puolesta hinnasta. Niin hän päätti.

Saisivat sitte juutalaiset äänestää vaikka koko pankin nurin tulevassa yhtiökokouksessa.

Kalpeana otti Kansallispankin johtaja paperin käteensä, ja yhä enemmän kalpeni, kun näki sen kulmassa niin pelottavan suuren summan kuin "Smk. 1,500:-". Aijai, kuinka pahoissa asioissa miesparka liikkuu!

Kovasti epäili johtaja, voisiko pankki ostaa noin suurta vekseliä edes kuukauden päästä. Tällä hetkellä ei puhettakaan. Meni kumminkin "sakaristoon" hankkimaan vahvistusta käsitykselleen.

Mutta yhä toivottomampana hän palasi.

"Ei voi, hyvä veli, aivan totisesti ei nyt voi! Ei muuta kuin uudistaa entisiä. Helsingistä tulee myötäänsä kovia kirjeitä, eikä ole rahaa. Ihmiset ottavat ulos kaikki talletuksensa — olisitpas nähnyt sitä vilskettä tänäkin päivänä! — Ei, ei voi mitenkään, ei millään tavalla. Nimiä vastaan ei ole mitään, mutta kun ei voi! Anna nyt, hyvä veli, anteeksi!"

Täytyihän se uskoa.

Mutta viikon sisään tulee kymmenen juutalaista Kansallispankin osakkaiksi. Ei hän muuten olisi niin kiirettä pitänytkaan Helsingin matkallaan. Kuopion juutalaiset ovat kaikki kääntyneet kristinuskoon, jonkatähden hän ei heitä hyväksynyt. Piti saada oikeita israeliittoja.

Nyt olisi kauppias voinut mennä kumartamaan vaikka Pohjoispankkia. Mutta se oli sulettu jo kello 12, ja nyt kello pitkillä askelilla harppaili jo lähemmä yhtä.

Kun on oikein hätä, niin se tuopi ajatuksia ja neuvoja, joita ei tavallisissa oloissa keksisi, ei kuolemakseen. Kun salama, iski kauppiaan mieleen, että hänellä on tässä kaupungissa vanha, hautaan kaatuva tati, jonka luona hän ei ollut käynyt kymmeneen vuoteen, se kun oli niin kirotun jumalinen. Ei muuta kuin sinne ja heittäytyä katuvaiseksi syntiseksi.

Täti ei tainnut häntä ensin tuntea. Alkoi kertoa, että hänellä kerran nuoruutensa aikana oli ollut rahoja aina neljänsataan markkaan, mutta ei saanut pidetyksi niitäkään. Olivat menneet.

Viimein tati kumminkin pääsi asian perille.

"Vai Aatu se on! Niin kovin muuttunut! — Minulla käypi rahankysyjä joka päivä. Ainahan minulla toki on Aatulle antaa. Kun, näet, vielä muistaa tatiään! — Istuhan nyt, että saan tämän vellipadan pois tulelta, ei sen enää tarvitse kauan kiehua."

Aatu oli kuin tulisilla hiilillä. Hänelle oli joka silmänräpäys kallis. Viimein täytyi hänen ruveta hämmentämään velliä, siksi aikaa kuin tati haki rahoja kätkeistään. Siitä oli vuosia, kun hän viimeksi oli seissut tätinsä vellipadan ääressä, pikku poikana ollessaan.

Mutta nytpä hän olikin pelastettu. Suuteli vielä tatiä puhtaasta kiitollisuudesta.

Juuri kellon yhtä lyödessä miehemme astuu Yhdyspankkiin ja alkaa rauhallisesti selittää asiaansa:

"Sivukulkiessa muistin, että minulla on täällä vekseli, jonka pitäisi näinä aikoina langeta. Olen unhottanut päivämäärän."

"Se jo lankesi lauantaina. Tänään sen vielä voi maksaa."

"Vai niin! Olipa hyvä, että poikkesin sisälle. — Kuinka iso se olikaan?"

"Puolitoista tuhatta."

"Niille paikoin se kyllä oli."

Yhdyspankki lie ollut vähä paremmilla pohjilla kuin toiset, koskapa eivät siellä sentään pyörtyneet, nähdessään yhdellä miehellä sellaisen rahasumman. Hyvin totisiksi vaan menivät.

KAKSI ILTAA TAIVAASSA

eli mitä siellä Viipurista tiedettiin.

Ei se nyt ole taivaassakaan ollut hauska näinä pimeinä päivinä ja tämmöisillä lentsu-ilmoilla. Mutta eihän teistä hyvin moni taida taivaasen päästäkään. Vielä harvempi teistä on taivaassa käynyt. En minäkään siellä ole mikään jokapäiväinen vieras, vaan onnellisen sattuman kautta olen kuitenkin nyt tilaisuudessa kertomaan parista iltapakinasta siellä. Millä tavalla ne ovat tulleet minun tietooni, sitä en katso olevani oikeutettu ilmaisemaan; sen vaan voin vakuuttaa, ettei siinä ole käytetty mitään taikakeinoja ja että tiedonantoni ovat kaikin puolin luotettavat, sillä tunnollisesti olen välttänyt antamasta muistiinpanoilleni sellaista väritystä, joka olisi sopusoinnussa omaan mielipiteitteni kanssa. Kerron ainoastaan, mitä olen nähnyt ja kuullut, aivan semmoisenaan — puolueettomasti. Muistiinpanojeni vaillinaisuuden takia voi yhtä ja toista jäädä kertomatta, mutta lisää en pane mitään omasta päästäni.

ENSIMÄINEN ILTA.

Oli uudenvuoden ilta v. 1894. Iltahuuto oli pidetty ja viimeiset symbaalin sävelet vaienneet. Autuaat olivat vetäytyneet makuuhuoneihinsa ja valmistivat vuoteitansa, antautuakseen unen helmoiin, sillä kello 10 piti kaikki tulet olla sammutetut. Napisematta noudatti itsekukin tätä sääntöä ja koetti nukkua niin nopeasti kuin suinkin voi, saadakseen voimia taas uutta riemun päivää viettämään.

Ainoastaan eräästä nurkkahuoneesta olisi yövahti voinut nähdä tulen hiukan kumottavan paksujen akkunaverhojen läpi, jos olisi arvannut sinne katsoa. Se oli neljännessä kerroksessa, vanhemmassa ruotsalaisessa osastossa. Huoneen asukkaina oli kolme ijäkästä arvon miestä, joiden pieniä järjestysrikkoksia ei ylimalkaan oltu näkevinään, varsinkin kun niistä ei muille ollut pahennusta. He olivat tulleet tänne vähä kuin pakosta — ei hurskaan elämänsä tähden, vaan niiden ansioiden, mitä heillä oli ollut oikean opin levittämässä maanpäällä. Näin ollen ei heiltä myöskään tahdottu jyrkästi kieltää niitä erikoisvapauksia, joita he olivat itselleen ottaneet, sillä muuten he eivät ehkä olisi tunteneet itseään täysin onnellisiksi. Ja mielikarvautta ei saa olla kellään, joka kerran on tänne päässyt; kaikkein tulee iloita onnesta.

Tänä iltana oli noilla kolmella vielä erityinen syy valvoa myöhempään. Heillä oli ollut ikävä koko viime vuoden — semmoinen ikävä kuin täällä voi olla. He olivat kauan olleet näkemättä toisiaan, erotettuina, ja koko heidän elämänsä oli kuin hairahtunut vanhalta ladultaan. Ennen he olivat aina kolmisin istuneet illoin: Eerikki kuningas, Birger jaarli ja Torkkeli Knuutinpoika. Mutta nyt oli Torkkeli ollut lomalla suurimman osan vuotta, ja elämä oli tuntunut vähä kuivalta kahteen mieheen. Eikä Torkkelillakaan liene ollut hauska yksinään.

Mutta nyt oli Torkkeli palannut. Kolmas vuode, joka niin kauan oli ollut liikuttamatta, oli nyt pöyhitty, ja kaikki oli taas ennallaan. Jälleennäkemisen ilo kuvastui jokaisen kasvoilla. Ei siis ole ihme, jos Birger tämän johdosta iltahämärässä oli pistäytynyt puhvetin puolella ja neuvotellut sieltä vähä virvokkeita tänne "ylös", vaikka se ei oikein luvallista ollut. Niinpä oli nyt pöydällä pari litran pulloa simaa, tuota vanhaa sankarijuomaa. Nuorempain ruotsalaisten kansallisjuoma, punssi, ei ollut saavuttanut ystäväysten suosiota.

"Vai niin, vai ei siellä juhlaa tullutkaan", virkkoi Eerikki kuningas, kun taas kilisti Torkkelin lasiin.

"Ei tullut, ikävä kyllä. Ja minulta vuosi meni sitä odotellessa. Mistä lienevätkään viipurilaiset saaneet päähänsä, että siellä muka vietettäisiin 600 vuoden juhlaa linnan perustamisesta. Mitä nyt viime vuosien kutsunnassa on viipurilaisia tänne tullut, kaikki ne ovat siitä juhlasta puhuneet, niinkuin veljet muistavat, ja kehottaneet minun pyytämään lomaa, että näkisin, kuinka suureksi Viipuri on paisunut sitte vuoden 1293, ja kuinka tämä mahtava kaupunki nyt kunnioittaa perustajansa muistoa. Sillä tavalla narrasivat minut lähtemään."

"Milloinkas viipurilaisiin on ollut luottamista!" huomautti Birger ivallisesti. "Toista on Hämeen miehen sana."

"Noh, kenties he vaan tahtoivat puhua mielikseni eli kuten sanotaan — ryypyn puoleen. Mutta mahdollisesti oli heidän erehdyksensä kuitenkin hyvin luonnollinen ja anteeksi annettava. Sillä minä tulin itsekin samaan luuloon Viipurissa ollessani, ja juuri sentähden viivyin siellä niin kauan turhassa odotuksessa."

"Kuinka niin?"

"Nähkääs, ne sitä linnaa korjailivat, rakentelivat ja puhdistivat koko vuoden, ja samaa olivat tehneet jo monta vuotta ennen, enkä suinkaan minä liene ollut ainoa, joka päivästä päivään odottelin sen valmistumista. Sitte kait — ajattelin — juhlan vietto alkaa, kunhan linna saadaan kuntoon. Paljo siinä onkin tehty työtä ja paljo muuttunut rakennus siitä kun se minun kädestäni jäi. Lisää on muurattu koko joukko matalampaa rakennusta, mutta minun uljaat tornini on typistelty pilalle. Päätorni vain on

hiukan entisessä haamussaan."

"Tekevätkö hyvää työtä nykyiset miehet?"

"Ei, huonoa tekevät, ylen huonoa. Käyttävät liian pehmoista kiveä, joka ei kestä ilmoja vastaan niinkuin luonnon kivi. Semmoisesta rakentavat kaikki rakennuksensa nykyisin, sillä se käy hyvin joutuisasti. Kivet ovat särmäkkäitä kuin saaristolaisjuustot, vähä paksumpia vain, ja niistä ladotaan seinää kuin halkopinoa."

"Kenen toimesta sitä linnaa nyt rakennetaan?"

Torkkeli ei heti vastannut. Ääneti kaasi hän ensin maljansa täyteen vaahtoavaa nestettä. Kyynel vierähti hiljaa hänen silmästään ahavoituneelle poskelle.

"Surullinen on Viipurin linnan kohtalo ollut, mutta surullisempi nyt kuin koskaan ennen. Viipurin vaiheet ovat myös Suomen vaiheet. Tunnettehan Suomen tarinan... Minun muurini ja tornini eivät ajan pitkään voineet pidättää historian kulkua. Linna on nyt niiden käsissä, joiden vastustamiseksi se oli rakennettu, sen tiedätte ennestään. Mutta sillä ei enää valloittajan silmissä edes ole linnoituksen arvoa, ja se minua sotilaana enemmän loukkaa. Parempi raunioina Torkkelin linna kuin korukaluna vihollisella. Niin, ryssäthän siinä nyt rehentelevät."

"Maljasi, veikko! Eihän se murehtimisesta parane", sanoi Eerikki kuningas. "Minunkin uhkea linnani Turussa kuuluu olleen pahantekijäin säilytyspaikkana."

"Entäs minun Hämeenlinnani sitte!" lisäsi Birger alakuloisesti.
"Kehruuhuoneena, pinhuusina maineettomille naisille."

"Semmoisia vastaanhan ne meidän linnamme nykyaikana kelpaavat. Ihmisten lapset ovat paljon oppineet siitä, kun me heidät jätimme. Oppineet sekä hyvää että pahaa. Heidän linnansa purjehtivat nyt pitkin aavoja meriä, kolahtavat karille ja menevät pohjaan kun sattuu, mutta pystyssä ollessaan ne ovat ainakin yhtä lujia varustuksia kuin meidän mainiot vallimme. Maasotaväki kaivautuu muutamissa minuteissa ehyeen tantereeseen, ja niin syntyy linna mihin milloinkin tarvitaan."

"Oliko sulla muistopatsasta Viipurissa?"

"Oli — vaikka harva sitä on nähnyt. Se on piilotettuna raatihuoneen saliin; luulevat ehkä, että minä en tarkeneisi ulkona. Taikka on siihen joku muu syy. Kuulin olleen aikomuksena pystyttää kuvani julkiselle paikalle, mutta siitä tuumasta oli luovuttu, ja kun syytä kysyin, pudistelivat päätään niin surkean näköisinä, että jätin heidät rauhaan omaan valtioviisauteensa. Sillä paikalla missä minun ja minun toverieni pitäisi olla ikuistettuna — Linnansillan päässä, vanhan Rinkiportin pielissä — siinä on kaksi pronssista valettua naista. Tässä he kuitenkin ovat tavallaan olleet oikeassa, sillä miehuutta ei nykyinen polvi tunne. Nainen heille on kaikki kaikessa. Hänen turmelevan vaikutuksensa alaisina he unhottavat kunnian ja miehuuden vaatimukset. Pitävät huolta vain omista yksityisistä asioistaan. Mutta nämä ovat ikävyyttäviä nämä muistelmat ja saattavat meidät huonolle tuulelle. Minulla on Viipurin matkaltani paljo muutakin kertomista, osaksi hauskojakin havainnoita nykyisen polven oloista ja elämisestä, jotka ehkä uutuudellaan teitä huvittavat. Mutta alkaa jo olla myöhä ja ruumiissa tuntuu matkaväsymys. Mennään nyt maata, että jaksetaan aamulla nousta."

"Parasta taitaa olla", myönsivät toiset haukotellen.

Ryypäsivät lasinsa pohjaan, riisuutuivat ja puhalsivat vahakynntilän sammuksiin. Sen jälkeen ei enää tulta pilkottanut mistään ikkunasta laitoksessa.

TOINEN ILTA.

Oli aamusta ja päivästä tullut toinen ehtoo. Ystävykset istuivat taas entisellä paikallaan pyöreään pöytänsä ääressä. Torkkeli oli kertomassa.

"Minä tulin Viipuriin aikaseen aamulla. Ajoin näet loppumatkan junalla."

"Junalla?"

"Niin, junalla. Voin kyllä arvata, että veljet eivät tunne sitä kulkuneuvoa. Outo laitos se oli minullekin, enkä vieläkään ole sen salaisuuksista täysin selvillä. Siinä oli joukko vaunuja, joita veti raudasta rakennettu hevonen. Kulkuvoima saadaan jonkunlaisella koneella, jossa pääasiana on veden kuumentamisesta syntyvä höyry. Samanlaatuinen kone kulettää myös laivoja, joten soutaminen ja purjeiden käyttäminen on vähentynyt. Junat liikkuvat erittäin rakennettuja n.s. rautateitä myöten, pitkin maita mantereita ja tekevät hevoskyydin harvinaiseksi. Sentähden onkin hevosen hoito laiminlyöty.

Ennen niin kuuluisa Karjalan hevonen on menettänyt kaiken ryhtinsä, niin että maan ratsuväelle tarvittavat hevoset täytyy tuoda Venäjältä. Ihme vaan, etteivät vielä ole keksineet höyryllä käypiä sotahevosia. Tosin sain monestikin nähdä ratsastajia, joilla hevosen asemesta oli allaan suuri pyörä; sitä jaloillaan kiertäen he kiitivät huimaa vauhtia. Mutta siinä olivat ratsastajan kädet ja jalat kiini koneen hoidossa, niin että heillä ei olisi mahdollisuutta taisteluun muilla aseilla kuin ehkä hampaillaan."

"Kulkiko juna nopeasti?"

"Sangen nopeasti. Ja mukava siinä oli matkustaa. Viipuriin tullessa alkoi niissä vaan tuntua omituinen tuoksu. Sierameni laajenivat uteliaisuudesta, ja ennen pitkää ne huomasivat kohdanneensa tuttavan entisiltä ajoilta. Vanha aatelinen ei petä. Paljo on 600 vuoden kuluessa muuttunut, mutta musikan haju on ennallaan, ryssän musikan haju. Sen laadun voitte arvata, kun ajattelette, että nenäni näin kauan oli siitä säilyttänyt katkeran muiston. Kaikissa venäläisissä ei kuitenkaan ole tätä hajua; oli toisia, joilla oli hieno hipiä, parrattomat kasvot ja visertävä ääni. Ne ovat venäläisiä naisia, ja he miellyttävät yhtä suuressa määrässä kaikkia aistimiamme. Pääkansallisuutena Viipurissa ovat kuitenkin suomalaiset, enimmäkseen karjalaisia."

"Kumpiko kansallisuus nyt kaupunkia hallitsee, venäläinen vai suomalainen?"

"Ei kumpikaan. Ja sepä se onkin ihmeellistä. Hallitsevana osana on kansa, jota ei kertaakaan mainita raamatussa ja jota minun tietääkseni ei ihmiskunnan historiakaan tunne — ikkefennomaanien kansa. Minulle se oli ollut ihan tuntematon tähän asti, ja tietysti teille myös. Tosin olemme tänne tulleiden edustajain kautta saaneet tietää monta uutta kansaa, niinkuin tsheremissit, syrjäänit, hererolaiset y.m.m., joista meillä ei ennen ollut aavistustakaan, mutta ikkefennomaanien kansasta ei tänne ole saapunut ainoatakaan näytettä. Ja kuitenkin ovat he kristityitä eivätkä ylimalkaan näyttäneet elävän suuremmissa paheissa kuin heidän ympärillään asuvat kansat. Syynä lienee joku kirous vanhoista synneistä. Muutamat ikkefennomaanit arvelevat olevansa Aasain sukua, niinkuin mekin, ja siihen heidän kielensä hiukan viittaakin. Mutta heidän luonteensa ja tekonsa puhuvat tätä olettamista vastaan. He ovat yhtyneet ryssiin ja pitävät niiden avulla kaupunkia vallassaan. Myös näyttävät he kavaluudessa olevan ryssien vertaiset, ellei etevämmät näitä. Rauhallisen luonteensa takia ei suomalainen kansa, vaikka onkin paljoa voimakkaampi, ole kukistanut ikkefennomaanien valtaa. Yhteisissä asioissa tyytyy suomalainen äänestämään 1 ja 2 äänellä, samalla kuin ikkefennomaanit äänestävät 25:llä. Heillä on näet semmoinen laki, ja suomalaiset pitävät pyhänä kaikkea lakia."

"Sillapa niitä on niin helppo kenen tahansa pitää orjuudessa", huomauttivat toiset.

Hetken vielä näistä asioista juteltuaan kääntyi Torkkeli puhumaan Viipurin kaduista.

"Muutamat niistä olivat suorat ja leveät, ja pitkin niiden vartta oli korkeita patsaita, joihin oli kiinnitetty suoraksi pingotettuja rautalankoja. Ensin ajattelin niiden olevan sitä varten, että jos tulipalo hävittäisi kaupungin, jäisivät kuitenkin nämä langat osottamaan katujen paikkaa ja niiden avulla voitaisiin kaupunki uudestaan jakaa tontteihin. Mutta kun olin muutamia päiviä oleskellut kaupungissa, sain selville, että näitä lankoja myöten kulkee ääni pitkiä matkoja, joten ihmiset toistensa kanssa puhellessa saattavat istua kukin kotonaan. Se vähentää jalkavaivoja ja helpottaa suuresti ihmiselämää."

"Mutta eikö se saata ihmisiä vieraantumaan toisistaan?"

"Kyllähän se muuten voisi laimentaa seuraelämän tykkänään, jos ei olisi vekseleitä."

"Mitä ne ovat?"

"Paperinsuikaleita, joilla pankeista lainataan rahaa. Niihin tarvitaan useampia nimiä, jotka ovat jokaisen omakätisesti kirjoitettavat, ja sentähden täytyy miesten käydä toistensa luona. Muutamista tuleekin sillä tavoin hyvin ahkeria kylänkävijöitä ja miellyttäviä seuramiehiä."

Sitte Torkkeli taas palasi jatkamaan kuvaustaan Viipurin kaduista. Meille siinä ei ollut mitään uutta, vaan kyllä hänen kuulijoilleen. Enemmän he ihmettelivät viipurilaisten huonoa muistia, kun melkein jok'ainoaan täytyy maalata nimensä kadunpuoleiselle seinälle, että naapurit tietäisivät, kuka missäkin paikassa asuu.

PAHOILLE POJILLE OJENNUKSEKSI.

Muutama aika takaperin tuli lehtemme toimitukselle kirje eräästä valiokunnasta, jonka Viipurin kaupungin kansakoulun opettajat olivat valinneet "alustamaan näkökohtia niistä julkisemmista paheista, mitä melkoinen osa alaikäistä koulunuorisoa (erittäin syystä tai toisesta kansakoulun) harjoittaa, sekä pyytämään, että täkäläisten sanomalehtien toimitukset ottaisivat kirjoittaakseen pääartikkelin tästä tärkeästä asiasta, vetoamalla yleisön, kunkin kansalaisen siveelliseen velvollisuuteen kaikkien aikoina, mutta erittäin huomauttamalla, miten tämä velvollisuus on tärkeämpi lupa-aikoina, jolloin koulun neuvot ja ohjeet ovat tiessään".

Meidän lehtemme toimitus ei kuitenkaan liene arvellut olevansa kylliksi asiantuntija tässä suhteessa, koskapa lehdessä ei ole näkynyt mitään pääartikkelia, jossa koulunuorison pahankurisuus olisi joutunut tämän lehden terveelliseksi tunnetun ruoskan alaiseksi. Taikka sitte ei toimitus ole katsonut asiaa niin tärkeäksi, että siihen olisi pitänyt uhrata valtiopäivien aikana muutenkin ahdasta tilaa. Mutta minä, minä pidän asian peräti tärkeänä. Sillä vielä nytkin, kun muistan poikuuteni huikeat päivät — niinkuin Aleksis Kivi sanoo — heraahtaa silmästäni katkera katumuksen kyynel. Jos minun poikana ollessani joku olisi kirjoittanut mahtavan pääartikkelin sanomalehteen kaikista niistä pahuuksista, joita minä ja kumppalini harjoitimme, olisimme varmaan ja arvelematta kääntyneet hyveen tielle. Moni seikka olisi nyt toisin ja omantuntoni taakka paljoa keveämpi. Mutta silloin vielä oli ruoskavalta yksityisten lastenomistajain verraten heikoissa käsissä, eikä sanomalehdistön — tuon kolmannen valtiomahdin.

Jos mitä olisi vuosien vierieessä unohtunut siitä pahanteko-ohjelmasta, jota minä aikani noudatin, niin on minulla nyt käytettävänä äskenmainitun valiokunnan laatima luettelo niistä moitittavista kohdista kasvavan nuorison tavoissa, mitä "vanhempien, holhojain ja kaikkien kansalaisten, jotka tainten terveyttä toivovat", etupäässä tulisi pitää silmällä. Luettelo on minun tunteakseni jotenkin täydellinen, käsittäen kokonaista 17 numeroa, jotka kyllä puhuvat puolestansa, niin että minun tuskin tarvinnee lisätä muuta kuin jonkun sanan tärkeimpäin kohtain valaisemiseksi. Luettelossa on:

"1) Kaikenlainen sopimaton käytös."

Tämä ensimmäinen kohta näyttäisi jo sisältävän jokseenkin koko asian, mutta elä luule, sinä turmeluksen tiellä vaeltava pojan viikari, että pääset näin vähällä! Sinun syntipussissasi on vielä paljon nostettavaa päivän valoon semmoista, jota ei saa kuitata vain yhdellä yleisellä lauseella.

"2) Kaduilla ja toreilla kuleksivat tyhjäntoimittajina sekä oppivat näpistelemään."

Tiedättekö, ketkä muut kuleksivat samalla lailla tyhjäntoimittajina ja näpistelevät torilla lihapalan sieltä, toisen täältä tahi haukkaavat Viipurin rinkelin maalaismujun kainalosta? Tiedättekö, mikä on ihmisen uskollisin kotieläin, mutta myös suden lähin sukulainen? Ja ymmärrättekö, kenen esimerkkiä silloin seuraatte, jos tyhjäntoimittajina kuleksitte ja näpistelette? Ette suinkaan opettajienne, niinkuin teitä on neuvottu, taikka raamatun hurskasten pyhien — vaan kulkukoirien. Elkkää väittäkö, että nykyaikana vallitsee yleinen työnpuute ja että te sentähden joutilaina kuleksitte! Pysykää kauniisti kotonanne ja liekuttakaa nuorinta veikkoanne! Mitä te ulkona teette? Eihän kesä ole kaupungin lapsia varten.

"3) Rajaton vapaus (ei määrä-aikaa eikä -paikkaa)."

Tämä huomautus nähtävästi on aiottu vanhemmille, että hankkisivat pojille kellon, jonka mukaan näiden olisi elettävä, taikka eivät antaisi heidän mennä muuanne kuin niihin paikkoihin, mihin palotornin kello näkyy.

"4) Eivät anna tietä, vieläpä tuuppivat vanhempia ihmisiä ohikulkiessaan."

"5) Pilkkaavat ja kiusaavat raajarikkoisia."

Huomattava on, että valiokunta kaiketikin lukee raajarikkoihin myös "tilapäiset raajarikot" eli päihtyneet henkilöt, joiden kimpussa poikalaumat luullakseni ovat paljoa useammin kuin muiden raajarikkoisten, ja näiden pilkkaaminen tietysti on suuri synti.

"6) Tunkeutuvat maksutta huvipaikkoihin."

"7) Huomauttajille antavat karkeita vastauksia."

"8) Tappelevat laitakaupungeilla; järjestetyt kivisodat väliin. Pahimpia paikkoja tässä suhteessa ovat Kolikkoinmäki, Havi, Tiiliruukki, Neitsytniemi ja Sorvali, jossa veden sijaan rauhalliselle käyjälle sataa kiviä ja joka muutenkin on tunnettu otolliseksi kaikkien paheiden taimilavaksi."

"9) Keräävät paperossien päitä, tuhraavat tulitikkuineen ja tekevät tulenvaaraa."

Tahtoisin tämän johdosta kiinnittää nuorison huomiota siihen asianhaaraan, että Muurahaisyhdistys, joka muuten kehottaa keräämään kaikenlaista rojua, ei ilmota ottavansa vastaan paperossin päitä, vaan

kyllä sikaarin pätkiä. Niin että kerätäkää vain noita viimeainittuja.

"10) Kiroavat ja puhuvat tuhmuuksia."

"11) Piirustelevat seiniin ja yleisiin paikkoihin hävyttömiä kuvia ynnä kirjoituksia."

Vanhempien, holhojain y.m., "jotka tainten terveyttä toivovat", olisi tämän epäkohdan ehkäisemiseksi annettava lapsille tilaisuus säännölliseen puunleikkaukseen sekä piirustus- ja kirjoitusharjoituksiin kotona. Niille taas, joiden taideaisti vaatii yleisiä paikkoja kuvilla ja leikkauksilla koristeltavaksi, tahtoisin huomauttaa, että aina panisivat oman nimensä kunkin teoksensa alle. Se on taidehistorialliselta kannalta paljoo tärkeämpi kuin kuvatun esineen nimi, sillä jos kuva on jotakuinkin onnistunut, on sitä selittävä kirjoitus aivan tarpeeton.

"12) Varastavat syksyin kasvitarhojen tuotteita, hiipimällä ojia myöten niihin illoilla ja öillä."

"13) Esplanaadissa y.m. puistoissa katkovat puiden ja pensaitten oksia, tallaavat nurmen, keikkuvat aidoilla ja jahtaavat risinkkapysyillä pikkulintuja, joita vastaan myös ankaraa hävityssotaa käyvät kaupungin liepeiden lähimetsissä, joissa kortinlyöntiäkin harjoitetaan."

"14) Varastavat veneitä ja upottavat niitä, avaamalla tapit, särkien lukot y.m."

Tämä jo on suurten pahantekijäin työtä. Siitä syystä, että sensuuntaiset vehkeet eivät aikoinaan kuuluneet minun ohjelmaani, on minun mahdoton selittää, mitenkä veneitä voi upottaa särkemällä niistä lukot, niinkuin valiokunnan tietoon näkyy tulleen.

"15) Varastelevat tyhjiä pulloja ja tekevät saadulla rahalla vaihtokauppaa."

Toivoakseni ei valiokunnan tarkoitus ole, että vaihtokauppa semmoisenaan olisi hyljättävä, sillä sehän se on Viipurin kaupungin elinehto. Vaan pääponsi lienee se, että liikekapitaali on hankittava jollakin vähä kunniallisemmalla keinolla kuin suoralla varastelemisellä, ennenkuin on päässyt edes kauppapalvelukseen.

"16) Omenajaalat ja makeiskauppiat ovat vaarassa syksyllä."

Vaarassa tahtovat syksyisin olla näillä Suomenlahden perukoilla muutkin purjehtijat, eikä ainoastaan omenajaalat, mutta näillä viimeainituilla on — lienee valiokunnan tarkoitus sanoa — vihollisia pelättävänä myös maan puolelta, semmoisia, jotka ilmaiseksi haluavat maistella, mistä arvosta lasti on. Tämä nuorison taipumus ei minun käsittääkseni kuitenkaan ole ehdottomasti ristiriidassa omena- ja makeiskauppiasten oman edun kanssa. Kun nuorena saa kehittää makuaistiansa, niin sen uutterampia ostajia heistä voi toivoa tulevaisuudessa. Annetaanhan teatterinkin joku määrä vapaalippuja koulunuorisolle, että heidän taideaistinsa heräisi ja heistä sittemmin tulisi ahkeraita teatterissa kävijöitä. Nykyisessä muodossa on tällä makeisiin totuttautumisella kuitenkin näpistelemisen luonne, jonka poistamiseksi voisivat tämänlaatuiset kauppiat antaa jonkun vapaatunnin viikossa, esim. kymmenelle pojalle kukin.

"17) Hankkivatpa olutta ja 50 pennin punssiakin, kun sattuu."

Siitä näkee, että omenakauppiaillekin voisi valua rahaa pojilta, jos vaan asia viisaasti järjestetään. Eihän 50 pennin punssi taida niin mainiota olla, ettei sitä vielä sillä ijällä hennoisi vaihtaa hyviin omeniin.

Tähän vihdoon loppuu kansakoulunopettajain valitseman valiokunnan luettelo oppilastensa ansioista. Kauniita lapsia, täytyy myöntää. — "Mitä syntiluettelosta puuttuu, josta kannattaa huomauttaa, voi toimitus lisätä", sanoo valiokunta lopuksi. Minusta on ylläoleva luettelo siksi tarkkojen tuntijain kädestä lähtenyt, ettei ainakaan minulla ole mitään lisäämistä. Kehotan vaan nuoren kansan lukemaan tätä syntikirjaansa aamuin illoin. Samalla huomautan heille, että minä en edes ole tahtonut sitä kaikkein mustimmassa muodossa julkisuuteen tuoda. Minulla on se vahva vakaumus, että missä ei kodin vitsa eikä koulun rottinki auta, siinä auttaa lievempikin sanomalehtikirjoitus.

Samaa mieltä näyttää olleen valiokuntakin.

"RAHAT TAI HENKI!"

Elämänohjeita esikaupunkilaisille.

Ystävälläni Esa Huttusella on monesta asiasta toisenlainen käsitys kuin minulla, ja sentähden me usein joudumme keskusteluihin, jotka joskus muodostuvat laajaperäisiksi väittelyyksikin. Mutta näissä mielipiteittemme vaihteluissa me aina noudatamme mitä suurinta tyyneyttä, sävyisyyttä ja kohteliaisuutta toistemme suhteen, antaen keskustelun liikkua ja edistyä vain aatteellisella pohjalla. Jos me menisimme mieskohtaisuuksiin, niinkuin useasti näemme tapahtuvan, voisi ystävyytemme piankin kylmetä ja me saattaisimme käydä käsikähmään, josta taas olisi seurauksena, että minä ennen pitkää tulisin kykenemättömäksi jatkamaan keskustelua. Esa on näet hirmuisen vahva mies.

Yleensä voi sanoa, että Esan kanta suurissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä on ihanteellisempi kuin minun. Missä minä näen ainoastaan kurjuutta ja turmelusta, joka auttamatta vie perikatoon kansan ja maan, siinä hänen lapsellinen, puhdas sydämensä aina keksii jonkun lohduttavan selityksen, jonkun valopuolen, joka taas sytyttää uutta toivoa minunkin rintaani. Hän ei koskaan hyväksy väkivaltaa, vaikka on niin vahva mies. Ei sotia eikä tappeluita edes itsensä puolustamiseksi.

"Järki-ihmisten kanssa täytyy tulla toimeen järkevällä puheella — aina ja kaikissa vaiheissa", on hänellä tapana sanoa.

Viime kesäkuun alusta, kun Esa muutti asumaan Kolikkoinmäelle, olen kuitenkin ollut siinä uskossa, että hän ennemmin taikka myöhemmin alkaisi horjua vakaumuksessaan. Tahallani olen nyt öiden pimetessä koettanut sekä aineellisten että henkisten nautintojen avulla pidättää häntä luonani kaupungissa niin myöhään kuin suinkin. On näet tullut tiedokseni, että Kolikkoinmäelle ei ole pimeinä iltoina niinkään hyvä mennä yksinäisen vaeltajan, varsinkin jos hänen periaatteensa estävät häntä käyttämästä niitä puolustuskeinoja, joita luonto ja hyvät sepät ovat meille antaneet.

"Eikö siellä ole rauhatonta öiseen aikaan?" kysäsin kerran, kun Esa oli muutamia viikkoja asunut Kolikkoinmäellä.

"Riippuu siitä, mitä rauhattomuudella tarkoitamme. Sinusta se voisi olla kylläkin rauhatonta, minusta ei. Katsoppas, veli, minä lähden aina siitä otaksumasta, että tämä uskonnollinen, heinää tekevä Suomen kansa on kauttaaltaan rauhallista, mutta jos se jonkun mielestä osottaa rauhattomuuden oireita, niin hän joko käsittää asian väärin tahi sitte itse on suorastaan pakottanut toiset rauhattomuuksia tekemään. Ajaa esim. aamupuoleen yötä pari kolme hevoskuormaa enemmän taikka vähemmän päihtyneitä Viipurin herroja portilleni, lyövät oviin ja ikkunoihin, että helisee, parkuvat ja hoilaavat; kova onni näet satutti minut asumaan semmoiseen taloon, jonka entisillä eläjillä oli ollut laajoja tuttavuuksia kaupungissa. Sinä tietysti, jos sinut sillä tavalla herätettäisiin makeimmasta unestasi, hyökkäisit ase kädessä ulos heidän kimppuunsa. Siihen tulisi naapureita ja paraimmassa tapauksessa poliisejakin. Rauhattomuus olisi valmis, vai mitä arvelet?"

"Niinpä kyllä saattaisi käydä."

"Jaa, sen arvasinkin. Menisi tunti tai kaksi, ennenkuin uudestaan saisit kiini unen päästä. Sitte tulisivat poliisitukinnot, oikeusjutut y.m. ikävyydet, joihin menettäisit monta vakaista työpäivää. Minä sensijaan suoriun asiasta vähemmässä kuin puolessa tunnissa. Ensinnäkin pukeudun huolellisesti, sillä se tekee aina hyvän vaikutuksen tuntemattomiin. Sinä kaiketi tekisit rynnäkön alusvaatteissasi?"

"Hyvin luultavaa. Mutta mihinkä toimiin sitte ryhdyt?"

"Sitte menen kohteliaasti heidän puheilleen ja pakisen seuraavaan tapaan: Herrat ovat nähtävästi tulleet tänne tarkastamaan työväen asunto-oloja, ja se onkin paikallaan. Eikö näin yöllä? Elkö turhaan peitelkö asiaanne! Enhän minä tahdo mitään salata. Olen päinvastoin vointini mukaan altis avustamaan teitä kaikessa, mikä tulee yhteiseksi hyväksi. Voin kyllä ymmärtää, että nykyisenä vaarallisena aikana herrat eivät ehdi toimittaa kaikkia tarkastuksia päiväseen aikaan; sentähden kunnioitan hartauttanne peljättävän koleravaaran torjumisessa. Minä en ole niitä, jotka eivät osaa antaa arvoa itsensäuhraavalle velvollisuuden tunnolle. Niin, mutta mitäs pitkistä puheista! Etupäässä herrat kai haluavat tarkastaa ulkokuoneitamme täällä pihan perällä. Ehkä suvaitsette myös ottaa näytteitä baktereologista tutkimusta varten, vaikka minun tietääkseni ei ainakaan meidän perheessä ole ollut arveluttavampia vatsataudin kohtauksia. Käykää vaan pihaan, olkaa hyvät; minä otan ja sytytän lyhdyn. — Usein ovat herrat kääntäneet hevosensa ja lähteneet ajamaan tiehensä jo ennenkuin olen päässyt tämän esitelmäni loppuun asti. Kertaakaan ei ole tapahtunut, että kukaan olisi jäänyt odottamaan minun tulevan lyhdyn kanssa. Siinä näet, että röyhkeyden ja väkivallan käyttäminen tämmöisissä tilaisuuksissa ei ainoastaan ole tarpeetonta, vaan epäedullistakin sille, joka rakastaa rauhaa ja tahtoo välttää rauhattomuutta. Nyt viime aikoina on minun ainoastaan harvoina öinä enää tarvinnut tämän asian tähden nousta vuoteeltani, ja toivoakseni nuo käynnit vähitellen kokonaan loppuvat."

Otin sitte puheeksi sen seikan, kuinka hän iltasin pääsee sivu kaikista niistä juomarijoukoista, joita sanotaan vilisevän Kolikkoinmäen tien varsilla.

"Tavallisesti ne eivät tee mitään sille, joka ei heitä häiritse moittivilla tai säälivillä silmäyksillä tahi nenännyrpiyksillä. Kerran kumminkin — se oli juhannusyönä — näytti asema mäkirinteessä niin uhkaavalta, että minun täytyi turvautua erityiseen sotajuoneen. Heittäysin näet minäkin päihtyneeksi, karjuin ja hoipertelin pahemmin kuin kukaan heistä — ja katso, kunnioituksella he väistyivät syrjään kahden puolen tietä. Vielä jonkun aikaa minun mentyäni he olivat äänettöminä pelkästä kateudesta, kuten minulla on syytä luulla."

Täytyy myöntää, että Esa uskollisesti, vaikka ei siltä yksipuolisesti, sovittaa käytäntöön periaatteensa. Semmoinen on oikea aatteen mies. Ja hänen uskollisuutensa on tähän saakka aina tullut palkituksi.

Viimein olen minäkin ruvennut luottamaan Esan periaatteeseen siinä määrässä, että muutamana pimeänä iltana uskalsin lähteä yksin ja aseettomana hänen luokseen Kolikkoinmäelle. Kun en tarkoin tuntenut tietä ja omissa ajatuksissani astuin, tapasin pian itseni harhailemasta milloin kivikkorinteillä, milloin taas vesiperäisissä vesakoissa, enkä oikein tiennyt, mitä suuntaa oli mentävä. Jo jonkun aikaa olin ollut kuulevinani hiljaisia askeleita lähettyvillä, ikäänkuin minua seurattaisiin. Mutta oli niin pimeä, etten voinut nähdä mitään. Aloin jo lohduttaa itseäni sillä, että mielikuvitus se vaan lyö leikkiä kanssani, kun yht'äkkiä kuuluu käheä kuiskaus milt'ei korvani juuresta:

"Ken se on?"

Kylmä väre valahti läpi ruumiini. Käännyin katsomaan sinnepäin, mistä ääni tuli, ja näin kaksi miehen haahmoa muutaman askeleen päässä pensaikossa. Ennenkuin ehdin mitään vastata, oli jo toinen kauluksessani.

"Rahat tänne, olipa paljon taikka vähän!" sähisi äskeinen käheä ääni.

"Kerjääminen on tässä kaupungissa kielletty, kuuleppas", ärjäsin minä ja tavotin portin avainta taskustani. Mutta sitä ei ollutkaan. Minähän olin päättänyt turvautua Esan periaatteeseen, vaikka en sitä heti muistanut. Nyt se kuitenkin täytyi tehdä, sillä muuta neuvoa ei ollut. Jos olisi ollut portin avain tai puukko muassani, olisin vielä tämän kerran seurannut omia periaatteitani. Sillä tässä oli melkein liian vakava kysymys alottelijalle. Esalla luultavasti olisi ollut suurikin nautinto näin oivallisesta tilaisuudesta, mutta minä olisin suonut saavani alkaa uuden uran vähemmän vaarallisissa oloissa. Sitte tottuneempana ja harjaantuneempana olisi kyllä saanut tämmöinenkin tulla.

Kaikissa tapauksissa hämmästytti rohkea esiintymiseni miestä senverran, että hän irrotti kätensä kauluksestani ja meni toverinsa luokse. Kuulin heidän kuiskailevan keskenään hetkisen, sitte toinen yskähti pari kertaa kulkunsa selvittämiseksi, astui eteeni ja sanoi jotenkin päättävällä äänellä:

"Rahasiko annat vai henkesi?"

Järki-ihmisten kanssa tulee toimeen järkevällä puheella — se oli Esan opetus, ja sitä piti minun nyt ruveta koettelemaan, vaikka itsekin huomasin, että se minulta kävi kömpelösti.

"Panehan nyt tupakka aluksi!" sanoin ja ojensin rosvolle paperossin. Vaistomaisesti tarttui hän siihen, mutta samassa ikäänkuin havahti ja viskasi sen metsään. Toinen mies myös läheni arveluttavan likelle.

"Vai sinun tupakoitasi tässä! Rahat taikka henki!"

"Niinkuin itsekin voitte käsittää, en mielelläni luopuisi kumpasestakaan", vastasin. "Rahani olen saanut raskaalla työllä, ja henkeni on myös minulle kallis. Eikä ainoastaan itselleni, vaan myös omaisilleni. Sitäpaitsi ei esittämänne vaihtoehto ole täysin johdonmukainen eikä tarkka. Teille nimittäin ei ole yhdentekevä, annanko rahani taikka annanko henkeni, sillä jos voisin antaa henkeni ja pitää rahat, niin teillä ei olisi mitään hyötyä siitä, jos ottaisittekin henkeni. Ei myöskään minulle ole samantekevä, luovunko hengestäni vai luovunko rahoistani. Tietysti minä paljoa enemmän pitäisin henkeni kuin ne pari markkaa rahaa, mitä minulla on. Mutta asianlaita on oikeastaan niin, että jos te kerran otatte minulta hengen, niin te myös viette rahat; taikka minun kannaltani katsoen: jos minä kerran menetän henkeni, niin menevät minulta myös rahat. Te olette esittäneet asian siinä valossa kuin olisi kysymyksessä toinen taikka toinen: rahat taikka henki, vaikka tässä epäilemättä on kysymys molemmista, jos nimittäin minä en suostuisi hyvällä antamaan rahojani. Pyydän teitä huomauttaa tästä ajatusvirheestä, sillä voitte vastedeskin tulla tekemään samansuuntaisia ehdotuksia."

"Onko se hullu, vai luuleeko se meitä hulluiksi?" kuulin miesten kyselevän toisiltaan.

"Elä mökise siinä, panet pään sekasin meiltäkin..." keskeytti vihdoin toinen heistä minun selitykseni.

"Asia on päivän selvä. Ehkä kumminkin vielä suuremman selvyuden saavuttamiseksi otamme pienen esimerkin —"

"Me otamme sulta rahat ja kellon. Joutuun tänne! Koko yön tässä seisotat lörpötyksilläsi."

"Tarkoitukseni ei ollut häiritä teitä elinkeinonne harjoittamisessa eikä riistää teiltä kylläkin kallista aikaanne. Tahdoin vain huomauttaa pienestä epäjohdonmukaisuudesta alkuperäisessä vaatimuksessanne, joka —"

"Kuule, mikä sinä oikein olet, hullu vai viisas? Tiedätkö edes nimestäsi?"

"Tiedän kyllä, ja jos ette katso sopimattomaksi, voin sen sanoa teillekin. Minä olen Kaapro Jääskeläinen."

"Oikeinko totta! Olisit heti sanonut, niin tässä olisi päästy hyvin vähillä puheilla. Milloinka sinunlaisellasi miehellä on ollut rahaa asiaksi asti — mokomallakin kirjailijalla! Ja tappaa sinua taas ei viitsi. Mutta ethän pane meitä lehteen?"

"En toki. Voisitte kumminkin palkita minulle tämän ajanhukan, opastamalla minut ystäväni Esa Huttusen asunnolle. Olen tainnut kävellä vähä harhaan, kun en ole monasti liikkunut täälläpäin."

Miehet tekivät työtä käskettyä ja veivät minut aivan lähelle Esan kotia. Sitte puikkivat metsään taas. Oli kuin olikin Esalla oikein siinä, että tämä kansa on pohjaltaan rauhallista. Ei meistä ole rosvoiksi.

Nyt kun kesä jo kallistuu syksyn puoleen ja yöt arveluttavasti pimenevät, olen tahtonut piirtää nämä rivit opiksi ja ojennukseksi niille, jotka asuvat rauhattomissa esikaupungeissamme. Ja miks'ei myös muille, jotka sattuvat semmoisiin tilaisuuksiin kuin ne, mistä Esa Huttunen ja minä olemme niin kunnialla selvinneet.

ESA HUTTUSEN "TALVISESONKI".

Moni on minulta kysellyt, mikä mies on oikeastaan Esa Huttunen, josta niin usein olen puhunut ja kirjoittanut.

Pitäisihän teidän hänet tuntea. Onhan hän kansallisen suomalaisen puolueen pylväitä kaupungissamme, nousevan suomalaisen porvaristomme kukkasia "sekä henkisessä että aineellisessa suhteessa." Henkisten kykyjensä puolesta hän jo synnynnältään kuuluisi kukkasiin missä yhteiskunnassa tahansa. Mutta päästäkseen aineellisessa suhteessa samaan onnelliseen asemaan, täytyi hänen suorittaa — minun nähdäkseni — mitä suurinta itsekieltämistä vaativa mainetyö. Sanotaan sanassa, että helpompi on kamelin käydä neulansilmän lävitse kuin rikkaan päästä taivaan valtakuntaan. Omasta puolestani en ole ollut tilaisuudessa näkemään kumpaakaan temppeä, enkä siis pysty vertailemaan niiden helppoutta ja vaikeutta. Mutta sen voin täydellä varmuudella sanoa, että helpompi on porsaan hypätä vanteen lävitse kuin köyhän miehen ponnahtaa rikkaitten joukkoon.

Esa Huttunen pääsi varoihin "naimisen kautta" — eli toisin sanoen joutui naimisiin, pyrkiessään rikkautta kohden. Ja tämä Esan naimisiin meno oli oikea mainetyö kaikkien hänen ystävänsä silmissä. Sillä se vaimo, joka hänelle annettiin, oli viime vuosisadan ensimmäiseltä neljännekseltä, enemmän kuin kolmekymmentä vuotta vanhempi Esaa, vaikka Esakaan ei enää ollut pilan nuori. Vaimo elää vielä, ja sitäpaitsi on Esalla ilman omaa syytään kunnia olla isänä kahdeksalla pojalla ja neljällä täysikasvuisella tyttärellä, joista nuorin ikänsä puolesta parhaiten olisi sopinut hänelle pariaksi. Molempain — sekä poikain että tyttöjen — suhteen on hän yhtä edellä hurskaasta Jopista.

Ja kuitenkin ei hän koskaan ole kironnut syntymä- eikä edes häpäpäiväänsä. Eikä hän muutenkaan kiroile liiaksi. Ennen poikamiehenä kuulin hänen joskus vähemmän valituilla sanoilla puhuvan vekselinlankeamispäivästä, mutta nyt hänellä ei ole vekseleitäkään enää. Hän on hyvinvoipa, arvossa pidetty mies ja kaikin puolin tyytyväinen onneensa.

Ei kumminkaan ihan kaikin puolin.

Hän valittaa perhettään liian pieneksi. Arvatkaapas, mistä syystä!

Kun tässä muutamana päivänä kävin Esan luona, tuli hän puita pilkkomasta ja kantoi tullessaan syllyksen kamariinsa sekä alkoi viritellä tulta uuniin.

"Eikö sulla ole nuorempaa väkeä tuohon puuhaan?" kysyin häneltä.

"Eipä näy olevan kotosalla ketään. Kalle taitaa olla Kauppaseuran ja Ville Työväenyhdistyksen kokouksessa, Antti V.P.K:n soittoharjoituksessa, Pekka Nuorison Raittiusseuran iltamassa, Heikki

Kauppalpalvelijain yhdistyksen juhlatöimikunnassa, Iivo Suomalaisen seuran pukutanssissa, Bruno Reippaan voimistelussa ja Junnu Karjalan Kaiun lauluharjoituksessa."

"Entäs tytöt, missä ne ovat?"

"Liina on Pakanalähetyksen ompeluiltamassa, Maiju Nuorisoseuran perheiltamassa, Emma Sivorin kööriässä ja Fanni Ahdin laulussa. Ei tässä taas saa nappia nuttuunsa, ennenkuin keväällä", sanoi hän huoaten.

"Ainahan noista toki joku sattunee kotiin, sillä harvoin niillä yht'aikaa lienee kokouksiaan."

"Niinkö luulet? Jos ne kuuluisivatkin ainoastaan yhteen seuraan kukin, voisi joku joskus sattua kotiinkin. Mutta kun kuuluvat moneen jok'ikinen, eivät ehdi muuta kuin syömässä pistäytymään hätäjälin. Äsken mainittujen lisäksi istuu Kalle vielä Kolikkoinmäen raittiusseuran johtokunnassa sekä Teollisuus- ja Puutarhuriyhdistyksissä. Ville käy joskus Suomalaisessa klubissa ja Kirjallisuusseurassa sekä on sitäpaitsi johtavana miehenä Koneenkäyttäjä- ja Mekaanillisessa ammattiyhdistyksessä. Antti on Taiteenharrastajain sihteerinä ja puuhailee parastaikaa muutoksia Ajurien ja Vetomiesten sääntöihin sekä kyhäilee kilpakirjoitusta T.V.Y:n Puhujayhdistykselle. Pekka liehuu Raittiusseurain Keskustoimikunnassa, Kirvesmiesten ammattiyhdistyksessä ja kuuluu T.V.Y:n soittokuntaan. Heikki taas saman yhdistyksen laulukuntaan ja Liiton torvisoittoon sekä Puuseppäin ammattiyhdistykseen. Iivo on Musiikkiystävain yhdistyksessä, laulaa Kirkkoköörissä, käy pitämässä puheita Kirjanpainajain yhdistyksessä ja Ahti-raittiusseuran iltamissa. Bruno kuuluu kesät Purjehdusyhdistykseen ja Soutuklubiin, talvet taas Luistinklubiin ja Hengenpelastusseuraan sekä koettaa ensi tilassa päästä Laivanpäällysmiesyhdistykseen; Matkailijayhdistyksen jäsenenä hän on kesät talvet. Junnu kirjoittautui Kansanopistoseuraan ja johonkin ammattiyhdistykseen, vaikka en muista oliko se Suutarien vai Räättälien; myös kuuluu hän Yritys-nuorisoseuraan ja nuorukaisten puhujayhdistykseen Vesaan sekä Kipinä-lauluseuraan. Tytöt ovat kaikki raittiusseuralaisia, joko Vellamon neitosia tahi jäseniä mikä Viipurin, mikä Papulan, mikä Sorvalin raittiusseurassa, kuuluvat Naisyhdistykseen ja sen ohessa viiteen tai kuuteen lauluseuraan ja vähintäin kolmen eri yhdistyksen näyttelijöihin — paitsi Liina, joka jo ikänsäkin vuoksi on uskonnollinen. Hän kuuluu Siveellisyden Ystäviin ja ompelee ei ainoastaan pakanamaailmaa varten, vaan myös kotimaisen lähetystoimen, köyhäin kansakoululasten y.m. tarpeiksi. Jos olisin minäkin köyhä kansakoululainen tahi koti- tai ulkomaalainen pakana, pitäisi hän kyllä huolen vaatetuksestani."

"Onhan teillä pari piikaakin. Missä ne ovat?"

"Tarkastamassa Naispalvelijain yhdistyksen pöytäkirjaa. Kuuluvat valitun siihen toimeen. Vaikka — näin meidän kesken — minua vähän epäilyttää, kun tuota tarkastusta on kestänyt milt'ei joka ilta nyt syyspuoleen. — Kun on, niinkuin minäkin, tavallaan johtavassa asemassa ja nauttii puolueensa luottamusta, niin täytyyhän sitä ottaa osaa aikakauden harrastuksiin. Itse en kuulu kuin Pamaukseen ja Talonomistajain yhdistykseen sekä Maanviljelys-, Hevosystävain ja Eläinsuojelusseuroihin, jotka työskentelevät verraten vaatimattomasti, vaan perheeni kautta tulen kannattaneeksi enimpiä kaupungissamme työskenteleviä yleishyödyllisiä seuroja. Tosin en siinä määrässä kuin haluaisin. Kyllähän minulla riittää sekä varoja että perhettä enemmän kuin monella muulla, mutta, niinkuin näet, tahtoo viimeainittu sittenkin loppua kesken."

"Entäs arvoisa emäntäsi, vieläkö hän ottaa osaa ajan rientoihin?"

"Etkö kuule? Kyllä hän on pysynyt mukana, hänkin."

Aivan oikein. Kun pörhistin korviani, kuului jostain viereisestä huoneesta hiljainen harpunsoitto sekä värisevä naisen ääni, joka innostuksella veteli Pelastusarmeijan uusinta marssia: "Se oli onnen päivä se."

Tähän laatuun se on se "talvisesonki", joka Esa Huttusen sanoen "on vähä liika pullistus näin pienelle kaupungille ja varsinkin pienille perheille, kun vielä tulevat lisäksi teatterit, konsertit, alituiset arpajaiset y.m."

Melkeinpä luulen, että Esa nykyisen vaimonsa kuoltua olisi valmis vielä kerran menemään naimisiin yhtä lapsirikkaan lesken kanssa, saadaksensa vihdoinkin kokoon perheen, joka osapuilleen riittäisi yhteiskunnassamme ajelehtivain aatteiden palvelukseen.

Pyhäjärvi nimisiä pitäjiä on Suomessa kolme, nimittäin Oulun, Uudenmaan ja Viipurin läänissä, mutta itse sen nimisiä järviä on maassamme ties kuinka monta. Pyhiä ne tietysti ovat kaikki — olleet ainakin niinä aikoina, kun vedenhaltijoille uhrattiin. Vielä tänäkin päivänä lienevät nuo kolme pitäjää pyhempää kuin yksikään muu läänissänsä.

Mutta jos milloin tulisi kysymys siitä, mikä näistä kolmesta Pyhäjärvestä on kaikkein pyhin, niin ehdottomasti katsoisin minä etusijan olevan annettavan Viipurin läänin Pyhäjärvelle. Voinpa sanoa syynkin siihen.

Nyt kysymyksessä oleva Pyhäjärven pitäjä ulottuu, kuten tunnettu, Laatokan rantaan. Eikä koko maassa — kaikista "pyhistä" nimistä huolimatta — nykyaikana enää ole toista niin pyhää järveä kuin se, yhtä vähän kuin on toista niin suurtakaan. "Laatokan laajat laineet" sulkevat näet syleilynsä kaksi kaunista saarta, joissa molemmissa on pyhät paikat: *luostarit*. Niihin vaeltavat hurskaat ihmiset hyvinkin kaukaa, keventääkseen syntikuormaansa. Kuinka niiden vaikutus ei sitte tuntuisi läheisillä rannoilla? Tiedämmehän, että Valamon luostari, joka kuitenkin on kaukana aavalla ulapalla, hohtaa hartautta aina Sortavalaan asti. Sentähden on Sortavala epäilemättä pyhimpiä kaupunkeja maan päällä, etenkin Kymölän puoli. Mutta nyt on Konevitsan luostari vielä paljokaan likempänä Pyhäjärven rannikkoa kuin Valamo Sortavalaa — tuskin kelpo uimamatkan päässä — niin että se ei mitenkään voi olla äärettömästi vaikuttamatta Pyhäjärven pitäjän siveellisyyssoloihin.

Kuitenkin on muistettava, ettei sielunvihollinen missään ole niin valpas kuin pyhien paikkojen läheisyydessä. Siellä se lakkaamatta väijyy ja vehkeilee. Sen johdosta tulee väkisinkin ajattelemaan hyvän ja pahan ikuista taistelua, ja likeltä pitää, ettei kallistu dualismiin, siihen muinaisten idän kansojen uskoon, että valo ja pimeys alati kamppailevat keskenään hengen maailmassa niinkuin luonnossakin, ja että toiset olennot jo alun pitäin kuuluvat hyvän, toiset pahan valtakuntaan.

Vanha pyhäintaru Konevitsan luostarin perustamisen ajoilta kertoo, että tuolla Laatokan saarella silloin, kun luostarin perustajat pyhimykset sinne myllynkivellä tai muulla semmoisella kaksi miestä kannattavalla aluksella purjehtivat, asusti itse herra Paholainen — Sortta —, mutta kiivaan ottelun jälkeen hänen täytyi koota kampsunsa ja lähteä pakosalle. Eräässä saaren kalliossa on vielä tänäkin päivänä nähtävänä kavion jälki, jonka paholainen oli polkenut, kun otti vauhtia lähtöhyppyyn. Ponnahdus oli ollut siksi voimakas, että hän yhtä painoa lensi läpi ilman läheisimmälle mantereen rannalle. Sille paikalle annettiin sitte hänen muistokseen nimi "Sortanlahti" — jollainen nimi muuten ei olisi voinut tulla kysymykseenkään Pyhäjärven pitäjässä. Uuden asukkaan tulosta Pyhäjärvelle ja elostelemisesta siellä muistuttaa myös toinen nimi, "Kiimajärvi", joka on ainoastaan vähän pienempi suurta Pyhäjärveä.

Kiimajärven nimi myös ilmaisee peittelemättä ja raa'asti, mihin suuntaan paholaisen myöhemmät harrastukset Pyhäjärvellä tähtäävät. Naiset, jotka yleensä ovat alttiimmat viettelyksille kuin miehet, on hän rahalla y.m. keinoilla houkutellettu pahan palvelukseen ja koettaa nyt vuorostaan heidän avullaan vietellä valkeuden lapsia lankeemukseen. Paholainen — tuntien miesten heikkouden naisien suhteen — on hamasta maailman alusta käyttänyt naista välikappaleena miesten pyydystämiseksi, sillä hänen itsensä kanssa voisivat miehet kyllä pitää puolensa.

Niinpä viimeiset tiedot Pyhäjärveltä, mitä lehtemme toimituspaikassa olen nähnyt ja joiden ei alkuperäisessä alastomuudessaan arveltu pääsevän julkisuuteen, kertovat muutamista senlaatuisista paholaisen yriyksistä.

Eräänä päivänä tässä äskettäin hän lähetti nuorenpuoleisen naisihmisen viettelysretkelle, neuvoen tätä lähtiessä, että korkean luostarirakennuksen toiseen kerrokseen ei ole sovelias eikä tarpeellinen mennä oven kautta ja portaita myöten, vaan parasta on odottaa, kunnes akkunasta lasketaan köysi, jolla hänet kyllä nostetaan asianomaiseen paikkaan. Juoni olisi muuten onnistunutkin paholaisen mielen mukaan, mutta seudun hyvät henget olivat myös valveilla — ja katkasivat köyden, kun nainen roikkui vasta vähäsen yli puolimatkastasta. Pudotessa kosketti nainen itsensä niin pahoin, että joitakuuta päiviä sairastettuansa kuoli. Toiseksi yöksi valitsi paholainen kylästä kevyemmän tytön, ja lähetti hänet matkalle samanlaisella evästyksellä. Mutta tälle kävi samoin: nuora katkesi taas ja tyttö putosi maahan, vaan ei saanut niin pahoja vammoja kuin ensimmäinen. Paholainen on kumminkin mies, joka ei kahta tyhjää säikähdä. Itsepintaisesti hän pyrkii tarkoitustensa perille, eikä keskentekoiseksi jätä mitään. Kolmanneksi kerraksi hän hankki käsiinsä oikein ottavan syötin. Tapasi näet tänä syksynä rippikouluun aikovan tytön, joka valitteli pulaansa, kun kesällä ei tullut siksi ansaittua, että nyt riittäisi syömistä rippikoulun ajaksi. Ilkeän ilon irvistys karehti sitä kuullessa paholaisen karvaisilla huulilla. "Kyllä tiedän keinon, millä siitä pulasta pääset", kuiskasi hän tytölle, viekkaasti silmää iskien. Rippikoulun edellisellä viikolla nähtiin tyttö vastatuulella soutavan sinne pyhään saareen, ja sitte perille päästyänsä riippuvan tuon jo kahdesti katkenneen köyden päässä. Tällä kertaa nuora ei katkennut. Eivätkö lie hyvät henget aavistaneet vaaraa siltä taholta, vai olisiko kiusaus ollut niin väkevä, että heidän varjeluksensa raukesi turhaan. Se vain tiedetään, että kun tyttö pari vuorokautta luostarissa lystäiltyään souti takasin, hänellä

oli rahaa useampia ruplia, ja ruokatavaroita minkä kantaa jaksoi. Huoleti hän nyt voi mennä rippikouluunsa aloittamaan.

Sattuuhan sitä tämmöistä hyvän ja pahan taistelua muuallakin kuin Pyhäjärvellä Viipurin läänissä. Se vain on eroa, etteivät nämä voimat missään ole niin lähetyksin kuin siellä, jossa Sortanlahti on ihan Konevitsan akkunain alla.

RAITTIUSKOKOUKSESSA.

Kesän kuivuutta lisäävät sanomalehtiä lukevan yleisön silmissä kaikki ne pitkäpiimäiset kokoukset, joita kesällä pidetään, ja joista julkisuuden edustajain täytyy kertoa. Se on kyllä hyvä tapa, että kokoukset asetetaan kesäksi, sillä siitä on ihmisillä aihetta tehdä pieniä huvimatkoja alennetuilla hinnoilla ja mahdollisesti myönnettyillä apurahoilla.

Minä en tänä kesänä vielä ole käynyt muuta kuin yhdessä kokouksessa. Sekin oli raittiuskokous — siis vähemmän kuiva kuin muut kokoukset, sillä siellä käsiteltiin kosteita aineita sekä puheessa että työssä. Kokoushuoneen ulkopuolella istuu joukko seudun nuoria miehiä keskustelemassa siitä, mihin taloon laitettaisiin tanssit, ja arvostelemassa niitä vanhoja vaimoja, jotka kokoukseen menivät "synnihöylät", s.o. virsikirjat, kainalossa.

Kokouksen suuri enemmistö oli semmoista, että raittiuspuheet sille eivät juuri tehneet hyvää, joshan ei pahaakaan: hyvin vanhoja miehiä, jotka jo olivat juoneet juotavansa ja harrastaneet harrastuksensa, sekä heidän yhtä vanhoja vaimojaan. Silmälasit päässä he tuijottivat huoneen peräseinälle, odottaen mitä tuleman piti. Alussa he näyttivät olevan vähä niinkuin epävarmat asiastaan, nimittäin siitä että oliko heidän paikkansa täällä, sillä huoneen koristuksissa ja seinille naulatuissa raittiyslauseissa lienee ollut jotain vierasta. Mutta pian kävi tyytyväisyyden kohaus yli seurakunnan, ja heidän katseensa muuttui varmemmaksi. Kyllä he olivat osanneet oikeaan, sillä tuolta jo astuu pappi suoraan perälle. Arvokkaan tynesti hän kääntyy yleisöön päin, korjaa kaulustaan, ottaa taskustaan kamman, jolla kaikkein nähden sukii päälakeaan, mutta vaikka hän toisella kädellä koettaa estää hivusten nousemasta uudelleen pystyyn, nousevat ne kumminkin, eikä kampaamisesta ole mitään käytännöllistä hyötyä. Päälaki harrittaa vaan kuin poudan harventama kaurapelto. Tämän julkisen kampaamisen tarkoituksena lieneekin ollut näyttää seurakunnalle, ettei tukan pystyssä töröttämiseen ollut syynä hyvän tahdon puute, vaan harjaksien itsepiintaisuus.

Kun tämä osa kokouksen ohjelmasta on suoritettu, astuu papin luokse muuan tärkeän näköinen henkilö neuvottelemaan. Nähtävästi on kysymys siitä, mikä virsi veisattaisiin. Varsinaisten raittiusräppien puutteessa koetin arvailla, tulisiko sieltä "Niinkuin peura janoissansa" taikka joku muu tuttu virsi. Mutta ei tullut. Oli minulle ihan outoja värsyjä ja samoin lienevät olleet muillekin, koska seurakunta vain hiljaa hyrisi kuin ampieiset pesässään eikä uskaltanut oikein ääneen pärähtää.

Seurasi sitte saarna, jonka tekstinä oli tuo raittiusehdotukseen vivahtava raamatunlause: "valvokaat ja olkaat aina raittiit." Pappi kertoi eräästä rovastista, jonka apulaisena hän oli ollut nuoruudessaan. Oikein kelpo mies, etevä saarnaaja, hyvä järjestyksen mies j.n.e., mutta otti joskus lasin, vaikka ei koskaan liaksi; nyt vuosien perästä näkyy sanomalehdissä uutinen, että hänet on ajaksi erotettu virasta juoppouden tähden. Niin pahe kehittyy viattomasta alusta voittamattomaksi himoksi. Eikä piru kierrä pappilatakaan, vaikka rovasti nähtävästi oli "valvonut" liiaksikin. Mutta valvoa voi niin monella tavalla.

Saarnan loputtua lähti pois se osa yleisöä, joka oli ollut enemmistönä. He eivät tahtoneet jäädä tänne "maailman lasten" kanssa neuvottelemaan maallisista asioista, mutisivatpa vielä mennessään, että huone, jossa kerran on jumalanpalvelus pidetty, on liian pyhä muille kokouksille. Luultavasti he eivät olleet tyytyväiset saaliiseensa; saarnan nuotti ei ollut oikein harras, eivätkä he saaneet kertaakaan itkeä.

Semmoista se on tämä ihmiselämän juoksu. Jos he olisivat olleet muutamia vuosikymmeniä nuoremmat, niin tietysti he olisivat istuneet ulkopuolella, nykyisten nuorten kanssa neuvottelemassa tanssipaikasta. Mutta nyt oli jo jalka raskas ja mieli sitäkin raskaampi, sillä he tiesivät, ettei heitä enää juuri kaivattu missään.

Kokoukseen jäi vaan muutama kymmenkunta raittiustiästä ja joukko uteliaita neitosia. Heille pidettiin ensin tervehdyspuhe, jossa kerrottiin raittiustilan vähitellen vievän voiton vihollisistaan. Näitä vihollisia kuvattiin kovin julmiksi ja voimakkaiksi. Sitä vaan en saanut selville, missä niitä lienee.

Taistelua sanottiin tarvittavan vielä, oikein tuimaa taistelua.

Tämän jälkeen luetuista toimintakertomuksista kävi selville, ettei oltu raittiusasian edistämiseksi kuluneen vuoden ajalla tehty yhtään mitään. Syitä siihen oli kaikenlaisia, ehkäpä niiden joukossa myös innon laimentuminen. Mutta asia on suuri, paljo työtä tehtävänä, niin että sietää sitä tästä puoleen ponnistella kahta uhemmin.

Sitte seurasi muutamia kysymyksiä, joista kaikki olivat yksimieliset, paitsi viimeisestä, nim. tulevan kokouksen paikasta. Siitä keskusteltiin ja lopuksi äänestettiin.

Nyt tuli torvisoittokunta huoneeseen, ja kokous muuttui kansanjuhlaaksi. Ensin saatiin kuulla hyvin pitkä ja hyvin asiallinen raittiusesitelmä, jossa kerrottiin raittiusliikkeen synty ja leviäminen meillä aina niistä kolmesta Vaasan naisesta nykyhetkeen asti. Sitte selitettiin suurella asiantuntemuksella juomarin kaikki vehkeet ja kujeet, kuinka hänellä on olevinaan paljo tärkeitä asioita ulkosalla, mutta ei olekaan muuta kuin juonti mielessä j.n.e. Lopuksi laskettiin raittiusaate kaikkien läsnäolijain sydämelle, ja koska naiset meillä olivat raittiusyön alottaneet, niin varsinkin naisten sydämelle se painettiin — tällä kertaa kai noiden uteliasten neitosten, jotka kiusaksi asti odottivat itseään. Ulkona näet olivat pojat jo aikoja sitten sopineet illan ohjelmasta.

Kun tästä esitelmästä oli selvitty, nousi puhujalavalle mies, jonka koko ulkomuoto jo oli ankara varotushuuto juoppoutta vastaan: kasvot tekivät saman vaikutuksen kuin maalittomaksi hangattu tuolin pohja; nenä oli aikojen vaihdellessa saanut käsnä punaisuutensa peitoksi; hampaat harvat ja keltaiset. Mutta hän puhui sujuvasti ja kauniisti, vaikka en parhaalla tahdollanikaan voi sanoa, mitä hän puhui. Se oli mestarillinen kokoelma kauniita sanoja ja lauseita, joihin kiinnyin niin etten huomannutkaan, oliko niissä ajatusta. Raittiuden vihollisille hän juonitteli, se jäi mieleeni.

Paljoa paremmin muistan sitä seuraavan esitelmän sisällyksen. Puhuja otti selittääkseen, mikä on kapakoitsijan mestariteos: sekö joka makaa maantienojassa — ei — vaan se joka istuu lukkojen takana, juovuspäissä tehdystä murhasta.

Tuontuostakin olivat toimivat henkilöt pistäytyneet sisähuoneissa teetä juomassa. Minusta myös tuntui siltä kuin olisin sen ansainnut, sillä vähemmälläkin jo pitäisi päästä raittiusmiehen "rankiin". Mutta tuskin olin saanut lasin huulilleni, kun kuuluu kilistys semmoinen, jota soittoneuvojen puutteessa käytetään "fanfaarin" asemesta. Ja eikös vaan tuo käsnänenä taas ole valmis pitämään puhetta. Luulin hänellä olevan aikomuksena kiittää talonväkeä vierasvaraisuudesta, niinkuin juopot tekevät, mutta siinä en arvannut oikein. Hän sanoi vaan tahtovansa osottaa, että puhe sujuu ilman väkijuomiakin — ja siinä hän oli oikeassa. Hän oli käynyt suurissa raittiuskokouksissa ja kuullut kuinka niissä kieli laulaa ihan vetelän veden jäleltä. Nyt hän toivoi nuorempain raittiusmiesten lähtevän Savonlinnan suureen raittiuskokoukseen, että hekin saisivat nähdä ja kuulla, kuinka niissä on hauska. Tämä meidän pieni kokous — hauska tämäkin oli ollut, mutta ei niin hauska kuin ne suuret kokoukset.

Tämä on ollut minulla tähän asti ainoa kokous tänä kesänä. Ja tietysti minä siitä palatessani olin raittiusmielisempi kuin koskaan ennen. Nyt minä vaan etsiskelen raittiusasian vihollisia. Ja varjele heitä, jos saan jonkun käsiini!

MIKSI MARI LÄHTI MEILTÄ.

Köyrijutelma.

Niin, meille on suuri juhla tulossa. Se suuri pääsinpäivä sekä emännille että piioille. Ja sekä emännistä että piioista. On taloja, joissa tämmöistä juhlaa vietetään neljäkin kertaa kuukaudessa, niin että se lopulta ei enää juhlaa maistukaan. Mutta ne ovat poikkeustaloja. Siellä on rouva "paha", pahempi kuin piru, ja piiat tietysti enkeleitä, sillä muunlaisella luonnolla ei voisi tulla toimeen semmoisessa talossa kahta päivää.

Köyrinä on yleinen väen vaihto. Silloin voi jokainen, huomiota herättämättä ja "pahan" nimeä saamatta, vaihtaa piikkaa ja renkiä, ja nämä taas emäntää ja isäntää. Jos vielä isäntäkin saisi vaihtaa emäntää ja emäntä isäntää, menisi ihmiskunta aivan sekasin. Mutta onneksi täytyy heidän pysyä "alallansa", niinkuin vanha katkismus sanoi.

Olen sanomalehdissä nähnyt helläsydämisten ihmisten kirjoittavan pitkiä juttuja "piikain puolesta."

Mutta siitä huolimatta tahdon minäkin kantaa korteni saman asian hyväksi. Minulla näet on sellainen luulo, että emännät eivät muita niin usko kuin minua. Sitäpaitsi on minulla erityinen syykin tällä kertaa veisata palvelijattarien ylistystä.

Asia on, nähkääs, semmoinen, että minä nyt olen maannut pari viikkoa vuoteen omana ja siinä tilassa tullut ajatelleeksi yhtä ja toista, joka ennen elämän pauhinassa on saanut väistyä muka "parempain" ajatusten tieltä. Minä olen tullut ajattelemaan niidenkin vaatimattomain olentojen kohtaloa, joita palkkapiioiksi kutsutaan.

Miksi juuri niiden? Sentähden, että he tavallaan kuuluvat siihen asiaan, jonka johdosta minä sairastan.

Se on itsessään murheellinen kertomus. Kuvauksen synkkyyttä lisää vielä se seikka, että se tapahtui yöllä. Minä uneksin matkustavani kaukaisilla mailla ja olin onnellinen, sillä eihän minun valveilla kannata semmoisia matkoja tehdä. Häämatkallanikaan en käynyt kuin Imatralla. Seudut, joita nyt unissani kuljin, olivat pitkän aikaa hyvin viehättäviä, mutta muuttuivat sitte yhä elottomammiksi ja yksitoikkoisemmiksi. Ilmassa vallitsi tappava, polttava tuoksu, jalkani vajosivat polvia myöten pehmeään hietaan. Olin Saharan erämaassa. Vihdoin heräsin, tuskan ja ahdistuksen tunne rinnassani. Minulla oli hirvuisen jano. Iltaseksi olinkin syönyt hiilillä paistettuja suolaisia silakoita.

Aloin hapuilla juotavaa, mutta sitä ei ollutkaan. Mari tapansa mukaan ei ollut muistanut sitä tuoda. Hänellä, polosella, onkin niin paljon mielessä pidettävää. Olin ajatuksissani hänelle sanomattoman kiitollinen, sillä liikunto yön aikana paljasjaloin on ylen terveellistä: vetää veren pois päästä ja siten karkoittaa häijyt unet. Tätä mietiskellen ja puvussa, jota sydämeni pohjasta häpeän teidän edessä, kunnioitettavat, kunnioitetut ja kunnialliset emännät, astelin kyökkiin vettä hakemaan. Siellä makasi — minä punastun vielä kaikkien naispalvelijainkin edessä pukuni tähden — siellä makasi Mari ... peite päällä, huomataks se, mutta syvimmissä unessa.

Kyökin oven avattuani olin taas tuntevinani samaa Saharan ilmaa, josta juuri olin päässyt. Sitä tunnustellessani — niin silloin se tapahtui.

En enää muista, millä tavalla sinne oikeastaan tulin. Mutta kun taas löysin itseni, olin pulskasti kaksi vanhaa syltä kyökin lattian alla, pilkko pimeässä kellarissa. Meillä on näet kellari kyökin lattian alla. Ja Mari — hänellä polosella kun on niin paljon muistamista — oli unhottanut luukun auki. Joku turmeltuneempi mies olisi tietysti ensi työkseen kironnut. Ja joku heikompi luonne olisi alkanut huutaa apua. Mutta minä otin ensin selvän siitä, mitä vahinkoa oli tapahtunut. Kerma-astia oli kaatunut, mutta ilokseni havaitsin, ettei siitä ollut korvakaan katkennut. Molemmat koipeni olivat nähtävästi poikki polven alapuolelta — eivät ottaneet päälleen. Kananmunista oli yksi särkynyt auttamattomasti ja toinen vioittunut, ei kumminkaan pahemmin kuin että sitä voi vielä käyttää leipomiseen. Kylkiluita minulta tuskin oli katkennut enempää kuin kolme. Mutta kädet olivat jääneet terveiksi. Ja siitä minä heti kuumiltaan lähetin kiitosrukouksen Korkeuden Herralle, että vielä täksikin köyriksi kykenen kirjoittamaan edes jonkun rivin noiden sorrettujen, väärinymmärrettyjen ja niin usein tylysti kohdeltujen palvelijatar-raukkain puolesta.

Käsieni ja polvien varassa kompuroin tikapuita myöten ylös kellarista. Pahimmin olin pelännyt sitä, että Mari olisi putoamisestani herännyt, jolloin hänen naisellinen kainoutensa olisi tullut kärsimään minun ajattelelattomasta ja kaikin puolin sopimattomasta esiintymisestääni. Mutta nyt rauhotuin kokonaan, sillä hän näytti edelleen nukkuvan autuaitten unta. Hiljaa koetin laahata itseäni pois koko tienoolta, vaikka en päässyt oikein hiljaa, kun katkenneet koipeni tahtoivat tuontuostakin kolahdella lattiaan.

Päästyäni vuoteelleni takasin, tulin ajattelemaan, mikä etevä palvelija minulla sentään on. Eihän ollut mikään mahdottomuus, ajattelin, että tuo luukku olikin tarkoituksella avattu. Ehkä Mari, joka kyllä on maailman menoa oppinut tuntemaan, olikin jättänyt luukun auki, tietäessään minun kuuluvan siihen sukupuoleen, jonka turmeluksesta naiset ovat niin paljon kirjoittaneet. Eihän ihminen voi milloinkaan olla liiaksi varovainen.

Siinä tapauksessa hän olikin tarkoittanut sekä minun maineeni että hänen, vieläpä koko perheellisen onneni, suojelemista. Tätä ajattelin silloin ja olen nyt potiessani ajatellut monasti jälkeinkin päin. Sydämeni on sulaa liikutuksesta ja kiitollisuudesta häntä kohtaan, ajatellessani hänen harvinaista huolellisuuttaan.

Monesta yksipuolisuudesta on Mari minut parantanut. Ennen olin esim. niin kiihkoillen rauhanaatteen kannattaja, että melkein voim pahoin joka kerran, kun näin sotamiehen. Nyt sitävastoin olen kokemuksesta tullut huomaamaan, että tuntuu paljoa turvallisemmalta, jos tietää sotamiehen olevan talossa edes kolmena yönseutuna viikossa — kellarin luukku ei ole lähellä kyökin ulko-ovea. Nyt osaan kyllä antaa sotaväelle sen arvon mikä sille on tuleva sekä yleisvaltakunnallisen että yksityiskyökillisen

turvallisuuden kannalta.

Meitä on kaksihenkinen perhe — vaimoni ja minä — joten me välttämättä tarvitsemme ainoastaan kaksi paria kahvikuppia, kaksi matalaa ja kaksi syvää lautasta j.n.e. Tilastollisten havaintojeni nojalla olen kuitenkin jo kauan pitänyt tapanani jokaisella köyriiviikolla ostaa kaksi *tusinaa* kutakin laatua särkyviä astioita. Ja jos siitä on vuoden kuluessa jotakin jäänyt tähteeksi, sen on vaimoni lahjottanut eroavalle palvelijattarellemme, säilytettäväksi hänen vastaista kotiansa varten. Marilta kuitenkin olen saanut sen opetuksen, että kolmaskaan tusina ei ole liikaa. Laskuissani en näet ollut ottanut sotamiestä lukuun; pitäisikö hänen syödä kynsistään?

Meillä ei köyri suinkaan tule olemaan ilojuhla. Surulla erkanen Marista, tästä korvaamattomasta helmestä palvelijattarien joukossa. Kuitenkin täytyy minun hänestä erota.

Taisi jäädä kertomattani, että Mari silloin tapaturmayönä kumminkin oli herännyt katkenneitten jalkojeni kolinasta. Varhain seuraavana aamuna hän ilmotti vaimolleni ei aikovansa jatkaa palvelustaan semmoisessa talossa — yh — yh — jossa nuoren turvattoman tytön kunnia — yh — ja maine voi joutua vaaranalaiseksi — yh — yh —, jossa isäntä yökaudet konttaa polvillaan "yhden halpasen" palvelijan sängyn ääressä — yh — yh — yyh — j.n.e. Vaikka vaimoni, ainakin pinnaltaan, näytti olevan selvillä asian oikeasta laidasta, oli hän peräti taipusa Marin lähtötuumiin. Ehkä olivat hänellä omat syynsä. Ehkä ei hän arvostellut Marin ansioita samalta kannalta kuin minä.

End of Project Gutenberg's Iloisia juttuja III, by Kaapro Jääskeläinen

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILOISIA JUTTUJA III ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are

a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments

must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.